

Τῷ Σεβαστῷ καὶ Κυρίῳ Τ. Μηνοπούλῳ
 Καθηγμένῳ τοῦ Πανεπιστημίου
 Προέδρῳ τοῦ Φιλοφρονιστικοῦ Παιδαγωγικοῦ
 Ἰνστιτούτου καὶ Σεβαστῷ
 Ἐκτελεστικῷ Συμβουλῇ
 τοῦ ἑλληνικοῦ
 Ἰνστιτούτου

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Μ. ΜΕΚΙΟΥ

ΔΡ. ΝΟΜ. & ΦΙΛ.

ΠΟΙΝΙΚΟΪΣΤΟΡΙΚΑΙ ΜΕΛΕΤΑΙ

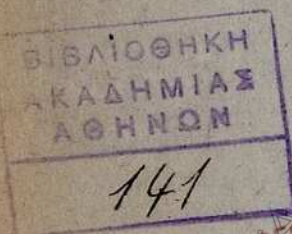
ΑΙ ΑΝΤΙΛΗΨΕΙΣ ΤΩΝ ΛΑΩΝ ΠΕΡΙ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ ΑΛΛΟΤΕ ΚΑΙ ΝΥΝ

«Μία γὰρ ὀλίγου δεῖν ἅπασιν ὥριστο
 τοῖς ἁμαρτάνουσι ζημία, θάνατος· ὥστε
 καὶ τοὺς ἀργίας ἀλόντας ἀποθνήσκειν
 καὶ τοὺς λάχαρα κλέψαντας ἢ ὀπίραν,
 ὁμοίως κολάζεσθαι τοῖς ἱεροσύλοις καὶ
 ἀνδροφόνοις».

(Πλουτάρχου Σόλων, ΙΖ').

ΑΘΗΝΑΙ
 ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ Α. ΔΕΛΗ
 1928

22 ΙΕΠ 1958

Πᾶν ἀντίτυπον, μὴ φέρον τὴν ὑπογραφήν μου, θεωρεῖται κλοπιμαῖον καὶ καταδιώκεται κατὰ τὸν νόμον.

Οἰκουμενός

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Τὸ παρὸν θέμα εἶναι τοσοῦτον εὐρὺ καὶ ἐλαστικόν, ὥστε θὰ ἡδύνατο, αὐτὸ καθ' ἑαυτό, ν' ἀποτελέσῃ ὀλόκληρον σύγγραμμα, ἂν ἐξεστεινόμεθα εἰς πᾶσαν δυνατὴν λεπτομέρειαν. Ἐθεωρήσαμεν ὅμως προσφορώτερον νὰ περιορισθῶμεν εἰς τὰ οὐσιώδη αὐτοῦ σημεῖα, ἵνα καταστήσωμεν τοῦτο προσιτόν, οὐ μόνον εἰς τοὺς αὐστηρῶς ἐπιστημονικοὺς κύκλους, ἀλλὰ καὶ εἰς ἅπαν τὸ λοιπὸν φιλόμουσον κοινόν, ὥστε νὰ εἰσαχθῇ καὶ τοῦτο εἰς τὰ βάθη τῆς ἱστορικῆς ἐξελίξεως τῆς μεγάλης κοινωνικῆς πληγῆς, ἥτοι τῆς ἐγκληματικότητος, ἣτις, ἀπὸ καταβολῆς κόσμου, λυμáινεται ἔθνη καὶ λαοὺς καὶ εἰς τὰς περὶ αὐτῆς ἀντιλήψεις τῶν τελευταίων διὰ μέσου τῶν αἰώνων, ἀντιλήψεις τοσοῦτον συγκρουόμενας ἐν πολλοῖς πρὸς τὰς τὴν σήμερον κρατούσας περὶ τοῦ προκειμένου θέματος. Τὴν σήμερον οἱ λαοὶ θυθμίζουσι τὰ τῆς περιστολῆς τοῦ ἐγκλήματος διὰ τιμωρῶν διατάξεων, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ὁμοιομόρφων, στηριζομένων ἐπὶ τοῦ ἐκπολιτιστικοῦ καὶ ἀνθρωπιστικοῦ πνεύματος τῶν καθ' ἡμᾶς καιρῶν, τοῦ ἐπιζητοῦντος μὲν τὴν ἐξασφάλισιν τῶν κοινωνιῶν κατὰ τοῦ ἐγκλήματος, ἀλλὰ καὶ μὴ ἀποβλέποντος εἰς τὴν κατ' ἀρχὴν ἐξάλειψιν τοῦ ἐγκληματίου, ἀλλ' εἰς τὴν ἐν τῷ δυνατῷ μέτρῳ διαπαιδαγώγησιν καὶ βελτίωσιν αὐτοῦ, ἐφ' ὅσον τυγχάνει αὕτη ἐφικτή. Ὑπὸ τοιοῦτον πνεῦμα λειτουργεῖ καὶ δρᾷ σήμερον παρὰ τοῖς προηγμένοις ἔθνεσιν ἡ τὸν ἐγκληματίαν ἀντιμετωπίζουσα κοινωνικὴ ἀντίδρασις, ἡ ἐκδηλουμένη διὰ παντοίων σωφρονιστικῶν διατάξεων καὶ μέτρων κατ' αὐτοῦ.

Τῆς ἐξιδανικευμένης ταύτης νῦν ἀντιλήψεως τῶν προηγμένων λαῶν περὶ ἐγκλήματος καὶ τιμωρίας καὶ τῶν διαφορῶν σταδίων, ἃ διέδραμεν ἡ ἀνθρωπότης, μέχρις οὗ φθάσῃ εἰς τοσοῦτον ὑψηλὸν νοητικὸν ἐπίπεδον (τὰς βάσεις αὐτοῦ εἶχε θέσει προαί-)

τατα ὁ τὸ πάλαι θαυμασιῶς δράσας Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς),
προσπαθοῦμεν νὰ παρὰσχῶμεν ἀπτὴν κατὰ τὸ δυνατόν εἰκόνα
διὰ τῆς ἡμετέρας πραγματείας. Ἔχομεν δὲ δι' ἐλπίδος, ὅτι, χο-
ρηγοῦσα αὕτη εἰς τοὺς ἐπιλαμβανομένους ἱστορικῶν μελετῶν καὶ
ἐρευνῶν τὸν σκελετὸν τοῦ μεγάλου τούτου θέματος, θέλει δώσει
ἀφορμὴν εἰς ἄλλους, σοφωτέρους καὶ ἐμπειροτέρους ἡμῶν, νὰ
πραγματευθῶσι τοῦτο τελειότερον.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 28ῃ Σεπτεμβρίου 1928.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Μ. ΜΕΚΙΟΣ

Α'. ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- 1) «Παλαιὰ Διαθήκη».
- 2) «Καινή Διαθήκη».
- 3) «Ἡροδότου Ἱστορίης ἀπόδεξις». ἤτοι μεγάλη ἱστορικὴ συγγραφὴ, διαιρεθεῖσα ὑπὸ τῶν γραμματικῶν εἰς 9 βιβλία, φέροντα τὰ ὀνόματα τῶν Μουσῶν.
- 4) «Θουκυδίδου Ἐνυγγραφὴ», εἰς βιβλία 8, κατὰ μεταγενεστέραν διαίρεσιν.
- 5) «Ξενοφῶντος· α') Κύρου ἀνάβασις· β') Κύρου παιδεία· γ') Ἑλληνικά· δ') Ἀπομνημονεύματα· ε') Λακεδαιμονίων Πολιτεία· ς') Ἰέρων».
- 6) «Ἀριστοτέλους· α') Ἀθηναίων Πολιτεία· β') Ἀποσπάσματα (fragmenta Aristotelica)· γ') Προβλήματα (Probl.)· δ') Παρὰ Στοβαίῳ Ἀνθολογία· ε') Πολιτικά».
- 7) «Πολυβίου· Γενικὴ ἱστορία», εἰς 4 βιβλία.
- 8) «Διοδώρου τοῦ Σικελιώτου Βιβλιοθήκη ἱστορικὴ», εἰς 14 βιβλία, περιέχουσα γενικὴν ἱστορίαν, ἀπὸ τῶν ἀρχαιωτάτων χρόνων μέχρι τῶν ἐν Γαλατίᾳ πολέμων τοῦ Καίσαρος.
- 9) «Πλουτάρχου Βίοι παράλληλοι».
- 10) «Στράβωνος· Γεωγραφικά», εἰς βιβλία 17.
- 11) «Ἀθηναίου· Οἱ δειπνοσοφισταί», εἰς 14 βιβλία.
- 12) «Πολυδεύκους· Ὀνομαστικόν», εἰς βιβλία 1.
- 13) α') «Λουκιανοῦ· Ἀποκηρυτ.» β') «Κτησίου Περσικά», βιβλ.
- 22 (ἀποσπάσματα)· γ') «Ἀρριανοῦ· Ἀνάβασις Ἀλεξάνδρου», βιβλ. 7.
- 14) «Δημοσθένους· Δημηγορίαι».
- 15) «Αἰσχίνου· Δημηγορίαι».
- 16) «Λυσίου· Λόγοι».
- 17) «Ἰσοκράτους· Λόγοι».
- 18) «Ἰσαίου· Λόγοι».
- 19) «Λυκούργου· Κατὰ Λεωκράτους».
- 20) «Ἀντιφῶντος· Περὶ φόνου», ἤτοι τρεῖς τετραλογίαι φονικαί.

- 21) «Ὅμηρον· α') Ἰλιάς· β') Ὀδύσσεια».
- 22) «Αἰσχύλου· Τραγωδίαί».
- 23) «Σοφοκλέους· Τραγωδίαί».
- 24) «Εὐριπίδου· Τραγωδίαί».
- 25) «Ἀριστοφάνους· Κωμωδίαί».
- 26) «Κ. Κούμα· Ἱστορίαι τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων», τόμοι 10, ἐκδοθέντες ἐν Βιέννῃ ἐν ἔτ. 1831—1832.
- 27) «Ὁ Σόλων, ἀρχαῖον ἑλληνικὸν δίκαιον», μετάφρ. καὶ ἔκδ. ὑπὸ Νικολάου Παπαδούκα, ἐν Ἐρμουπόλει, 1844.
- 28) «Σκαρλάτου Βυζαντίου· Κωνσταντινούπολις», τόμ. Β', Ἀθήνῃσι, 1862.
- 29) «Κ. Παπαρηγοπούλου-Π. Καρολίδου· Ἱστορία τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους», ἐν Ἀθήναις, 1925.
- 30) «Johannes Baptista Telfi· Συναγωγή τῶν Ἀττικῶν νόμων, Corpus juris attici Graece et Latine», Pestini et Lipsiae, M DCCC LXVIII.
- 31) «Ν. Σαριπόλου· Σύστημα τῆς ἐν Ἑλλάδι ἰσχυοῦσης ποινικῆς νομοθεσίας», τόμ. Α', Ἀθήνῃσι, 1868.
- 32) «Κ. Παπαμιχαλοπούλου· Ὁ Ἄρειος Πάγος ἐν ταῖς ἀρχαίαις Ἀθήναις», ἐν Ἀθήναις 1881.
- 33) «Σ. Π. Λάμπρου· Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος», ἐκ τόμων Γ', ἐκδοθεῖσα ἐν Ἀθήναις μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1886—1908.
- 34) «Ν. Ε. Μακρῇ· Ὁ σωφρονισμός ἐν τῇ ποινῇ», ἐν Ἀθήναις 1886.
- 35) «Γ. Γιλβέρτ· Ἐγχειρίδιον τῆς ἀρχαιολογίας τοῦ δημοσίου βίου τῶν Ἑλλήνων», κατὰ μετάφρασιν Ν. Πολίτου, τόμ. Α', ἐν Ἀθήναις 1888.
- 36) «Φ. Βερτολίνῃ· Ῥωμαϊκὴ ἱστορία», κατὰ μετάφρασιν Σ. Λάμπρου, ἐν Ἀθήναις 1892, τόμ. Α'.
- 47) «Καρόλου Κάλβθ· Ἐγχειρίδιον διεθνοῦς δημοσίου καὶ ἰδιωτικοῦ δικαίου», κατὰ μετάφρασιν Στάμου Ἀθ. Παπαφράγκου, ἐν Ἀθήναις 1893.
- 38) «Ν. Δημαρᾶ· Ἱστορία καὶ Εἰσηγήσεις τοῦ ῥωμ. δικαίου», τόμος Β', ἐν Ἀθήναις 1896.

39) «'Εδ. δὲ 'Αμίτση· Κωνσταντινούπολις», μετάφρασις εἰς τὴν Ἑλληνικὴν, ἐν Ἀθήναις, 1896.

40) «Oscar Jäger· Παγκόσμιος ἱστορία», κατὰ μετάφρασιν Ἀθ. Ἀργυροῦ, τόμ. Β', Ἀθῆναι, 1899.

41) «E. Driault· Ἱστορία τοῦ ἀνατολικοῦ ζητήματος», κατὰ μετάφρασιν Χ. Ἀννίνου, ἐν Ἀθήναις 1900.

42) «Εἰσηναίου Κ. Ἀσωπίου· Παλαιὰ καὶ Νέα», ἐν Ἀθήναις, 1903.

43) Γ. Μπάρι· «Μορία-Σηκός», μελέτη δημοσιευθεῖσα ἐν τῷ περιοδικῷ συγγράμματι «Ἀθηνᾶ» τῆς ἐν Ἀθήναις ἐπιστημονικῆς Ἑταιρίας, τόμ. 17ος, Ἀθήνησι 1905, σελ. 176—178.

44) «Π. Γιωτοπούλου· Ἡ ἐξέλιξις τοῦ Ποινικοῦ Δικαίου ἐν Ἰταλίᾳ», τόμ. Α', ἐν Ἀθήναις 1906.

45) «Κωνστ. Μ. Ράλλη· Ποινικὸν Δίκαιον τῆς Ὁρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας», ἐν Ἀθήναις 1907.

46) «Α. Κρασσά· Οἰκογενειακὸν Δίκαιον», ἔκδ. Δ', ἐν Ἀθήναις, 1910.

47) «Κ. Λομπρόζο· Ὁ ἐγκληματίας ἄνθρωπος», κατὰ μετάφρασιν Χ. Ἀννίνου, τόμ. Α' καὶ Β', ἐν Ἀθήναις 1911.

48) «H. Bonfils· Δημόσιον Διεθνὲς Δίκαιον», κατὰ μετάφρασιν Σπ. Κ. Τρικούπη καὶ Ἰω. Σ. Ἀφριᾶ, μετὰ προσθηκῶν, τόμ. Α', ἐν Ἀθήναις 1915.

49) «Πέτρου Φωτιάδου· Διατριβαὶ τοῦ Ἀττικοῦ Δικαίου, μαρτυροῦσαι τὴν πολυμαθεῖαν τοῦ ἀειμνήστου ἀνδρὸς καὶ τιμῶσαι τὴν ἑλληνικὴν ἐπιστήμην ἐν τῇ ξένῃ.

50) «Ἀντωνίου Γ. Μομφερράτου· Τὸ Δίκαιον τῆς Γόρτυνος», παράρτημα τῆς ἐπετηρίδος τοῦ Πανεπιστημίου, ἐν Ἀθήναις 1922.

51) «Τιμ. Ἡλιοπούλου· Σύστημα τοῦ Ἑλλ. Ποιν. Δικαίου», ἔκδ. Γ', τόμ. Α', ἐν Ἀθήναις, 1923.

52) «Δημητρ. Π. Παππούλια· Εἰσηγήσεις τοῦ Ῥωμαϊκοῦ Δικαίου», τεύχος Α', «Ἱστορία τοῦ Πολιτεύματος καὶ τῶν πηγῶν τοῦ Δικαίου», ἔκδ. Γ', ἐν Ἀθήναις 1927.

53) Κωνστ. Ν. Κωστή· «Ἑρμηνεία τοῦ ἐν Ἑλλάδι ἰσχύοντος Ποινικοῦ Δικαίου», ἔκδ. Δ', ἡῤῥημένη ὑπὸ Ἀγγ. Ν. Μποροπούλου, ἐν Ἀθήναις, τόμ. Α', 1926, τόμ. Β', 1928.

54) «Νικολάου Σπ. Φαραντάτου, δ. ν. καὶ φ., δικηγόρου, πρῶην Ὑφηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν 1) «Περὶ φυλακῶν», ἐν Ἀθήναις 1903. 2) «Ἡ τελεία διαμόρφωσις τοῦ σκοποῦ τῆς ποινῆς καὶ τῆς προσηκούσης ἐκτίσεως αὐτῆς ἐν τῷ ἀρχαίῳ Ἑλληνικῷ Ποινικῷ Δικαίῳ», περισπούδαστος καὶ ἐμβριθεστάτη μελέτη, δημοσιευθεῖσα ἐν τῷ 5. τεύχει τοῦ Α'. τόμου τῆς ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἀκαδημαϊκὴ Βιβλιοθήκη» ἐκδιδομένης ἐν Ἀθήναις Ἑπιστημονικῆς καὶ Καλλιτεχνικῆς Ἐπιθεωρήσεως.

55) «Π. Καρολίδου Παγκόσμιος ἱστορία» ἐκ τόμ. 10. ἐξεδ. μέχρι τοῦδε τόμοι 3, ἐν Ἀθήναις 1926.

Β'. ΞΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- 1) «Corn. Taciti: Germania».
- 2) «T. Livii: Historiae ab Urbe condita», ἤτοι ἀπὸ κτίσεως Ῥώμης μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ Ἀρούσου (9 μ. Χ.) ἐκτενεσιᾶται ἱστορ. συγγραφὴ ἐξ 142 βιβλίων, ἐξ ὧν 35 μόνον διεσώθησαν.
- 3) «C. Suetonii Tranquilli τὸ μνημειῶδες λατιν. ἱστορ. σύγγραμμα τοῦ βίου τῶν 12 Καيسάρων.
- 4) «Cicer.: De natura deorum».
- 5) «Petiti: Leges atticae», Λούγδουνον, 1742.
- 6) «Wilh. Wilda: Das Strafrecht der Germanen», Halle, 1842.
- 7) «A. du Boys: Histoire du droit criminel des peuples anciens», Paris, 1845.
- 8) «A. F. Berner: Lehrbuch des deutschen Strafrechts», erst. Aufl., Leipzig, 1857.
- 9) «Binding: Die Normen und ihre Uebertretung», 2 τόμοι, Λειψία, 1872—1877.
- 10) «Fustel de Coulanges: La cité antique», 7ième éd., Paris, 1878.
- 11) «Ta-Tsing-Leu-Leé» ou «Lois fondamentales du Code pénal de la Chine», trad. en français par F. Renouard de Sainte Croix, tome second, Paris, 1882.
- 12) «Karl Friedr. Hermann: Lehrbuch der griechischen

Rechtsaltertümer», dritte u. vermehrte u. verbesserte Auflage von Th. Thalelm, Freiburg J. B. u. Tübingen, 1884.

13) «Ed. Meyer: Geschichte des alten Aegyptens», Berlin, 1887.

14) «Max Dunker: Geschichte des Altertums», Leipzig, 1887.

15) «V. Duruy: Histoire des Romains», tom. I, Paris, 1888.

16) «Rudolf Sohm: Institutionen, Geschichte und System des römischen Rechts», siebente erweiterte Auflage, Leipzig, 1898.

17) «Th Mommsen: Le droit pénal romain», trad. de l'allemand par J. Duquesne, tom. I, Paris, 1907.

18) «Franz von Liszt: Lehrbuch des deutschen Strafrechts», 17η έκδ., Βερολίνον, 1908.

19) «R. Garraud: Traité théorique et pratique du droit pénal français», 3ième éd., tom. I, Paris 1913.

20) «Just. Herm. Lipsius: Das attische Recht und Rechtsverfahren», mit Benutzung des attischen Processes von M. E. Meier und G. F. Schömann, τόμοι τρεῖς, Λειψία 1908—1915.

21) «Ludovic Naudeau: Le Japon moderne», Paris, 1919.

Γ'. ΛΕΞΙΚΑ, ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΚΑΙ ΞΕΝΑ, ΠΕ-
ΡΙΕΧΟΝΤΑ ΠΑΝΥ ΑΞΙΑΣ ΛΟΓΟΥ ΠΛΗ-
ΡΟΦΟΡΙΑΣ, ΕΝ ΣΧΕΣΕΙ ΠΡΟΣ ΤΗΝ Ι-
ΣΤΟΡΙΑΝ ΤΟΥ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ ΚΑΙ
ΤΗΣ ΠΟΙΝΗΣ.

---

1) «Α. Ρ. Ραγκαβῆ: Λεξικὸν ἀρχαιολογίας», ἐν Ἀθήναις
1888.

2) «Σωκρ. Τσιβανοπούλου—Ε. Κοφινιώτου· Λεξικὸν ἑλλ. καὶ ῥωμ. ἀρχαιοτήτων», ἐν Ἀθῆναις, 1890

3) «Γ. Κωνσταντίνου· Λεξικὸν τῶν Ἀγίων Γραφῶν», ἐν Κωνσταντινουπόλει, 1890.

4) «Λεξικὸν ἐγκυκλοπαιδικὸν Μπάρτ καὶ Χίρστ», ἐκ τόμων 6 καὶ ἑνὸς ἔτι, ὡς συμπληρώματος, ἐκδοθὲν ἐν Ἀθῆναις μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1889—1905.

5) «Dictionnaire de la conversation et de la lecture», seconde éd., Paris MDCCCLXIII, τόμοι 16.

6) «P. Larousse: Grand Dictionnaire Universel du XIXième siècle», Paris.

7) «La Grande Encyclopédie», tomes 31, Paris.

8) «Dictionnaire des antiquités grecques et romaines», Paris.

9) «Pauly—Wissowa: Real Encyclopädie».

Ἐπίσης ἐλάβομεν πρὸ ὀφθαλμῶν καὶ τοὺς μέχοι τοῦδε ἐκδοθέντας τόμους τοῦ νέου *ἐγκυκλοπ. λεξικοῦ* Ἐλευθερουδάκη, ὡς καὶ τὰ μέχοι τοῦδε ἐλθόντα εἰς φῶς τεύχη τῆς *ἐγκυκλοπαιδείας* Δρανδάκη, ὡς πρὸς πᾶν ὅ,τι θὰ ἡδυνάμεθα τυχὸν νὰ ἀντλήσωμεν ἐξ αὐτῶν διὰ τὴν ἡμετέραν μελέτην.

Ἀθήνησι κατὰ Μάρτιον τοῦ 1928.

Κ. Μ. Μ.

ΑΙ ΑΝΤΙΛΗΨΕΙΣ ΤΩΝ ΛΑΩΝ ΠΕΡΙ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ ΑΛΛΟΤΕ ΚΑΙ ΝΥΝ

Παρά τὴν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου συνεχῇ ὅπαντα-
χοῦ ἐμφάνισιν τοῦ ἐγκλήματος, διάφοροι τῶν τῆς σή-
μερον ἐν πολλοῖς ὑπῆρξαν αἱ περὶ αὐτοῦ κατὰ τὸ πα-
ρελθὸν ἀντιλήψεις τῶν λαῶν. Οὕτω·

1^{ον} Πράξεις θεωρούμεναι τὴν σήμερον ἐγκληματι-
καὶ ὑπὸ πάντων τῶν πεπολιτισμένων κρατῶν, οὐ μόνον
δὲν ἐλογίζοντο ἄλλοτε τοιαῦται, εἴτε παρ' ἅπασιν σχε-
δόν, εἴτε παρὰ τοῖς πλείστοις, εἴτε παρ' ὠρισμένοις λα-
οῖς, ἀλλὰ καὶ διὰ νομίμου τύπου περιεβάλλοντο, ἐξα-
κολουθοῦσι δὲ τινὲς αὐτῶν εἰσέτι περιβαλλόμεναι παρὰ
τοῖς ἐν στασιμότητι ἢ ἐν ἀρχεγόνῳ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ
ἥττον καταστάσει εὐρισκομένοις κράτεσι· φέρε' εἰπεῖν·

α') Ἡ πολυγαμία, ἡ νῦν ἀπαγορευομένη ὑπὸ
τῶν νόμων πασῶν τῶν χριστιανικῶν πολιτειῶν, ἡ καὶ
πρότερον καταδικασθεῖσα ὑπὸ τῶν θείων τοῦ Χριστια-
νισμοῦ ῥημάτων καὶ διδαχῶν,¹ ἦν θεμιτὴ παρ' ἅπασι
σχεδὸν τοῖς ἀρχαίοις λαοῖς, ὡς παρὰ τοῖς Σίναις,² τοῖς

1. «... Δεῖ οὖν τὸν ἐπίσκοπον ἀνεπίληπτον εἶναι. μιᾶς γυν-
ναικὸς ἄνδρα (Παύλ. πρὸς Τιμόθ. Α', κεφ. Γ', ἐδ. 2—3) ὁμοί-
ως· «... χήρα καταλεγέσθω μὴ ἑλαττον ἐτῶν· ἐξήκοντα γεγονυῖα,
ἐνὸς ἀνδρὸς γυνή (Παύλου πρὸς Τιμόθ. Α', κεφ. Ε', ἐδ. 9—10)
καὶ ἀλλαχοῦ· «... ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἔχέτω καὶ ἐκά-
στη τὸν ἴδιον ἄνδρα ἔχέτω (Παύλ. πρὸς Κορινθ. Α', κεφ. Ζ',
ἐδ. 2—3).

2. Κ. Λομπρόζο. «Ὁ ἐγκληματίας ἄνθρωπος», κατὰ μετάφρ.
X. Ἀννίνου, ἐν Ἀθήναις 1911, τόμ. Α', σελ. 42.—Dictionnaire

Ἰνδοῖς,³ τοῖς Ἰάπωσι,⁴ τοῖς Μήδοις καὶ Πέρσαις,⁵
τοῖς Αἰγυπτίοις,⁶ τοῖς Ἰουδαίοις,⁷ τοῖς Βερετα-

de la conversation et de la lecture, sec. ed., tom 141ème, Paris, MDCCCLXIII, p. 714.

3. Κ. Λομπρ. *προμν. ἔργ. μετάφρ. καὶ τόμ.*, σελ. 39 καὶ 42. — Dict. de la conv. et de la lect. éd., op., tom. et p. cit.

4. Κ. Λομπρ. *προμν. ἔργ. μετάφρ. καὶ τόμ.*, σελ. 42. — Dict. de la conv. et de la lect., éd. cit., tom. 111ème, p. 561 — Α. Κρασσά *Οἰκογ. Δίκαιον*, ἐκδ. ἐν Ἀθήναις, 1910, § 5.

5. Κ. Κοῦμα *Ἱστορ. τῶν ἀνθρ. πράξεων*, τόμ. Α', ἐν Βιέννῃ, 1830, σελ. 245, 248 καὶ ἐπ. — Α. Πολυζωΐδου — Γ. Κρέμου *Γεν. Ἱστορία*, τόμ. Α', ἐν Ἀθήναις 1889, σελ. 202 καὶ πρὸ παντός Ἡρόδ. Α', 135.

6. Οὕτως, ἅπαντες ἐλάμβανον ὅσας ἠβούλοντο γυναῖκας, πλὴν τῶν ἱερέων, οἵτινες μίαν καὶ μόνην ἐδίκαιοῦντο νὰ λαμβάνωσι (Διόδ. Α', 80). Σέσωστρις, ὁ περιώνυμος τῆς Αἰγύπτου βασιλεὺς, ἔσχε τρεῖς νομίμους συζύγους, πρὸς ταύταις δὲ πολυαριθμούς παλλακὰς (Ed Meyer, *Geschichte des alten Aegyptens*, Berlin 1887, σ. 293 294).

7. Οὕτως ὁ Ἀβραμ, καὶ εἶτα Ἀβραάμ (Γεν. ΙΖ', 5) ἔσχε σύζυγον τὴν Σάραν (Γεν. ΙΑ', 29) καὶ παλλακὴν τὴν Ἄγαρ (Γέν. ζ', 3)· ὁ Ἰακώβ ἔσχε δύο συζύγους, τὴν Λεῖαν καὶ τὴν Ραχὴλ (Γέν. ΚΘ', 16—30) καὶ δύο παλλακὰς, τὴν Βαλλὰν (Γέν. Λ', 4) καὶ τὴν Ζελφὰν (Γέν. Λ', 9)· ἐπίσης Ἡσαῦ, ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ καὶ γενάρχης τῶν Ἑδωμιτῶν, εἶχε νυμφευθῇ τρεῖς γυναῖκας (Γέν. Λζ', 2-3). Ἐν τοῖς μετέπειτα δὲ χρόνοις ὁ προφητὰν ἄξ Δαβὶδ ἔσχε συζύγους· α) Μελχόλ, τὴν θυγατέρα τοῦ Σαοὺλ (Α' Σαμ. ἢ Βασ. ΙΗ', 27)· β) τὴν Ἀβιγαίαν, πρῶτην σύζυγον Ναβάλ, μετὰ τὸν θάνατον ἐκείνου καὶ τὴν Ἀχινάαμ ἐξ Ἰεζραὲλ (Α' Σαμ. ἢ Βασ. ΚΕ', 39—43)· γ) Μααχά, τὴν θυγατέρα τοῦ Θολμί, βασιλέως Γεσσὶρ, μητέρα τοῦ Ἀβεσσαλὼμ (Β' Σαμ. ἢ Βασ. Η', 3)· δ) τὴν Ἀγρίθ καὶ τὴν Ἀβιτάλ (Β' Σαμ. ἢ Βασ. Γ', 4)· ε) τὴν Αἰγὰλ (Β' Σαμ. ἢ Βασ. Γ', 5)· ς) Βηθσαβέ, τὴν μητέρα τοῦ Σολομῶντος (Β' Σαμ. ἢ Βασ. ΙΑ', 1—27)· τέλος, ἐν τῇ δύσει τοῦ βίου αὐτοῦ, ἐδόθη αὐτῷ ὡς παλλακὶς Ἀβισάγ ἡ Σουναμίτις, νεᾶνις ὠραιότατη, ἀλλ' ὁ Δαβὶδ, προβεβηκώς τὴν ἡλικίαν, οὐκ ἔγνω αὐτήν (Α' ἢ Γ' Βασ., Α' 1-4). Ἀπαντας ὅμως ὑπερηκόντισεν ὁ Σολομών, ὅστις ἦν φιλογύνῃ· καὶ ἦσαν αὐτῷ γυναῖκες ἄρχουσαι ἐπτακόσαι καὶ παλλακαὶ τριακόσαι (Α' ἢ Γ' Βασ. ΙΑ', 1—3). Οἱ ἀρχιερεῖς ὅμως καὶ ἱερεῖς τῶν Ἰουδαίων μίαν, ὡς φαίνεται, γυναῖκα,

νοῖς,⁸ τοῖς Σλαύοις,⁹ τοῖς Γαλάταις¹⁰ κλπ., ἐξαιρέσει τῶν Ἑλλήνων,¹¹ Ρωμαίων¹² καὶ Γερμανῶν¹³. ἐκ τῶν νεωτέρων δὲ κρατῶν ἐξακολουθοῦσι διατηροῦντα ταύ-

συνφδὰ τῷ παραδείγματι τῶν Αἰγυπτίων ἱερέων, ἐλάμβανον· Οὕτως Ἀαρών, ὁ ἀδελφὸς τοῦ Μωϋσέως καὶ πρῶτος ἀρχιερεὺς, ἔσχε σύζυγον Ἐλισάβετ, τὴν θυγατέρα τοῦ Ἀμιναδάβ, ἐξ ἧς ἀπέκτησε τέσσαρας υἱούς· τὸν Ναδάβ, τὸν Ἀβιούδ, τὸν Ἐλεάζαρ καὶ τὸν Ἰθάμαρ· ("Ἐξοδος" ζ', 23), οὐδείς δ' ἐν γένει τῶν τοῦ κλήρου ἀναφέρεται σκῶν πολλὰς γυναῖκας. Προσθετέον, διὰ τὴν ἱστορικὴν ἀκρίβειαν καὶ πρὸς ἀπονομὴν τοῦ ἀνήκοντος ἐκάστῳ, ὅτι καὶ ἐκ τῶν μὴ κληρικῶν, κατ' ἐξαιρέσειν τοῦ κρατοῦντος τότε κανόνος, Ἰσαάκ, ὁ δευτερός τῶν Ἑβραίων πατριαρχῶν, μίαν ἐνυμφεύθη γυναῖκα, τὴν Ρεβέκκαν (Γέν., ΚΔ'), μίαν δὲ ὡσαύτως ὁ κλεινὸς Μωϋσῆς, Σεπφώραν τὴν θυγατέρα τοῦ ἱερέως τῆς Μαδιάμ ("Ἐξοδος" Β', 15—22). Τὴν οἴμερον ἡ πολυγαμία περιέπεσεν εἰς ἀχρησίαν παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις.

8. Α. Πολυζωΐδου — Γ. Κρέμου, προμν., ἔργ. τόμ. Β', ἐν Ἀθήναις, 1888, σελ. 504.

9. Κ. Λομπρόζο προμν. ἔργ., μετάφρ. καὶ τόμ., σελ. 41.

10. Dictionn. de la conv. et de la lect., éd et tom cit., p. 713—714.

11. Ἀρχαῖον ἀττικὸν δίκαιον· «Ἐνα ἄνδρα μιᾶς γυναικὸς τυχεῖν»· Οὕτως ἐν Ἀθήναις «Κέκρωψ μίαν ἐνὶ ἐξευξεν» (Ἀθήναιος, 555)· πρβλ. λεξ. ἐγκυκλοπ. Μπάρι καὶ Χίρστ, τόμ. Γ', Ἀθήνησιν Ἰαν. 1892—Μαρτ. 1893, σελ. 208· ἐπίσης ὄρα νέον ἐγκ. λεξ. Ἐλευθερουδάκη, ἀρθρ. «γάμος»· ὄρα ὁμοίως Α. Κρασσᾶ προμν. ἔργ., ἔκδ. κ. παράγρ. ὄρα ὡσαύτως ἐν λεξ. Τσιβαν.—Κοφ. ἀρθρ. «γάμος».—Ταυτὰ ἴσχυον καὶ ἐν Γόρτυνι τῆς Κρήτης (Α. Μομφερρ. «Τὸ Δίκαιον τῆς Γόρτυνος», σελ. 17).

12. Ἐκαστος ὥμ. πολίτης δὲν ἠδύνατο νὰ νυμφευθῇ, εἰμὴ μίαν μόνον γυναῖκα καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ συνάψῃ δεύτερον γάμον, εἰμὴ ἀφοῦ ἐλάμβανε διαζύγιον ἀπὸ τῆς πρώτης· ὄρα Τσιβ.—Κοφ. λεξ. ἑλλ. καὶ ὥμ. ἀρχαιοτ. μετὰ τῶν ἐν αὐτῷ παραπομπῶν ἐν ἀρθρ. «γάμος»· Α. Κρασσᾶ προμν. ἔργ. τ. κ. ἔκδ. § 18.

13. Μόνον οἱ ἀρχηγοὶ εἶχον παρὰ τοῖς Γερμανοῖς τὸ δικαίωμα νὰ λαμβάνωσι πολλὰς γυναῖκας καὶ τοῦτο οὐχὶ ἐξ ἀκράσias, ἀλλὰ πρὸς ἐξασφάλισιν τοῦ γένους αὐτῶν (Tac. Germ., XVIII)

την ἐν ταῖς νομοθεσίαις αὐτῶν τὰ τὸν μωαμεθανισμόν
ὡς ἐπίσημον θρησκεῦμα κεκτημένα¹⁴ καὶ τὰ τὴν εἰδω-

14. Dictionn. de la conv. et de la lect., éd. et tom. cit, p. 714 — «Ἐν τούτοις, ἐν τῇ πρακτικῇ, ἡ κατάστασις βαίνει μεταβαλλομένη. Οὕτως ἡ πολυγαμία εὐρίσκεται ἐν παρακμῇ ἐν τοῖς πλείστοις μουσουλμανικοῖς κράτεσι· τὰ εὐρωπαϊκὰ ἤθη τείνουσι νὰ εἰσαχθῶσιν εἰς αὐτά. Δυνάμεθα ν' ἀναφῶμεν τὴν Αἴγυπτον, τὴν Τουρκίαν καὶ τὴν Περσίαν ἐκ τῶν χωρῶν ἐνθα αἱ ἡμέτεραι ἰδεαὶ καὶ θεσμοὶ τείνουσι νὰ ἐμφυτευθῶσιν· ἐν Κωνσταντινουπόλει μάλιστα αἱ περιπτώσεις *πολυγαμίας* σπανίζουσι· δὲν ὑπάρχουσι πλέον ἢ τέσσαρες ἢ πέντε γυναικωνῖται (harem) ἐν τῇ πόλει ταύτῃ. ἥτις ἀριθμεῖ ἐν ἑκατομμύριον (1.000 000) κατοίκων. Αἱ γυναῖκες ἀποβάλλουσι τὴν συνήθειαν τοῦ νὰ ἐξέρχονται κεκαλυμμέναι, βλέπομεν δὲ αὐτὰς παρευρισκομένας ἐν εὐρωπαϊκῇ ἄμφίεσι εἰς τοὺς χοροὺς τοὺς διδομένους ὑπὸ τῶν Προσβεπτῶν τῶν Μεγάλων Δυνάμεων· ἄρχονται δέ, κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν ἀνδρῶν, ποιούμεναι χρῆσιν τῶν ἡμετέρων ἐνδυμάτων καὶ ἐφαρμόζουσαι τὸν εὐρωπαϊκὸν τῆς διαίτης τρόπον. Ὁμοία πρόοδος ἐγένετο ἐν Αἰγύπτῳ, ἐνθα ἡ βιομηχανία καὶ τὸ ὑπὸ διαμετακόμισιν ἐμπορίον ὠδήγησαν χιλιάδας εὐρωπαίων καὶ ἐνθα ἡ Κυβέρνησις ζητεῖ νὰ εἰσαγάγῃ τὸν πολιτισμὸν τῆς Δύσεως. Ἡ Περσία χωρεῖ ὑπὸ τὴν αὐτὴν κατεύθυνσιν, πλὴν μετὰ βήματος ἥττον στερεοῦ· πανταχοῦ τὰ μουσουλμανικὰ ἤθη καὶ παραδόσεις ἐγκαταλείπονται· ἡ πολυγαμία ἰδιαζόντως ἐξασθενεῖ. Αἱ χονδροειδεῖς τέρψεις τοῦ παραδείσου τοῦ Μωάμεθ προκαλοῦσι τὸ ἐρύθημα τῶν ἀνεπτυγμένων νόων. τῶν γαλουχηθέντων ὑπὸ τῶν ἰδεῶν τῆς Δύσεως». Ταῦτα ἐγράφοντο πρὸ πενήτην ἔντα πέντε ἐτῶν (Ὁρα P. Larousse, Gr. Dictionn. Univ. du XIXième siècle, tome 12ième, Paris 1874, p. 1335)· πρβλ. Ἐδ. δὲ Ἀμίση «Κωνσταντινούπολις», μετάφρ. εἰς τὴν ἑλληνικὴν, ἐν Ἀθήναις, 1896, σελ. 254· «... Πολὺ ὀλιγοὶ εἶναι οἱ Τοῦρκοι, ὅσοι ἐπιδοκιμάζουσιν ἀναφανδὸν τὴν *πολυγαμίαν*, ἔτι δ' ὀλιγώτεροι ὅσοι τὴν ἐπιδοκιμάζουσιν ἐν τῇ συνειδήσει αὐτῶν· ὅλοι σχεδὸν ἐννοοῦσι τὸ ἄδικον καὶ τὰς κακὰς αὐτοῦ συνεπείας, πολλοὶ δὲ καταπολεμοῦσιν αὐτὸ ἀναφανδὸν καὶ μετὰ ζήλου. Ὅλοι ἐκεῖνοι, εἰς οὓς ἡ κοινωνικὴ των θέσις ἐπιβάλλει σεμνότητά τινά χαρακτηῖρος καὶ αξιοπρέπειαν βίου, μίαν ἔχουσι γυναῖκα· μίαν ἔχουσιν οἱ ἀνώτεροι ὑπάλληλοι τῶν Ὑπουργείων, μίαν οἱ ἀξιωματικοὶ τοῦ στρατοῦ οἱ ἀνώτεροι λειτουργοὶ καὶ οἱ κληρικοί. Κατ' ἀνάγκην δὲ μίαν ἔχουσι καὶ ὅλοι σχεδὸν οἱ τῆς

λολατρείαν εἰσέτι πρεσβεύοντα.

β'. Ἡ δ ο υ λ ε ί α, ἡ ἀπαγορευομένη τανῦν ὡσαύτως ὑπὸ τῶν νόμων ἀπάντων τῶν πεπολιτισμένων κρατῶν, ἡ ὡσαύτως ἀποδοκιμασθεῖσα τὸ πρῶτον ὑπὸ τῆς ἀρχαιοτέρας, σοφωτέρας καὶ μᾶλλον ἐξηραμένης ἐνταυτῷ χριστιανικῆς διδασκαλίας,¹⁵ ἣν ὁμοίως θεμιτὴ παρ' ἀπασι σχεδὸν τοῖς ἀρχαίοις ἔθνεσι, μὴ ἐξαιρουμένου οὐδ' αὐτοῦ τοῦ ἐλληνικοῦ, παρ' ᾧ ἴσχυεν ὑπὸ ἡπίαν μὲν μορφὴν ἐν Ἀθήναις,¹⁶ ὑπὸ ἀπηνῇ δ' ἐν Σπάρτῃ,¹⁷ οὐδὲ

μεσαιάς τάξεως. Τὰ τέσσαρα πέμπτα τῆς Κ) πόλεως δὲν εἶναι πλέον πολύγαμοι». Καὶ ταῦτα μὲν ἐγράψουσιν, ὥς βλέπομεν, πρὸ 32 ἐτῶν ἐν δὲ τῇ σημερινῇ Κεμαλικῇ Τουρκίᾳ, ἡ πολυγαμία εἶναι πλέον ἀπλὴ ἱστορικὴ, ἀνάμνησις.

15. «Οὐκ ἐνι δοῦλος, ἐλεύθερος» ἀλλὰ τὰ πάντα καὶ ἐν πᾶσι Χριστός» (Παῦλ. πρὸς Κολοσσ. Γ', 11—12).

16. Οὕτως ἐν Ἀθήναις ὁ δεσπότης οὐδεμίαν εἶχεν ἐξουσίαν ἐπὶ τῆς ζωῆς τοῦ δούλου, μὴ ἐπιτρεπομένου ἄλλως ἢ διὰ δικαστικῆς ἀποφάσεως νὰ θανατῶται ὁ τελευταῖος· εἰ δὲ σκληρὸς καὶ ἀπάθρωνος ἐτύγχανεν ὁ δεσπότης, ὁ δούλος ἐζήτει προστασίαν, καταφεύγων ἰκέτης εἰς τὸ ἱερὸν· εἰς τὸ Θεσιὸν δὲ καὶ τὸ Ἱερὸν τῶν Σεμνῶν προσφεύγων ὁ δούλος, οὐ μόνον τὴν παροῦσαν ὀργὴν καὶ τὰς βιαιοπραγίας τοῦ δεσπότου ἀπέφευγεν, ἀλλὰ καὶ ἠδύνατο νὰ αἰτῇται πρᾶσιν, τοῦ δεσπότου ἐξαναγκασμένου νὰ πωλήσῃ αὐτὸν εἰς ἕτερον (Πλουτ. Θησ., ΑΣ'.—Πολυδ., Ζ', 13.—Meier att. proc. d. 403 κετ. βλ. ἰδίᾳ Ἀριστ. Πολιτικ. 1, 2, 7 «πᾶσα δουλεία παρὰ φύσιν ἐστί».—Γιλβέρτ—Πολίτου, σελ. 212.—Ν. Σαριπόλου *Σύστημα τῆς ἐν Ἑλλάδι ἰσχυοσύνης ποιν. νομοθεσίας*, τόμ. Α', Ἀθήνησι 1868, § σκ'.—Α. Ρ. Ραγκαβῇ λεξ. Ἀρχαιολ., σελ. 251· ὅρα ἐπίσης Fr. Hermann Lehrb. d. griech. Rechtsaltertümer, σελ. 32 καὶ ἐπ. μετὰ τῶν ἐν αὐτῷ παραπομπῶν καὶ πρὸ παντὸς ὅρα: Just Herm Lipsius «Das attische Recht u. Rechtsverfahren», σ. 692—3, μετὰ τῶν αὐτῷ παραπ. Ταυτὰ περὶ φυγάδων δούλων καὶ ἐν Γόρτυνι τῆς Κρήτης (Α. Μομφερρ προμν. ἔργ., σελ. 41).

17. Ἐν Σπάρτῃ οἱ Εἰλωτες ἦσαν κτήμα δημόσιον, καὶ ὡς τοιοῦτοι προσηρμόζοντο ὑπὸ τοῦ κοινοῦ, δίκην παροίκων, εἰς τοὺς κλήρους, ὧν οἱ κύριοι δὲν ἐδικαιοῦντο, οὔτε ν' ἀπελευθερῶσιν, οὔτε νὰ πωλῶσιν ἢ φονεύωσιν αὐτοὺς (Σπ. Π. Λάμπρον

τοῦ ῥωμαϊκοῦ παρ' ᾧ τινι μάλιστα κυριολεκτικῶς θηριώ-
δη τύπον περιεβάλλετο¹⁸. Ἐπίσης ὑπὸ αὐστηράν, ἀλλ'

Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος, τομ. Α', ἐν Ἀθήναις 1886, σελ. 113) οἱ Σπαρτιᾶται, ὑποβλέποντες τοὺς Εἰλωτας ὡς δούλους καὶ ἐχ-
θροὺς, ποσεφέροντο σκληρότατα εἰς αὐτοὺς. Ὁ ὁμότατος δὲ
τρόπος τῆς κατ' αὐτῶν ἐπιβουλῆς ἦν ἡ λεγομένη *κρυπτεία*, καθ'
ἣν, προκηρυσσομένην ὑπὸ τῆς πολιτείας ἐπισήμως, ὑπὸ τύπον
πολέμου κατὰ τῶν Εἰλωτῶν, οἱ νεαροὶ Σπαρτιᾶται, ἐξερχόμενοι
ἀνὰ τὴν χώραν καὶ κρυπτόμενοι κατὰ τὴν ἡμέραν, ἐπέπιπτον ἐξα-
πίνης νύκτωρ κατὰ τῶν ῥωμαλεωτάτων καὶ κρατίστων τῶν Εἰλώ-
των, ἐξολοθρεύοντες αὐτοὺς (Πλουτ. Λυκούργος, ΚΗ'. Σύγκρισις
Λυκούργου καὶ Νουμᾶ, Α'.—Σ. Π. Λάμπρου *προμν. ἔργ. καὶ*
τόμ., σελ. 114). Ἐν σχέσει πρὸς τὴν κρυπτείαν καὶ εἰς ἐπι-
σφράγισιν ἐν γένει τῆς πρὸς τοὺς Εἰλωτας ἀπανθρώπου τῶν Σπαρ-
τιατῶν συμπεριφορᾶς, ἀναφέρομεν τὰδε: «Κατὰ τὸ ὄγδοον ἔ-
τος τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου, ὅτε, οἱ μὲν Εἰλωτες εἶχον
λαμπρῶς ἀγωνισθῆ ὑπὲρ τῆς πολιτείας, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ
Μεσσηνιοὶ κατεῖχον τὴν Πύλον, οἱ ἔφοροι, φοβηθέντες ἐπανά-
στασιν τῶν Εἰλωτῶν, ἀπεφάσισαν ν' ἀπαλλαγῶσι τῶν γενναιο-
τέρων καὶ μεγαλοφρονεστέρων ἐξ αὐτῶν ὅθεν ἀνήγγειλαν, ὅτι,
ὅσοι αὐτῶν ἀξιοῦσιν ὅτι ἀνεδείχθησάν ἄριστοι ἐν πολέμοις, δύ-
νανται νὰ παραστῶσιν εἰς Σπάρτην, ὅπως τύχῃσι τῆς ἐλευθε-
ρίας ὅθεν παρέστησαν δισχίλιοι περίπου καὶ στεφανωθέντες,
περιῆλθον ὡς ἡλευθερωμένοι τὰ ἱερά· ἀλλ' οἱ ἐπιβουλοὶ ἐκεῖ-
νοι στέφανοι ἐκόσμησαν θυμάτων κεφαλὰς καὶ μετ' ὀλίγον ἄ-
παντες οἱ ἄνδρες οὕτω ἠφανίσθησαν καὶ οὐδεὶς ποτε ἔμαθε,
τίνι τρόπῳ ἕκαστος ἐφονεύθη (Θουκυδ. Α', 80). Ἐν τούτοις οἱ
Γορτύνιοι τῆς Κρήτης, καίπερ Δωριεῖς ὡς οἱ Σπαρτιᾶται, προ-
σεφέροντο πᾶν πρῶτος καὶ μεγαθύμως εἰς τοὺς δούλους αὐτῶν.
Ὅτι παρὰ τούτοις ὁ δούλος εἶχε δικαίωμα ἰδιοκτησίας, ἰδίως
δ' ἀνεφέροντο πρόβατα καὶ ἄλλα ζῷα, ὡς ἰδία κτήσις αὐτοῦ. Ἐν-
τεῦθεν εἴπετο καὶ ἰκανότης αὐτοῦ πρὸς δικαιοπραξίαν. Ἦν ὁμως
ἀνίκανος νὰ κληρονομήσῃ καὶ ἂν εἴη ἐτύγχανε τέκνον ἐλευθέρου
γυναικός. Ὑπέκειντο ὁμως οἱ δούλοι εἰς ἐνεχυρίασιν καὶ ὁ μὲν
ὑπὸ ἐνέχυρον διατελὼν ἐκαλεῖτο *κατακείμενος*, ὁ δὲ δανειστής
κατοθέμενος (Α. Μομφερρ, *προμν. ἔργ.*, σελ. 36—37).

18. Ἐν Ῥώμῃ ὁ κύριος ἠδύνατο νὰ διαθέτῃ τὸν δούλον κα-
τὰ πάντα τρόπον ὡς πρᾶγμα (*res*), νὰ κολάζῃ τοῦτον σωματι-
κῶς καὶ νὰ φονεύῃ αὐτὸν ἀτιμωρητέ· γάμος δὲ τῶν δούλων
δὲν ἀνεγνωρίζετο, ἀλλὰ μόνον φυσικὴ τις σχέσις, καλουμένη

οὐχὶ καὶ αὐτόχρομα σκληρὰν μορφὴν ὑφίστατο αὕτη παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Γερμανοῖς¹⁹. τοῦναντίον δὲ ἦν ὀργανωμένη κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον ἐπιεικῶς παρὰ τοῖς Σίναις²⁰, σοφῶς δὲ ἅμα καὶ φιλανθρώπως ἐ-

«contubernium» (N. Δημαρᾶ *Ἱστορία καὶ Εἰσηγήσεις τοῦ Ρωμαϊκοῦ Δικαίου*, τόμ. Β', ἐν Ἀθήναις 1896, σελ. 34). Ἐν δὲ τῶν ἀπιοτέρων δειγμάτων τῆς πρὸς τοὺς δούλους ῥωμαϊκῆς ὁμότητος ἦν, ὅτι, ἀπὸ τοῦ 265 π. Χ., ἐχρησιμοποιοῦντο οὗτοι εἰς θηριομαχίας καὶ αἱματηρὰ ἐν γένει θεάματα, δημοτικώτατα παρὰ Ῥωμαίοις (Δεξ. Ἐγκυκλοπ. Μπάρτ καὶ Χίρστ, προμν. τόμ., σελ. 627). Ἐν τούτοις, κατὰ τὴν ἀρχέγονον ῥωμαϊκὴν ἐποχὴν, οἱ δούλοι ἐτύγχανον, ὥς φαίνεται, πᾶν ἱπποτικῆς καὶ φιλόφρονος ἐκ μέρους τῆς τότε πολιτείας συμπεριφορᾶς. Οὕτως ὁ δεῦτερος βασιλεὺς τῆς Ῥώμης Νουμᾶ Πομπήλιος εἶχεν ἀπονείμει εἰς αὐτοὺς τιμὴν ἐλευθέρων, συνηθίσας αὐτοὺς ἐπὶ τῶν Κρονίων (Saturnalia) νὰ συντρώγωσιν ἀναμειγμένοι μετὰ τῶν δεσποτῶν αὐτῶν (Πλουτάρχου, Σύγκρισις Λυκούργου καὶ Νουμᾶ, Α').

19. Παρ' αὐτοῖς οἱ δούλοι ἔκειρον τὴν κόμην, ἔφερον δὲ βραχὺν τινὰ καὶ στενὸν χιτῶνα, δὲν εἶχον δὲ τὸ δικαίωμα νὰ ὀπλοφορῶσι· λογιζόμενοι δέ, ὥσπερ παρὰ Ῥωμαίοις, ὡς πράγμα ἢ κτήμα (res), ἠδύναντο, καθάπερ τοῦτο, ν' ἀπαλλοτριῶνται. Ἐν τούτοις μόνον κατ' ἀρχὰς ἐξετέλουν ἔργα ἐν ταῖς οἰκίαις τῶν δεσποτῶν αὐτῶν, εἴτα δὲ ἀπηλλάγησαν τούτων, ἀνατεθείσης τῆς μερίμνης τοῦ οἴκου εἰς τὴν σύζυγον καὶ τὰ τέκνα. Ἐκαστος δὲ τούτων διείπε κατὰ βούλησιν τὰ οἰκογενειακά αὐτοῦ, τοῦ κυρίου ἀξιοῦντος μόνον, δίκην ἐκμισθωτοῦ, δασμὸν τινὰ εἰς σίτον, εἰς θρέμματα καὶ εἰς ἐνδύματα. Σπανίως ὁ κύριος ἐφόνευσεν τὸν δούλον ἢ ἐκόλαζεν αὐτὸν διὰ δεσμῶν ἢ δι' ὑπερμέτρου ἐργασίας. Ἡ θανάτωσις δὲ τοῦ δούλου ὑπὸ τοῦ δεσπότη ἐτελείτο οὐχὶ πρὸς τιμωρίαν καὶ παραδειγματισμόν, ἀλλ' ἐν στιγμῇ παραφορᾶς καὶ μανίας, ὥς θὰ ἐφόνευσεν τις ἐχθρόν τινά, σὺν τῇ διαφορᾷ ὅτι ἡ τοῦ δούλου ἐξόντωσις οὐδεμίαν συνεπήγετο τιμωρίαν (Α. Πολυζωΐδου—Γ. Κρέμου προμν. ἔργ. καὶ τόμ., σελ. 364.— Taciti Germania, XXV).

20. «Πᾶς ἐλεύθερος, τύπτων δούλον, τιμωρηθήσεται διὰ ποι- νῆς κατὰ ἓνα βαθμὸν ἥττον αὐστηρᾶς τῆς ὑπὸ τοῦ νόμου ἐπιβαλλομένης, ἐν παρομοίσις περιπτώσεσι κατ' ἐλευθέρων, ἀναλόγως τῶν ἐπακολούθων τῆς πράξεως. *Θνήσκοντος δὲ τοῦ δούλου ἐκ τῶν πληγμάτων*, ὁ τύπας λογίζεται φονεὺς ἐκ προ-

τύγχανεν ἐρρυθμισμένη παρὰ τοῖς Αἰγυπτίοις²¹ καὶ τοῖς Ἰουδαίοις²², παρὰ τοῖς Ἰνδοῖς δὲ παραδόξως

μελέτης, καὶ θανατοῦται διὰ στραγγαλισμοῦ (Ta—Tsing—Leu—Lée, ou «Les lois fondamentales du code pénal de la Chine, trad. en français par F. Renouard de Sainte—Croix, tome second, Paris 1812, p. 120—121).

21. «... Εἰ δέ τις ἐκουσίως ἀποκτεῖναι τὸν ἐλεύθερον ἢ δοῦλον, ἀποθνήσκειν τοῦτον οἱ νόμοι προσέταττον, ἅμα μὲν βουλόμενοι μὴ ταῖς διαφοραῖς τῆς τύχης ἀλλὰ ταῖς τῶν πράξεων ἐπιβολαῖς εἵργεσθαι πάντας ἀπὸ τῶν φαύλων, ἅμα δὲ διὰ τῆς τῶν δούλων φροντίδος ἐθίζοντες τοὺς ἀνθρώπους πολὺ μᾶλλον εἰς τοὺς ἐλευθέρους μηδὲν ὅλως ἑξαμαρτάνειν» (Διόδ., Α', 77).

22. «Ἐὰν δέ τις πατάξῃ τὸν παῖδα αὐτοῦ ἢ τὴν παιδίσκη αὐτοῦ ἐν ῥάβδῳ καὶ ἀποθάνῃ ὑπὸ τὰς χεῖρας αὐτοῦ, δίκη ἐκδικηθήσεται. Ἐὰν δὲ διαβίωσῃ ἡμέραν μίαν ἢ δύο, οὐκ ἐκδικηθήτω· τὸ γὰρ ἀργύριον αὐτοῦ ἐστίν» (Ἐξοδος ΚΑ', 20—21) ἐπίσης «Ἐὰν δέ τις πατάξῃ τὸν ὀφθαλμὸν τοῦ οἰκέτου αὐτοῦ ἢ τὸν ὀφθαλμὸν τῆς θεραπαίνης αὐτοῦ καὶ ἐκτυφλώσῃ, ἐλευθέρους ἐξαποστελεῖ αὐτοὺς ἀντὶ τοῦ ὀφθαλμοῦ αὐτῶν. Ἐὰν δὲ τὸν ὀδόντα τοῦ οἰκέτου ἢ τὸν ὀδόντα τῆς θεραπαίνης αὐτοῦ ἐκκόψῃ, ἐλευθέρους ἐξαποστελεῖ αὐτοὺς ἀντὶ τοῦ ὀδόντος αὐτῶν» (Ἐξοδος, ΚΑ', 26—27). Ἐκ τῶν παρατιθεμένων τούτων ἐδαφίων τῆς εἰς τὴν ἑλληνικὴν μεταφράσεως τοῦ ἀρχετύπου τῆς Π. Διαθήκης κειμένου ὑπὸ τῶν Ἑβδομήκοντα γίνεταί προδήλον, ὅτι ἡ ἑβραϊκὴ γλῶσσα οὐδεμίαν εἰδικὴν λέξιν κέκτηται ὅπως σημάνῃ τὸν δοῦλον, διότι *παῖς* καὶ *παιδίσκη* εἰσὶν αἱ λέξεις, δι' ὧν ἐδήλουν τοὺς δούλους, ὡς βλέπομεν ἐν αὐτοῖς ὄντως ἡ λέξις «*ἐβέδ*», ἧς ἐποιοῦντο ἐν τῷ ἑβραϊκῷ κειμένῳ χρῆσιν, σημαίνει κυρίως ἐργάτην ἀδιακρίτως, εἴτε δοῦλον, εἴτε ἐλεύθερον αἱ δὲ ὡσαύτως ἐν χρήσει ἐν αὐτῷ λέξεις «*σχιφσάχ*» καὶ «*ἀμάχ*» ἐσήμαινον τὰς τὰ ἀργυρωνήτους καὶ ἐλευθέρας οἰκέτιδας (Ὁρα Ν. Σαριπόλου *προμνηγ. καὶ τόμ.*, § 95α'). Ὅτι δὲ θαυμαστόν καὶ ὑπέρτερον καὶ αὐτῶν τῶν ἐν ταῖς ἀρχαῖαις Ἀθήναις περὶ κακουμένων ὑπὸ δεσποτῶν καὶ προσφύγων δούλων κρατούντων ἀποτελοῦσι τάδε· «Οὐ παραδώσεις παῖδα τῷ κυρίῳ αὐτοῦ. Μετὰ σοῦ κατοικήσει, ἐν ὕμιν κατοικήσει, οὗ ἂν ἀρέσῃ αὐτῷ, οὐ θλίψεις αὐτὸν (Λευ. ΚΓ', 15—16)· ὑπέρτερον, —ναί!— τῶν ἐν ταῖς παλαιαῖς Ἀθήναις κρατούντων ἐν τῷ θέματι τούτῳ, διότι ἐκεῖ μὲν, ὡς εἵδομεν (ὅρα σημ. ὑπ' ἀριθ. 16), ὁ τοιοῦτος δοῦλος, εἰς τὸ θησεῖον ἢ τὸ ἱερὸν τῶν Σεμιῶν καταφεύγων, εἰς ἕτερον δεσπότην ἐπω-

διὰ νόμου ἀπεκλείετο.²³ Ἐπίσης ἀπαγορεύεται καὶ καταδιώκεται τὴν σήμερον ὑπὸ τῶν χριστιανικῶν καὶ πεπολιτισμένων Κρατῶν ἢ δουλεμπορία²⁴, ἥτις

λεῖτο, ἐνῶ παρ' Ἰουδαίοις, ὁ πρόσφυξ' δούλος οἶονεῖ ἐλευθέρος διεβίου, ὥς συνάγεται ἐκ τοῦ πνεύματος τῶν προπαρατεθέντων οἰκείων ἐδαφίων τῆς Π. Γραφῆς.

23. «Νενομοθέτηται γὰρ παρ' αὐτοῖς *δοῦλον μηδένα τὸ παράπαν εἶναι*, ἐλευθέρους δ' ὑπάρχοντας, τὴν ἰσότητα τιμῶν ἐν πᾶσι (Διόδ. Β', 39): ὁμοίως· «Εἶναι δὲ καὶ τότε μέγα ἐν τῇ τῶν Ἰνδῶν γῇ, πάντας Ἰνδοὺς εἶναι ἐλευθέρους, *οὐδέ τινα δοῦλον εἶναι Ἰνδόν*» (Ἀρριανοῦ Ἰνδική, Ι'). Λέγομεν δὲ «παραδόξως», διότι κατ' ἐξοχὴν παρ' αὐτοῖς ὑφίστατο ἡ κοινωνικὴ ἀνισότης, ἐκδηλουμένη πανηγυρικῶς διὰ τῆς διαιρέσεως τούτων εἰς κοινωνικὰς τάξεις, ὧν ἀνωτάτη ἡ τῶν Βραχμάνων καὶ κατωτάτη ἡ τῶν Παριῶν, τῶν ἀποδιοπομπαίων τράγων τῆς Ἰνδικῆς κοινωνίας, *πρὸς οὓς χεῖρον ἢ εἰς δούλους προσεφέροντο* (Α. Πολυζωΐδου—Γ. Κρέμου προμν. ἐργ., τόμ. Α', σελ. 103—104). Κατ' ἄλλας ἐν τούτοις πληροφορίας, ὑπῆρχον δούλοι καὶ παρὰ τοῖς Ἰνδοῖς, ἀλλ' ἐτύγχανον ἐκ μέρους τούτων ἡλίως μεταχειρίσεως· ὅρα: Max Dunker «Geschichte des Altertums», Leipzig, 1867, zweiter Band, σ. 177, μεθ' ὧν ἐπικαλεῖται).

24. Ταύτης ἡ γένεσις ἀνάγεται εἰς τὴν παναρχαίαν ἐποχὴν. Οὕτως οἱ παλαιοὶ Αἰγύπτιοι κατέλεγον μετὰ αὐτῶν ἄτομα ἀσχοῦντα τὴν τοιαύτην πρᾶξιν· ἐπίσης ἐτέρωθεν ἐκέκτειντο οὗτοι μαύρους εὐνούχους ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ αὐτῶν, καθάπερ οἱ Ἀσσύριοι καὶ οἱ Πέρσαι. Ἡ Τύρος καὶ ἡ Σιδὼν μετήρχοντο ὁμοίως τὴν ἐμπορίαν τοιούτων δούλων, οἱ δὲ Καρχηδόνιοι ἐχρησιμοποιοῦν τούτους ἐν τῇ ἐμπορίᾳ αὐτῶν καὶ τῇ ἐκμεταλλεύσει τῶν μεταλλείων. Ἀνετίθεντο δ' ἐν γένει εἰς αὐτοὺς αἱ μάλλον ἐπίπονοι ἐργασίαι. Ὁ Hannon πληροφορεῖ ἡμᾶς ἐν τῷ ἑαυτοῦ *Περίπλῳ* (Periple), ὅτι οἱ Μαῦροι ἦσαν, ἐν ταῖς ἀπομεμακρυσμέναις ἐκείναις ἐποχαῖς, ὅτι ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνους ἄθλια φύλα, φυτοζωοῦντα ὑπὸ τὰς καλύβας αὐτῶν, εὗρισκοντα δυσκόλως τροφήν, μετὰ τινων θρεμμάτων, μόλις καλλιεργοῦντα πολλοστήμωρια τινὰ ἀγροῦ καὶ ὑποειταγμένα εἰς μικροὺς δεσπότας. Ἐκ τῶν Ἑλλήνων πρῶτοι μετῆλθον τὴν δουλεμπορίαν οἱ Χῖοι, ὥς ἐκ χωρίου τινὸς τοῦ Τιμαίου ἐξάγεται (ὅρα παρ' Ἀθηναίῳ Σ', σελ. 265): παρὰ τούτοις οἱ δούλοι ἦσαν, ἐν συγκρίσει πρὸς τοὺς ἐλευθέρους, πλείονες ἢ ἐν παντὶ ἄλλῳ τόπῳ, πλὴν τῆς Σπάρτης (Θουκυδ. Η', 40). Κατὰ τοὺς ἀρχαιότερους χρόνους μέγαν ἀριθμὸν δούλων ἐ-

ἐν τε τῇ ἀρχαιότητι καὶ τῷ μεσαίῳ καὶ τοῖς

χορήγουν οἱ πειραταί, συλλαμβάνοντες τούτους ἐν τοῖς παραλί-
οις. Τὴν κυριωτέραν ὁμως πηγὴν τῆς δουλαγωγίας ἀπετέλουν αἱ
ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ ἑλληνικαὶ ἀποικίαι, αἵτινες εἶχον συχνὰς ἀ-
φορμὰς νὰ λαμβάνωσι τοιούτους ἐκ τῶν γειτονικῶν αὐταῖς χω-
ρῶν, τῶν ἐν τοῖς ἐνδοτέροις τῆς Μικρᾷ Ἀσίας κειμένων. Μέ-
γας δ' ἀριθμὸς δούλων ἐκομίζετο καὶ ἐκ Θράκης, ἐνθα αὐτοὶ
οἱ γονεῖς ἐπώλουν πολλάκις τὰ ἴδια τέκνα (Ἡρόδ., Ε', 6). Ἐν
Ἀθήναις, ὡς καὶ ἐν ἄλλαις ἑλληνικαῖς πόλεσιν, ὑπῆρχεν ὠρισμένη
ἀγορά, ὅπου ἐγίνετο ἡ δουλοπρασία, ἐκαλεῖτο δὲ αὕτη *κύκλος*, ἐ-
πειδὴ ἴσταντο κύκλῳ οἱ πωλούμενοι (Ἀρποκρ. ἐν λ.) πολλάκις ἐδη-
μοπρατοῦντο, τιθέμενοι ἐπὶ πέτρας τινός, ἣτις ἐλέγετο *πρατὴρ λί-
θος* (Πολυδ., Γ', 78), ὡς ἐγίνετο πρὸ τοῦ 1860 ἐν τισι μέρεσι τῆς συμ-
πολιτείας τῆς Βορ. Ἀμερικῆς· το αὐτὸ συνήθιζετο καὶ ἐν Ῥώμῃ·
ὅθεν ἡ φράσις «*homo de lapide emtus*». Ἦσαν δ' ἐν Ἀθήναις
ὠρισμέναι αἱ ἡμέραι, καθ' ἃς ἐγίνετο ἡ τῶν δούλων πώλησις
(Ἀριστοφ. Ἰππ., 43), ἡ δὲ ἀξία αὐτῶν ἐκυμαίνετο ἀναλόγως τῆς
ἡλικίας, τῆς δυνάμεως καὶ τῶν προτερημάτων ἐκείνου (δρ. Ξενοφ.
Ἀπομν. Β. 5. 2). Καὶ παρὰ Ῥωμαίοις οἱ δούλοι ἐπωλοῦντο διὰ
δημοπρασίας, τιθέμενοι ἐφ' ὑψηλῆς πέτρας (Cic. in Pis. 151. — Plant.
Bacch. V. 7. 17), ὡς προεῖρηται, ἡ ἐφ' ὑψηλοῦ κορηπιδώματος
(*catasta* δρ. Tibull. II, 3. 60; Persius, VI. 77; Casaubon ad loc).
Οἱ ἀγορασταὶ δ' ἐφρόντιζον συνήθως νὰ βλέπωσι τοὺς πωλουμέ-
νους δούλους γυμνοῦς, ἵνα μὴ ἔχωσι σωματικόν τι ἐλάττωμα
(Senec. ep. 80; Suet. Aug. 69) ἐνίοτε δ' ἐλάμβανον περὶ τῆς
ὑγείας αὐτῶν τὴν γνώμην τῶν ἱατρῶν (Claudian in Eutrop. I,
35, 36). Δοῦλαι μεγάλης καὶ ἐκτάκτου καλλονῆς δὲν ἐξετίθεντο εἰς
τὸ κοινὸν πρὸς πώλησιν, ἀλλ' ἐπεδεικνύοντο ἰδιαιτέρως εἰς τοὺς
ἀγοραστὰς (*arcana tabulata catastae* Mart. IX. 60). Διεξήγετο
δὲ ἡ σωματεμπορία ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τῶν *aediles*, οἵτινες πολ-
λὰς διατάξεις περὶ τῆς πώλησεως τῶν δούλων ἐδημοσίεον.

Αἱ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Ῥωμαίων γεγόμεναι κατακτη-
σεις ἐν Ἀφρικῇ ἐκόμισαν τοὺς ἐκεῖθεν ὀρωμένους δούλους εἰς
Εὐρώπην. Οἱ Αἰθίοπες ἢ Μαῦροι (*Nègres*) ὑπῆρχον ἐν ἀφθονίᾳ
ἐν Ῥώμῃ καὶ Κωνσταντινουπόλει κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ ἀνατολι-
κοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτους, τ. ἔ. τῆς ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας τοῦ με-
σαίωτος. Αἱ ἐπιδρομαὶ τῶν Μαύρων καὶ τῶν Ἀράβων καὶ αἱ
εἰσβολαὶ τῶν Σαρακηνῶν διέσπειραν καθ' ἅπαντα τὰ μέρη τῆς
μουσουλμανικῆς κυριαρχίας τοὺς Μαύρους τῆς Αἰθιοπίας.

Ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ ΙΔ' αἰῶνος τὰ πορτογαλικά πλοῖα ἤνεγκον

καθ' ἡμᾶς χρόνοις ὑπῆρξεν ἡ εἰδεχθεστέρα τῆς δουλείας ἔκφανσις.

εἰς τὰς Καναρίους νήσους Μαύρους δούλους, πρὸς καλλιέργειαν τῶν γαιῶν. Ἐν ἔτει 1481 μ. Χ. οἱ Πορτογάλλοι ἔκτισαν φρούριον ἐν τῇ ἀφρικανικῇ ἀκτῇ, ἐν ἔτει δὲ 1520 ὁ Ἀλόνζο Κονζαλὲς μετῆλθε τὴν ἀνθρωπεμπορίαν ταύτην, ἣτις ἐξηκολούθησεν ὑφίσταμένη μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων. Ἀπὸ τοῦ 1508 μ. Χ. οἱ πρῶτοι Μαῦροι μετηνέχθησαν εἰς Ἅγιον Δομίγγον ὑπὸ τῶν Ἰσπανῶν ἐν ἔτει δὲ 1510 μ. Χ. ὁ βασιλεὺς τῆς Ἰσπανίας Φερδινάνδος ὁ Καθολικὸς ἐξέπεμψε πρῶτος, δι' ἴδιον λογαριασμόν, Μαύρους εἰς Περουβίαν, μικρὸν μετὰ τὴν ὑπὸ τούτου κατάκτησιν αὐτῆς. Εἰς τὸν κλεινὸν ἐπίσκοπον Βαρθολομαῖον de Las Casas ὀφείλεται δυστυχῶς ἡ διάδοσις τῆς δουλεμπορίας οὗτος, θερμὸς ὑπέρμαχος ὢν τῶν ἐν Ἀμερικῇ Ἰνδῶν καὶ βουλόμενος ν' ἀπαλλάξῃ αὐτοὺς τῆς θανασίμου κακώσεως τῆς ἐν τοῖς μεταλλείοις ἐργασίας, προὔτεινε νὰ εἰσαγῶσι Μαύρους, καθὼ ἐυρωστωτέρους, γενόμενος οὕτως αἰνῶσις εἰσηγητῆς τοῦ ὀλεθροῦ καὶ αἵμου τούτου θεσμοῦ. Ὁ ἐπίσκοπος Γρηγόριος ἐπειράθη ν' ἀπαλλάξῃ τῆς μομφῆς ταύτης τὸν εἰρημένον ἐπίσκοπον τοῦ Chiapa. [Ἐπίσης ὑπεραμύνεται αὐτοῦ ὁ ἡμέτερος Κ. Κούμας (Ἱστορ. τῶν ἀνθρ. πράξεων, ἐν Βιέννῃ 1831, τόμ. 5, σελ. 50)]. Ὅπως ποτ' ἂν ἦ, ἡ τοιαύτη ἀνθρωπεμπορία ἐπετράπη νομίμως, τὸ πρῶτον ἐν Ἰσπανίᾳ ἐπὶ Καρόλου τοῦ Ε', ἐξουσιοδοτήσαντος εὐγενῇ Φλαμανδὸν τοῦ οἴκου αὐτοῦ, ὅπως ἀγοράσῃ τετρακισχιλίους Μαύρους ἐπὶ τῶν ἀκτῶν τῆς Γουινέας καὶ μεταπωλήσῃ αὐτοὺς εἰς Ἀντίλλας· ἔτυχε δὲ αὕτη, ὥς μὴ ὤφειλε καὶ τῆς ἐπιδοκιμασίας τοῦ τότε Πάπα Λέοντος τοῦ Ι'. εἴτα ἐκηρύχθη θεμιτὴ ἐπὶ τῆς βασιλείας τῆς Ἑλισάβετ ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ ἐπὶ Λουδοβίκου τοῦ ΙΓ' ἐν Γαλλίᾳ ἅπαντες οἱ ἡγεμόνες οὗτοι ἡσπάσθησαν αὐτὴν ὑπὸ τὸ πρόσχημα ὅτι οἱ Μαῦροι, μὴ ὄντες Χριστιανοί, δὲν ἠδύναντο ν' ἀξιῶσι τὴν ἀνθρωπίνην ἐλευθερίαν. Οἱ Γενοῶται, πρὸς τοῖς ἄλλοις λαοῖς, ἐπεδόθησαν μετὰ ζέσεως εἰς τὴν μεθ' ἑτέρων ἐθνῶν λαθρεμπορικὴν τῶν Μαύρων ἐκμετάλλευσιν. Οἱ Εὐρωπαῖοι ἐποιοῦντο τὴν ἐπὶ τῶν Μαύρων σωματεμπορίαν ἐν Ἀφρικῇ, πρὸς βορρᾶν καὶ πρὸς νότον τῆς γραμμῆς τοῦ ἰσημερινοῦ. Παρατηρεῖτο δέ, ὅτι οἱ μὲν «Μαντίγκος» ἦσαν οἱ κρεῖττονες, τ. ἔ. οἱ μᾶλλον πειθήνιοι, οἱ δὲ «Ἐμποες» ἢ «Ἱμπος» οἱ μᾶλλον ἠλίθιοι καὶ δειλοί. Ἡ Χρυσὴ Ἀκτὴ προμήθευε τοὺς εὐρωστωτέρους δούλους καὶ τοὺς μᾶλλον δαψιλεῖς. Ἐν τῷ πορθμῷ τῆς Μοζαμβίκης διεξήχθη ἐπίσης ἡ δουλεμπορία ἐπὶ τῶν «Macquois», τῶν «Monjanas», τῶν «Sofalas» καὶ ἐτέ-

γ') Ἡ πρὸς σύναψιν γάμου ἀρπαγὴ ἡ βι-

ρων φυλῶν. Πλεῖσται ἄλλαι χώραι παρδείχον Μαύρους διαφόρων ποιοτήτων καὶ διακρινομένους διὰ στιγματισμοῦ καὶ παντοίων παραμορφώσεων, ἐντετυπωμένων ἐν τῷ δέρματι αὐτῶν, ἀναλόγως τῶν χωρῶν. Ἐν Κόγγῳ πατέρες ἐπώλησαν τὰ τέκνα αὐτῶν, ἀλλαχοῦ δὲ Μαῦροι λαμβάνουσιν ὡς νόμισμα πωλήσεως ὁμοεθνῶν αὐτῶν τὴν μικρὰν κογχύλην, τὴν καλουμένην «cauri», ἁλιευομένην ἐν ταῖς Μαλδίβαις νήσοις, (Ἐν ἄλλαις ἀκταῖς οἱ πωλῆται προτιμῶσι τὰ τεμάχια τῶν ὑφασμάτων, ἐξ ὧν ἀπαρτίζονται τὰ μόνα ἱμάτια τῶν Μαύρων τῆς Ἀφρικῆς (ragnes). Ἐκτὸς τῶν ἀντικειμένων τούτων οἱ βασιλεῖς καὶ οἱ ἀρχηγοὶ ἐκάστης χώρας λαμβάνουσι δῶρα, οἱ δὲ μεσίται δούλων καὶ τὰ εὐρωπαϊκὰ πρακτορεῖα λαμβάνουσι δικαιώματα καὶ ἁμοιβάς, ἅπερ ἐπανεαύνουσι τὴν τιμὴν τῶν Μαύρων· οὕτω μεγαλοπρεπῆς τις δοῦλος ἐπανήγετο εἰς τὴν ἀκτὴν τῆς Γονίνεας ἐπὶ τιμῇ ἑξακοσίων (600) φράγκων. Αἱ νεαρὲς γυναῖκες ἐστοίχιζον τετρακόσια (400) φράγκα. Καθ' ἕκαστον ἔτος ἡ δουλεμπορία ἀφῆρει ἐκ τῆς Ἀφρικῆς ἑκατὸν χιλιάδας (100,000) περίπου ψυχῶν. Ὁ Ἅγιος Δομίγγος ἐδέχετο ἐν ἑαυτῷ ἐκ τούτων εἴκοσι πέντε χιλιάδας (25,000). Ἦκει ἀπλῶς νὰ ἐμφανίζωνται ἑταιρίαι δουλεμπόρων, ἀθρόως ἐπιβιβαζόμεναι μεθ' ὄπλων, μετὰ σιδηρῶν ἐργαλείων ἢ ἀλύσεων καὶ μετὰ τινων ἐμπορευμάτων διὰ τὸ τοιοῦτον ἔργον εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Γαμβίας, εἰς Κορέαν, εἰς Σιέρρα Λεόνε καὶ ἄλλους σταθμούς, ἤρκει νὰ ποιῶνται προτάσεις ἐπὶ τούτῳ εἰς ἀπλοῖκους λαοὺς καὶ οἱ τελευταῖοι ἤνοιγον εἰς τοὺς ἁλλοδαποὺς τούτους τὰς φιλοξένους καλύβας αὐτῶν. Οὗτοι διηγείρον τοὺς μικροὺς βασιλεῖς ἢ φυλάρχους, ἵνα οἱ τελευταῖοι κτήσωνται δεσμώτας καὶ παραδίδωσι τούτους εἰς αὐτοὺς πρὸς δουλεμπορίαν. Αἱ τοιαῦτα κατὰ τῶν Μαύρων ἐκστρατεῖαι γίνονται αἰφνιδίως νύκτωρ· οὕτω μεθύσκουσι τοὺς δυστυχεῖς αἰχμαλώτους, καὶ δεσμεύουσιν αὐτοὺς δι' ἀλύσεων. Καταλαμβάνουσι δ' ἐξ ἀπροόπτου παῖδια, ἀποπλανῶσι Μαύρας, καὶ προσελκύουσι τὰ οὕτως ἀπομακρυνόμενα καὶ ἄνευ δυσπιστίας παραδιδόμενα ταῦτα ἄτομα διὰ τῆς μεθόδου τῶν δακτυλίων (τ. ἔ. δωροῦμενοι εἰς ταῦτα δακτυλίους). Λεηλατοῦσι μικρὰ χωρία, λίαν ἀσθενῆ ὅπως ἀντιστῶσιν· ἀρπάζουσι μητέρα τινά, ὅπως ἐλκύσωσι τὸν υἱὸν αὐτῆς, ἔστιν ὅτε δὲ τὸν υἱόν, ὅπως ἔλθῃ πρὸς τοῦτον ἢ μήτηρ αὐτοῦ. Εἰσδύουσιν οὕτως μέχρι χιλίων διακοσίων (1200) μιλίων εἰς τοὺς ἀγρούς. Δένουσι τοὺς αἰχμαλώτους δι' ἀλύσεως καὶ θέτουσι τὸν τράχηλον αὐτῶν ὑ-

αἰα ἀπαγωγή, ἡ προβλεπομένη καὶ κολαζομένη

πὸ σιδηροῦν κρίκον, οὗτινος ἡ μακρὰ καὶ βαρεῖα οὐρὰ ἐμποδί-
ζει τὴν φυγὴν αὐτῶν. Αἱ ἀγέλαι αὐται, ὅμοιαι πρὸς τὰς τῶν
δεσμωτῶν τοῦ κατέργου, ἄγονται ἀνὰ δύο εἰς τριακοσίους τό-
πους τοῦ ἐσωτερικοῦ διὰ μέσου φρικωδῶν ἐρήμων, φέρουσαι
μεθ' ἑαυτῶν τὸ ὕδωρ, τὸ ἄλευρον καὶ τοὺς σπόρους ἢ τὰς ῥίζας,
τὰς ἀναγκαίας διὰ τὴν ὑπαρξιν αὐτῶν. Εἰ γυναῖκες τινὲς ἢ
παιδιά δὲν δύνανται ν' ἀκολουθήσωσιν, ἐγκαταλείπουσιν αὐτὰ
ἐν τῇ ἐρήμῳ, οἱ δὲ διατρέχοντες τοὺς αὐτοὺς τόπους εὗρον ἐκεῖ
τα πτώματα τούτων ἀπεξηραμένα, καὶ διαβεβρωμένα ὑπὸ τῶν
θηρίων. Ἀφικνούμενοι εἰς τὴν ἄκτὴν οἱ δυστυχεῖς οὗτοι στοι-
βάζονται ἐκεῖθεν διὰ λωρίων ἢ ἀλύσεων εἰς τὰ δουλεμπορικὰ
πλοῖα, ὅπτιοι εἰς τὰ βάθη τοῦ κύτους καὶ εἰς τόσῳ στενὰς
κρεμαστάς κλίνας ἑκαστος, ὥστε ἀποβαίνει αὐτοῖς ἀδύνατον νὰ
στρέφωνται μετὰ τῶν δεσμων αὐτῶν· δὲν καταλαμβάνουσι δὲ ἢ
ὅσον ῥῶρον θὰ κατεῖχον ἐν τῷ τάφῳ αὐτῶν, καὶ δὲν ἀναπνεύ-
σιν ἢ ὅσον ἀέρα ἀπαιτεῖται πρὸς παράτασιν τῆς ἐπωδύνου ζωῆς
αὐτῶν, διότι συσσωρεύουσιν αὐτοὺς μέχρι πεντακισχιλίων ἐντὸς
μῆς καὶ τῆς αὐτῆς νηὸς. Ὡς ἀναδίδεται πικρὸς ἀτμός ἐκ τῆς
ἐφιδρώσεως καὶ τῆς μεμολυσμένης ὁσμῆς, ἣν παράγουσι τόσα
θερμαινόμενα σώματα ἐν τῇ ἀσφυκτικῇ καὶ λοιμώδει ἀτμοσφαί-
ρᾳ τῶν ἀποθηκῶν τῶν πλοίων τούτων, καὶ δὴ κατὰ τὴν νύκτα,
ὅταν ἀνοίγωσι τοὺς καταρράκτας αὐτῶν ! Οἱ ταλαίπωροι οὗτοι
ὠρῶνται, πανταχόθεν ἀποπνιγόμενοι· αἱ γυναῖκες λιποθυμοῦσιν καὶ
πολλὰ ἄτομα ἀπόλλυνται, ἐλλείψει ἀέρος, ἂν μὴ ἀποθάνωσι ἐκ τῆς
λύπης, τοῦ ἐρόμου καὶ τῆς χονδροειδοῦς τροφῆς τῶν κυμάτων καὶ
τῶν κέγχρων, ἅπερ διανέμουσιν αὐτοῖς, ὥς καὶ τοῦ γλίσχρου
ὕδατος. Γοιαύτη δὲ ἡ τρομακτικὴ θνησιμότης, ἣν προξενεῖ ἡ
συσσώρευσις τσσοῦτων σωμάτων, ἀναδιδόντων δυσώδη ἰδρώτα,
τὰ λοιμώδη ἀπορδεύματα καὶ ἡ θεία τῶν ἐν τῷ βάθει τοῦ κύτους
θ' ἠσχόντων, ὧν τὴν σαπρίαν ἀναπνεύουσιν, ὥστε οἱ ἱατροὶ ἀ-
νγνωρίσαν, ἐν ταῖς αἰτίαις ταύταις ἀδυστάτως τὴν γένεσιν τοῦ
νεφτικοῦ τύφου καὶ τοῦ κιντίνου πυρετοῦ, ὧν ἡ κακοήθης μορ-
φή ἐπιφέρει τὴν ἐρήμωσιν τῶν πληθυσμῶν καὶ στοιχίζει το-
σοῦτον εἰς τοὺς Λευκοὺς διὰ τὴν ἀπανθρωπίαν αὐτῶν. Ἀφί-
κνούμενοι εἰς τὰς ἀποικίας οἱ Μαῦροι ἐξητάζοντο, γιγνομένων
δι' αὐτοὺς διαπραγματεύσεων, ὥς εἰ προῦκναιτο περὶ κτηνῶν. Οὐ-
τὼ παρετήρουν τὴν γλῶσσαν, τὸ στόμα καὶ τὰ χροῖα αὐτῶν
μελῆ, ὅπως βεβαιωθῶσι περὶ τῆς ὑγείας καὶ τῆς ὁσμῆς αὐτῶν.
ὑπεβαλλον δὲ αὐτοὺς εἰς δρόμον, εἰς ἄλματα καὶ εἰς ἄρσιν βα-

ὑπὸ τῶν νῦν νομοθεσιῶν, ἐπειρέετο παρὰ τοῖς Σί-

ρῶν αἱ γυναῖ Μαῦραι ἐξητάζοντο λεπτομερέστερον. Ἡ νεότης καὶ τὰ θέλητρα αὐτῶν εἰδθεντο εἰς δημοπρασίαν. Παρητηρήθη δέ, ὅτι ὅσῳ μᾶλλον φιλελεύθεροι ἦσαν οἱ λαοί, ὥς οἱ Ἀμερικανοὶ καὶ οἱ Ἀγγλοὶ, τόσῳ χειρόν προσεφέροντο εἰς τοὺς Μαύρους, ἐνῶ οἱ δεσποτικοὶ λαοί, ὥς οἱ Ἰσπανοί, πρῶτον εἰς τοὺς δούλους αὐτῶν προσεφέροντο (περὶ τούτων ἀπάντων ὄρα Γέν. ΔΖ', 25—28 καὶ ΔΘ', 1—4, Ἰεζέκ. ΚΖ', 13, ἐν συνδυασμῷ πρὸς Dictionn. de la conv. et de la lect., Paris MDCCCLXIII, sec. éd., tom. seiz., p. 642—643· ἐτέρωθεν προβλ. : Η Bonfils, *Δημόσ. Διεθν.* Δίκαιον, κατὰ μετάφρ. Σπ. Κ. Τρικούπη καὶ Ἰω. Ἐμμ Αφτρίᾶ, μετὰ προσθηκῶν, ἐν Ἀθήναις 1915, τόμ. Α', σελ. 291—292).

Ἡ τιμὴ τῆς καταργήσεως τῆς δουλεμπορίας ἀνήκει ἀναντιρρήτως εἰς τοὺς Wilberforce, Clarkson, Grenville, Sharp καὶ Buxton· ἐπιτάκις, λέγει ὁ Αὐγουστῖνος Cochin, ὑπέβαλον οὗτοι προβούλευμα καταργήσεως εἰς τὴν Ἀγγλικὴν Βουλὴν, καὶ ἐπτάκις ἀπερρίφθη τοῦτο. Ὅταν δὲ τέλος ἐπετεύχθη, εἶχον νὰ παλαίσωσι κατὰ τῶν μᾶλλον ἰσχυρῶν προσωπικοτήτων τῆς χώρας αὐτῶν· Οὕτως ὁ λόρδος Ἐλδων ἀπεφαίνετο, ἐν ἔτει 1807 μ. Χ., ἐν τῷ Κοινοβουλίῳ, ὅτι ἡ δουλεμπορία εἶχε κυρωθῇ ὑπὸ τῶν Βουλῶν, ἐν αἷς παρεκάθηντο οἱ σοφώτεροι νομοδιδάσκαλοι, οἱ μᾶλλον πεφωτισμένοι θεολόγοι καὶ οἱ ἐξοχώτεροι πολιτικοὶ ἄνδρες· ὁ λόρδος Hawkesby καὶ εἶτα Κόμης τῆς Λιβερπούλης προὔτεινε ν' ἀπαλειφθῶσιν ἐκ τοῦ προοιμίου τοῦ νόμου αἱ λέξεις ἀσυμβίβαστος πρὸς τὰς ἀρχὰς τῆς δικαιοσύνης καὶ τοῦ ἀνθρωπισμοῦ (ἡ δουλεμπορία δηλαδὴ)· ὁ κόμης Westmoreland ἐδήλου, ὅτι, ἀφ' ἧς μάλιστα ἐβλεπεν ἅπαντας τοὺς πρεσβυτεριανούς καὶ τοὺς ἱεράρχας, τοὺς μεθοδιστὰς καὶ τοὺς ἱεροκλήρυκας συνηγοροῦντας ἀπὸ κεινοῦ μετὰ τῶν Ἰακωβίτων καὶ τῶν δολοφόνων ὑπὲρ τῆς καταργήσεως τῆς δουλεμπορίας, οὐδαμῶς θὰ ἔψου ἐν τῷ Κοινοβουλίῳ φωνὴν κατὰ τοῦ μέτρου τούτου. — Κατηγόρησαν τὴν Ἀγγλίαν ὅτι ἐνήργησεν ἰδιοτελεῶς ἐν προκειμένῳ· ἰσχυρίσθησαν μάλιστα, ὅτι ἐσκόπει ν' ἀποσιλώσῃ τῶν ἀφρικανῶν ἰργατῶν πάσας τὰς ἀποικίας, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν ἐαυτῆς, ἵνα εξασφαλίσῃ τὸ γεωργικὸν καὶ ἐμπορικὸν μονοπώλιον τῶν ἀχανῶν ἰνδικῶν κτήσεων αὐτῆς. Ἰσχυρίσθησαν ὅτι ἡβουλήθη, ὅπως, ὑπὸ τὸ πρόσχημα τοῦ ἀνθρωπισμοῦ, κτήσεται τὴν ἀνωτάτην ἐποπτείαν ἀπάντων τῶν στόλων τῆς ὑψηλίου καὶ ἀπασῶν τῶν θαλασσῶν. Πᾶν, αἱ προσπλάθειαι αὐτῆς, αἱ δαπάναι αὐτῆς, αἱ δυσχέρειαι εἰς ὅς ἐξετέθη καὶ

ὁ εἰρημένος τρόπος ἐκφράσεως τῶν πολιτικῶν αὐτῆς καθιστῶ-
σιν ἀναμφίβολον τὴν ἐν προκειμένῳ πλήρη ἔλλειψιν ὑστεροβου-
λίας ἐκ μέρους τῆς Ἀγγλίας. Δυνατὸν νὰ εὔρε τὸ *συμφέρον*
αὐτῆς ἐν τῷ ἑαυτῆς *καθήκοντι*, ἐκ δὲ τῶν πολιτικῶν αὐτῆς δυ-
νατὸν νὰ ἐκέκτηντο μείζονα εὐαισθησίαν, οἱ μὲν ὑπὲρ τῆς
χρησιμότητος, οἱ δὲ ὑπὲρ τοῦ *ἀνθρωπισμοῦ*. Ἡ ἱστορικὴ δι-
καιοσύνη καὶ ἀλήθεια ἐπιβάλλουσιν εἰς ἡμᾶς ἐν πάσῃ περιπτώ-
σει ν' ἀπονέμωμεν ἔπαινον εἰς τὸ ἔθνος ἐκεῖνο, οὗτινος τὰ συμ-
φέροντα συνάδουσι τόσῳ καλῶς πρὸς τὰ τοῦ ἀνθρωπίνου γέ-
νους, χωρὶς ν' ἀναζητῶμεν μικροπρεπεῖς λόγους ἐν μεγάλας πρά-
ξεσιν! — Ἡ παγκόσμιος κατάργησις τῆς δουλεμπορίας κατέστη
ἔκτοτε ἄρθρον πίστεως τῆς ἀγγλικῆς πολιτικῆς. Οὕτως ἐν τῷ
συνεδρίῳ τῆς Βιέννης τῆς 8ης Φεβρουαρίου 1815 ὑπεγράφη *δή-
λωσις κατὰ τῆς δουλεμπορίας* ἐν ὀνόματι τῆς Ἀγγλίας, τῆς
Αὐστρίας, τῆς Γαλλίας, τῆς Πορτογαλίας, τῆς Πρωσσίας, τῆς
Ῥωσσίας, τῆς Ἰσπανίας καὶ τῆς Σουηδίας. Ἡ δὲ ἡ Ἀγγλία εἶχε
κατορθώσει τὴν ἐκ μέρους τῆς Γαλλίας ἀναγραφὴν ἐν τῇ Συνθή-
κῃ τῶν Παρισίων τοῦ 1814 ἄρθρου σκοποῦντος τὴν κατάργησιν
τῆς εἰδεχθούσης ταύτης ἐμπορίας. Ἐν ἔτει 1858, κατὰ τὸ ἐν
Aix La-Chapelle συνέδριον καὶ ἐν ἔτει 1822 κατὰ τὸ ἐν Βε-
ρῶνῃ, οἱ πέντε Μεγάλαι Δυνάμεις ἐπ'ἀνέλαβον τὰς αἰτίας δηλώ-
σεις. Ἀπὸ τοῦ 1814 ἡ Ἀγγλία κατέβαλεν ἄνευ διακοπῆς ἀπά-
σας τὸς προσπαθείας αὐτῆς διὰ τὴν ἐκ μέρους τῶν διαφόρων
Δυνάμεων ἐπίτευξιν ἰδιαίτερων συνθηκῶν, πρὸς κατάργησιν τοῦ
βδελυκτοῦ τούτου θεσμοῦ. Ἐπίσης διὰ δύο συμβάσεων αὐτῆς
μετὰ τῆς Πορτογαλίας, — τῆς μὲν πρώτης συναφθείσης τῇ 21ῃ
Ἰανουαρίου 1815, τῆς δὲ δευτέρας ὑπογραφείσης τῇ 22ῃ Ἰα-
νουαρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους — ἡ μὲν Ἀγγλία ὑπεσχέθη τὴν ἔκτισιν
παλαιοῦ χρέους κοὶ τριακοσίων χιλιάδων (300,000) λιρῶν στέρ-
λινῶν, πρὸς ἀποζημιώσιν τῶν ἰδιοκτητῶν τῶν ὑπὸ τῶν ἄγγλων
πλοιδόρων καταληφθέντων πορτογαλινῶν κτιρίων, ἡ δὲ Πορτο-
γαλία ἀπηγόρευσε τὴν ὑπὸ τὴν σημαίαν οὗτῆς ἐνάσκησιν τῆς
δουλεμπορίας. Δι' ἐτέρας δέ, τρίτης συμβάσεως, συναφθείσης τῇ
28ῃ Ἰανουαρίου 1817, τὰ δύο ἔθνη ἐπεφύλαξαν ἑαυτοῖς τὸ ἀμει-
βαῖον δικαίωμα τῆς ἀναζητήσεως καὶ φυλακίσεως τῶν δουλεμ-
πόρων καὶ τῆς ἐκδικάσεως τούτων ὑπὸ μικτῶν ἐπιτροπῶν. — Ἐπί-
σης ἡ κατάργησις τῆς δουλεμπορίας ἀπ' τελεῖ ἐν τῶν ἄρθρων
τοῦ πολιτικοῦ ὀργανισμοῦ τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερι-
κῆς τὸ ἄρθρον ὅμως τοῦτο δὲν ἔμελλε νὰ ἐφαρμοσθῇ ἢ ἐν ἔτει
1807 μ. Χ. Πᾶσαι αἱ περὶ συνθήκας κατὰ τῆς δουλεμπορίας προ-
τάσεις, αἱ ἀπευθυνθεῖσαι εἰς τὴν Κυβέρνησιν τῆς Οὐασινγκτῶνος
ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας ἐν ἔτεσι 1819, 1820, 1823, 1824, 1831, 1834,

ναις²⁵, τοῖς Σπαρτιάταις²⁶, τοῖς παναρχαίοις Ῥωμαίοις²⁷, τοῖς ἀρχαίοις Ῥώσοις²⁸, τοῖς Πολωνοῖς²⁹ καὶ τοῖς Λιθουανοῖς³⁰.

1839 καὶ 1841 καὶ αἱ ἀποφάσεις τοῦ Κοινοβουλίου ἐν ἔτεσι 1821 καὶ 1822 δὲν κατέληξαν εἰς συμφωνίαν τινά. Αἱ Ἠνωμένοι Πολιτεῖαι ἠρνήθησαν ἀείποτε τὸ δικαίωμα τῆς νησιᾶς, μόνον δὲ διὰ τῆς συνθήκης τοῦ 1824 (ἄρθρ. 8) αἱ δύο Δυνάμεις (Ἀγγλία καὶ Ἠνωμένοι Πολιτεῖαι) ἠναγκάσθησαν νὰ διατηρώσι κεχωρισμένως, πρὸς ἐποπτείαν ἐπὶ τῆς ἀφρικανικῆς ἀκτῆς, ναυτικὴν τινὰ δύναμιν, τοῦλάχιστον ἐξ ὀγδοήκοντα (80) τηλεβόλων (canons). Ἡ Ἀγγλία διεπραγματεύθη εὐχερέστερον μετὰ τῆς Ὀλλανδίας, τῆς Σουηδίας, τῆς Δανίας, τῆς Ῥωσσίας, τῆς Αὐστρίας, (ἧς τὰ πλοῖα μετέφερον εἰς Τουρκίαν τοὺς Μαύρους τῆς Βαρβαρίας), τῆς Πρωσσίας, τοῦ Βασιλείου τῆς Νεαπόλεως, τῆς Τοσκάνης, τῆς Σαρδηνίας, τῶν ἀνσεατικῶν πόλεων, τοῦ Τεξᾶς, τοῦ Μεξικοῦ, τῆς Κολομβίας, τῆς Γρενάδης, τῆς Βενεζουέλας, τοῦ Ἰσημερινοῦ (Equateur), τῆς Οὐραγουάης, τοῦ Βουένος Ἀῖρες, τῆς Χιλῆς, τοῦ Περού καὶ τῆς Βολιβίας. Ἐπίσης συνῆψεν ἡ Ἀγγλία συμβάσεις περὶ καταργήσεως τῆς δουλεμπορίας μετὰ τῆς Αἰγύπτου τῷ 1877, μετὰ τῆς Τουρκίας τῷ 1880 καὶ μετὰ τῆς Ἰταλίας τῷ 1889. Οὕτω διὰ πλείονων τῶν εἰκοσι συνθηκῶν, ἡ Ἀγγλία κατῴρθησεν, ὅπως ἅπαντα τὰ χριστιανικὰ κράτη καὶ ἕτερα μὴ τοιαῦτα θεθῶσι παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν Μεγάλων Δυνάμεων ἐν τῷ κοινῷ συμφερίματι συναισθήματος φιλανθρωπίας καὶ γενναιοφροσύνης ἐν ταυτῷ. (Ὅρα περὶ πάντων τούτων: P. Larousse, op cit., tom. quinzième, p. 401—402.—La Grande Encyclopédie, tom. troisième, Paris p. 280—281.—Nouveau dictionn. Encyclop., 5ième volume, Paris, p. 503.—Πρὸς βλ.: H. Bonfils, *προμνημ. ἔργ. τόμ. καὶ μετάφρ.*, σελ. 293 καὶ ἐπόμενα). —Τὸ σημερινὸν διεθνὲς δίκαιον καταδικάζει τὴν δουλεμπορίαν. Ξένοι δοῦλοι, πατοῦντες τὸ ἔδαφος πολιτείας, ἧς ἡ νομοθεσία ἀποκρούει τὴν δουλείαν, καθίστανται ipso facto ἐλεύθεροι. (Ὅρα: H. Bonfils, *προμνημ. ἔργ. τόμ. καὶ μετάφρ.* σελ. 289). Ὅθεν καὶ κατὰ τὸ 13ον ἄρθρον τοῦ ἡμετέρου Συντάγματος «ἐν Ἑλλάδι οὔτε πωλεῖται οὔτε ἀγοράζεται ἄνθρωπος· ἀργυρώνητος ἢ δοῦλος παντὸς γένους καὶ πάσης θρησκείας εἶναι ἐλεύθερος, ἅμα ὡς πατήρη ἐπὶ ἑλληνικῷ ἔδαφους».

25. Κ. Λομπρόζο *προμνημ. ἔργ.*, μετάφρ. καὶ τόμ., σελ. 40.

26. Πλουτάρχου *Δυκοῦργος*, ΙΔ'.

27. Κ. Λομπρόζο *προμνημ. ἔργ.*, μετάφρ., τόμ. καὶ σελ. —

δ') Ἡ περιφρόνησις πρὸς τὴν εὐπρέπειαν τῶν ἡθῶν, τὴν διατελοῦσαν τὴν σήμερον ὑπὸ τὴν αἰγίδα καὶ τὴν μέριμναν τῶν ποινικῶν νόμων παρ' ἅπασιν τοῖς πεπολιτισμένοις κράτεσιν, ἐξεδηλοῦτο μετὰ περισσῆς ἀναισχυντίας παρ' ἀρχαίοις ἔθνεσι καὶ πολιτείαις, εἴτε διὰ τῆς ἐν τελείᾳ γυμνότητι ἐμφανίσεως τῶν νεανίδων πρὸ τοῦ κοινού, ὡς συνέβαινε τὸ πάλαι παρὰ τοῖς Σπαρτιάταις³¹ καὶ τοῖς Τυρρηνοῖς³² καὶ ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις ἔτι παρὰ τοῖς Ἰάπωνσιν³³, εἴτε διὰ τῆς δημοσίᾳ μίξεως τῶν δύο φύλων, ὡς ἐγίνετο παρὰ τοῖς προειρημένοις Τυρρηνοῖς ἐν ὥρᾳ συμποσίου³⁴ καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἰνδοῖς³⁵, εἴτε τέλος διὰ τῆς κατὰ τρόπον κυνικώτατον καὶ ἐν πλήρει μεσημβρίᾳ, δι' ὅλων δὲ τῶν ἐπισήμων καὶ πανηγυρικῶν τύπων καί, ὃ χερίστον, ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς θρησκείας ἐνασκήσεως τῆς πορνείας, οἷα περὶ τὰ τέλη τοῦ 10^{ου} αἰῶνος ἀπήντα παρὰ τῷ προμνη-

Πρβλ. Φ. Βερολίνη *Ῥωμ. Τετορίαν*, κατὰ μετάφρ. Σ. Λάμπρου, ἐν Ἀθήναις 1892, τόμ. Α', σελ. 36.

28. Κ. Λομπρόζο, προμν. ἔργ., μετάφρ. τόμ. καὶ σελ.

29. Κ. Λομπρόζο, προμν. ἔργ., μετάφρ., τόμ. καὶ σελ.

30. Κ. Λομπρόζο, προμν. ἔργ., μετάφρ., τόμ. καὶ σελ.

31. Πλουτάρχου Λυκοῦργος, 1Δ'

32. Κ. Λομπρόζο προμν. ἔργ., μετάφρ. καὶ τόμ., σελ. 34.

33. Οὕτως ἐστειροῦντο τελείως τοῦ συναισθήματος τῆς αἰδοῦς Πᾶσα νεᾶνις, φέρ' εἰπεῖν, οὐδαμῶς ἐδίσταζε νὰ λούηται ἐν τῷ οὐδῶ τῆς θύρας τοῦ οἴκου αὐτῆς. ἐνώπιον τῶν διαβατῶν (P. Larousse, op. cit., tome neuvième, p. 868).

34. Κ. Λομπρόζο προμν. ἔργ., μετάφρ., τόμ. καὶ σελ. — Καὶ ὅμως οὗτοι ἐφέροντο κατὰ πολὺν προέχοντες ἀπάντων τῶν ἰταλικῶν λαῶν κατὰ τὸν πολιτισμόν καὶ δὴ, ὡς πρὸς τοὺς πολιτικὸν ὀργανισμόν καὶ τὰς ἐπιστημονικὰς καὶ τεχνικὰς γνώσεις, πολλὰ δ' ἔμαθον καὶ ἠρανίσθησαν οἱ Ῥωμαῖοι παρ' αὐτῶν (᾽Ορα περὶ τούτων Α. Ρ. *Ῥαγκαβῆ Δεξ. ἀρχαιολ.*, ἐν Ἀθήναις 1888, σελ. 1409—1410).

35. Κ. Λομπρόζο προμν. ἔργ., μετάφρ., τόμ. καὶ σελ.

μονευθέντι ἰαπωνικῷ λαῷ³⁶.

Ὅπως τὸ ἀντίθετον ὁμως συνέβαινε παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἀθηναίοις, ὃν ὁ νόμος περὶ πολλοῦ ἐποιεῖτο τὴν τῶν γυναικῶν ἰδίαν εὐκοσμίαν, οὐ μόνον περὶ τὴν ὅλην διαγωγὴν, ἀλλὰ καὶ περὶ αὐτὴν τὴν ἐξωτερικὴν παράστασιν, ὀρίζων ῥητῶς καὶ συγκεκριμένως τὰ κατ' αὐτὴν καὶ καταγιγνώσκων αὐστηρὰς ποινὰς εἰς πᾶσαν παραβάτιδα³⁷.

ε') Ἡ παιδεραστία καὶ ἐπὶ τὸ εὐρύτερον ἀρσε-

36. Οὕτως ἐν Ὑεδῶ (τανῦν Τόκιο), πρωτευούσῃ τῆς αὐτοκρατορίας, ὥς καὶ ἐν πάσαις ταῖς λοιπαῖς μεγάλαις πόλεσι τοῦ κράτους, ὑπῆρχεν ἀπέραντος συνοικία, προσωρισμένη εἰδικῶς διὰ τὴν ἐνάσκησιν τις πορνείας, ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν καὶ τὴν ἐγγύησιν τῶν ἀρχῶν. Πᾶσα μήτηρ ἠδύνατο, κατὰ τὴν λῆξιν αὐτοῦ τοῦ ἸΘ' αἰῶνος, νὰ πωλῇ ἐκεῖ τὴν θυγατέρα αὐτῆς καὶ νὰ λαμβάνῃ ἀμοιβὴν ἐκ τοῦ δημοσίου ταμεῖου· κατὰ τὴν ἐποχὴν ὁμως ἐκείνην ἐξεδόθη διάταγμα, ἀπαγορεύον τὴν τοιαύτην ἄτιμον καὶ παρὰ φύσιν περᾶν τῆς μητρὸς. Ἡ συνοικία αὕτη, «Βοζιβάρα» καλουμένη, ἀπετέλει πόλιν ἐν πόλει, κεκτημένην τὰ ἥθη καὶ ἔθιμα, τὰς ἐορτὰς καὶ αὐτὸ ἐπὶ τὸ θρησκευμα αὐτῆς. Καθ' ἐκάστην ἐσπέραν ἐφωταγωγεῖτο, ἐπανηγυρίζε καὶ ἐχρησίμευεν ὡς τόπος συναντήσεως (rendez vous) εἰς ἅπαντα σχεδὸν τὸν ἄρρενα τῆς πρωτευούσης πληθυσμόν, διότι ὑπῆρχον ἐκεῖ κέντρα δι' ἀπάσας τὰς κοινωνικὰς τάξεις καὶ ἅπαντα τὰ βαλάντια. Ἡ πορνεία δὲν διετέλει ἐντὸς στενῶν ὁρίων ἐν τῇ εἰρημένῃ συνοικίᾳ, ἀλλ' ἀπῆντα ἀνὰ πᾶν βῆμα, ἰδίως δὲ ἐν τοῖς καταστήμασιν ἔνθα παρεῖθετο τέιον (maisons de thé) καὶ ἅτινα ἐχρησίμευον καὶ ὡς ξενοδοχεῖα, καφενεῖα καὶ ἐσπιατόρια ἐνταντῶ, λίαν δὲ ὑπόπτου φήμης ἐτύγχανον (P. Larousse, op., tom. et p. cit). Ὅρα ὁμοίως περὶ τοῦ θέματος τούτου· Λεξ. Ἑγκυκλοπ. Μπάρτ καὶ Χίρστ. Ἀθήνησιν Ἀπρίλ. 1892 Σ]βρ, 1894, Τόμ. Δ', σελ. 281—282). [Τὰ τοιαῦτα ὑπόπτου φήμης καταστήματα ἐξακολουθοῦσι καὶ σήμερον ἀνελλιπῶς λειτουργοῦντα, ἐν γένει δὲ τὰ ἥθη καὶ ἔθιμα τῶν Ἰαπῶνων παραμένουσιν εἰσέτι, ἐν τῷ θεματι τούτῳ, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥτιον ἀμετάβλητα (Ludovic Naudcau, Le Japon moderne, Paris 1919. p., 302 et suivantes)].

37. Οὕτω Σόλων, ὁ μέγας νομοθέτης τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν, ἐπέστησε καὶ ταῖς ἐξόδοις τῶν γυναικῶν νόμον, ἀπείργοντα τὸ ἄτακτον καὶ ἀκόλαστον· ἐξιέναι μὲν ἱματίων τριῶν μὴ πλέον

νοχοιτία, ἡ λογιζομένη τανῦν μία τῶν βδελυροτέρων ιδιοτήτων, πατασσομένη δὲ ὑπὸ τῶν ποινικῶν νόμων πασῶν τῶν ὀργανωμένων πολιτειῶν, ἐθεωρεῖτο θεμιτὴ καὶ νόμιμος παρὰ τοῖς Δωριεῦσι (Κρησὶ καὶ Σπαρτιάταις)³⁸, ἐκ δὲ τῶν ἄλλων λαῶν παρὰ τοῖς Λυδοῖς³⁹, τοῖς Γαλάταις⁴⁰, τοῖς Μεξικανοῖς⁴¹ καὶ παρ'

ἔχουσιν κελεύσας, μὴδὲ βρωτὸν ἢ ποτὸν πλείονος ἢ ὀβυλοῦ φερομένην, μὴδὲ κάνητα πηχυαίου μείζονα, μὴδὲ νύκτωρ πορεύεσθαι πλὴν ἁμᾶξῃ κομιζομένην, λύχνου προφαίνοντος (Πλουτ. Σόλων, ΚΑ') 'Υπῆρχε δ' ἐν Ἀθήναις ἀρχή, ὀνομαζομένη *γυναικοκόσμοι* ἢ *γυναικονόμοι*, ἣτις ἦτο διωρισμένη διὰ τὴν ἐπιτήρησιν τῶν ἐνδυμασιῶν τῶν γυναικῶν, ὅσας δὲ ἔβλεπεν ἀμελῶς ἢ ἀναιδῶς ἐνδεδυμένας, κατεμήνυνεν εἰς τὰς ἀρμοδίας ἀρχάς· οὕτως ἀνάγκη. Πολυδ. βιβλ. η', 112. «*Γυναικοκόσμοι* δ' ἀρχὴ ἐπὶ τοῦ κόσμου τῶν γυναικῶν· τὰς δὲ ἀκοσμοῦσας ἐξημίου καὶ τὰς ζημίας αὐτῶν γράφοντες, ἐξετίθεσαν ἐπὶ τῆς πλατάνου τῆς ἐν Κεραμεικῷ».

38. Περί Κρητῶν ἐν τῷ θέματι τούτῳ ὄρα λεξ. ἐγκυκλ. Μπαρτ καὶ Χίρστ, τόμ. β'. Ἀθήνησιν Ὀκτώβρι, 1894—Μαίου 1896, σελ. 709, περὶ δὲ Σπαρτιατῶν ὄρα Πλουτάρχου *Δυκοῦργ.*, ΙΖ'. Περί παιδευσιᾶς τῶν ἀρχαίων Κρητῶν ὄρα προσέτι: P. Larousse, op. cit., tome cinquième, Paris 1869, p. 524.—'Εν τούτοις, προκειμένου περὶ Δωριέων καὶ Ἑλλήνων ἐν γένει, ὑπεστηρίχθη, ὅτι, ἐν τῇ πρώτῃ ἀρχαιότητι καὶ μέχρι τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου, ἡ *παιδευσις* δὲν ἦτο κακοήθης σχέσις, ἀλλὰ συμπαθὴς καὶ ἐγκάρδιος δεσμός, ὑπὸ μορφῇ ὑπερτέρας ἀγνῆς φιλίας μεταξὺ τοῦ ἀνδρὸς καὶ τοῦ παιδὸς ὑφιστάμενος, καὶ ὅτι πᾶσαν οἰανδὴποτε κατάχρησιν τῆς φιλικῆς ταύτης σχέσεως ὁ ἐρωμένος ἠδύνατο νὰ καταδιώκῃ ἐνώπιον τῶν δικαστηρίων καὶ ὁ ἔνοχος ἐτιμωρεῖτο δι' ἀτιμίας. ἐξορίας ἢ καὶ θανάτου (Α. Ρ. Ραγκαβῇ, *Δεξ. Ἀρχαιολ.*, ἐν Ἀθήναις 1888, σελ. 882—883).

39. Δεξ. ἐγκ. Μπαρτ καὶ Χίρστ, προμν. τόμ. καὶ σελ.—Α. Ρ. Ραγκαβῇ, ἐνθ' ἀνωτέρω, σελ. 882).

40. Οὕτως ἀναγιγνώσκωμεν περὶ αὐτῶν «... γυναῖκας δ' ἔχοντες εὐειδεῖς, ἥκιστα ταύταις προσέχουσιν, ἀλλὰ πρὸς τὰ τῶν ἀρρένων ἐπιπλοκάς ἐκτόπως λυγρῶς» (Διόδ., Ε', 32) Περί δὲ δὲ τοῦ βαθμοῦ τῆς παρ' αὐτοῖς ἀναπύξεως τοῦ βδελυροῦ τούτου πάθους ἀπαντῶσι παρὰ τῷ αὐτῷ συγγραφεῖ τὰ ἐξῆς χαρακτηριστικώτατα· «εἰώθασι δ' ἐπὶ δοραῖς θηρίων χαμαὶ καθεύδοντες,

αὐτοῖς τοῖς Ῥωμαίοις, ἐπὶ τῶν αὐτοκρατορικῶν ἰδίως χρόνων⁴², ἐν δὲ τῇ καθ' ἡμᾶς ἐποχῇ ἐτύγχανεν εὐρύτατα διαδεδομένη παρὰ τοῖς Ἰάπωνσι⁴³ τοῦναντίον ἐτιμωρεῖτο αὕτη, ὥς φαίνεται, ἀμειλίκτως ὑπὸ τοῦ ἀρχαίου ἀττικοῦ δικαίου⁴⁴, ὥς καὶ ὑπὸ τῶν νόμων τῶν ἀρχαίων Γερμανῶν⁴⁵.

ς') Ἡ λεηλασία (καὶ ἐπὶ τὸ ἀρχαιότερον ληϊσμός) ἢ διαρπαγὴ ἢ λαφυραγωγία (λέξεις συνώνυμοι, τὴν αὐτὴν ἐγκληματικὴν ἔννοιαν ἀπαρτίζουσαι), ἢ ἀποκλειομένη ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις ὑπὸ τῶν διεθνῶν νομίμων,⁴⁶ ἦν ἐν τῷ παρελθόντι θεμιτὴ παρὰ

ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν παρακαίτοις συγκυλίεσθαι» (Διόδ., Ε', 32).

41. Παρὰ τούτοις οἱ κιναιδοὶ ἔφερον ἱμάτια γυναικεῖα (Κ. Λομπρ. προμν. ἔργ., μετάφρ. καὶ τόμ., σελ. 37).

42. Α. Ρ. Παγκαβῆ, ἐν θ. ἀνωτέρω σελ. 882—883.

43. Ρ. Larousse, op. cit. tome neuvième, p. 898.

44. « Ἄν τις Ἀθηναῖος ἐταῖρῳ μὴ ἐξέστω αὐτῷ τῶν ἐννέα ἀρχόντων γενέσθαι, μὴδ' ἱερῶσύνην ἱερώσασθαι, μὴδὲ συνδικῆσαι τῷ δήμῳ, μὴδὲ ἀρχὴν ἀρχέτω μηδεμίαν, μήτε ἐνδημον, μήτε ὑπερόριον, μήτε κληρονομίαν, μήτε χειροτονητήν, μὴδ' ἐπικηρυκεῖαν ἀποστελλέσθω, μὴδὲ γνώμην λεγέτω, μὴδ' εἰς τὰ δημοτελῆ ἱερὰ εἰσίστω, μὴδ' ἐν ταῖς κοιναῖς στεφανηφορίαις στεφανοῦσθω, μὴδ' ἐντός τῶν τῆς ἀγορᾶς περιρραντηρίων πορευέσθω. Ἐάν δέ τις ταῦτα ποιῇ, κατὰ γωσθέντος αὐτῷ ἐταίρειν, θανάτῳ ζημιούσθω». [Νόμος Σόλωνος· βλ. τοῦτον παρ' Αἰσχίν. κ. Τιμάρχ. 19] Ὅρα περὶ τοῦ θέματος τούτου ἐν ἐκτάσει: Lipsius op. cit., σελ. 436 καὶ ἐπ., μετὰ τῶν ἐν αὐτῷ παραπομπῶν.

45. «... et corpore infames coeno ac palude, injecta insuper crate mergunt» (... καὶ τοὺς αἰμόους τὸ σῶμα εἰς παχὺν καὶ βορβορώδες ἕλος ἐμβάλλουσι καὶ καταβυθίζουσι) [Taciti German., XII] Ὅρα περὶ τοῦ ἀρχ. γεμ. δικαίου ἐν ἐκτάσει: Franz von Liszt. Lehrbuch d. d. Strafr. 17η ἔκδ., Βερολ. 1908, § 4· πρβλ.: R. Garraud Traité théor. et prat. d. dr. pén. fr., 3 ième éd., Paris 1913, t. I, p. 129.

46. Οὕτως § 30α: Déclaration de Bruxelles de 1874 (art. 39). Manuel des lois de la guerre (art. 32) élaboré par l'Institut du Droit International en 1880.— Κορὸλ. Κάλβο Ἑγχειρίδιον

τοῖς Ἀσιατικοῖς πρὸ παντὸς λαοῖς⁴⁷ καὶ τοῖς λοιποῖς εἴτα, μὴ ἐξαιρουμένων οὐδὲ τῶν Ἑλλήνων⁴⁸ καὶ Ρωμαίων.⁴⁹ συναφῆς καὶ ἀδιάσπαστος πρὸς πᾶσαν πολεμικὴν ἐπιχείρησιν τυγχάνουσα, εἴτε ἐπακολουθοῦσα εἰς ταύτην, εἴτε διεξαγομένη συγχρόνως πρὸς αὐτήν, εἴτε καὶ μοναδικὸς σκοπὸς ταύτης οὖσα παρὰ βαρβάρους καὶ ληστρικοῖς ἔθνεσιν⁵⁰. Ἐν τούτοις δὲν ἐπετρέπετο αὕτη παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις, ἢ μόνον κατόπιν ῥητῆς τοῦ ἀρχιστρατήγου διαταγῆς, περιβαλλομένης τύπον θείου κελεύσματος, ἔκπαια καθιερωθέντα, ἐκδιδομένης δὲ πρὸ τῆς μάχης, μετὰ καθορισμοῦ τῶν ἀντικειμένων, ἐφ' ὧν θὰ ἐξετείνετο.⁵¹ Ἐτέρωθεν ἡ δολία καὶ αὐτογνώμων διαρπαγή, ταυτοσημὸς τῇ ληστείᾳ λογιζομένη, ἀπηγορεύετο καὶ αὐστηρῶς ἐτιμωρεῖτο παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἀνατολικοῖς λαοῖς καὶ ἂν ὑπὸ ἡγέτου ἔτι τῆς στρατείας διεπράττετο.⁵² Προσθε-

*Διεθνoὺς Δικαίος, δημοσίου καὶ ἰδιωτικοῦ δικαίου, κατὰ μετάφρ. Στάμ. Ἀθ. Παπαφράγκου, ἐν Ἀθήναις 1893, σελ. 314 καὶ πρὸ παντός : Henri Bonfils, et Paul Fauchille, Manusc. de droit intern. public, Paris 1912, p. 787, ἐνθα ἀναγινώσκομεν « Ἡ διαρπαγὴ ῥητῶς ἀπαγορεύεται », λέγει τὸ ἄρθρον 47 τῶν **Κανονισμῶν τῆς Χάγης** (Réglements de la Haye) τοῦ 1899 καὶ τοῦ 1907 ταυτὸ ἰσχύει κατὰ τὸ ἄρθρον 28 τῶν **Κανονισμῶν** (Réglements) τούτων, καὶ ἂν ἔτι πρόκειται περὶ πόλεως ἄλλω θείσης ἐξ ἐφόδου ».*

47. Β' ἢ Δ' Βασ., ΚΕ', 13—15, Δαν. Ε', 2, Ξεν. Κύρ. Παιδ. Α', 4. 17 καὶ Ζ', 2. 11—14

48. Ὅμ. Ἰλ. Σ. 28 καὶ Ὀδ. Α. 398. — Ἡρόδ. Γ', 47 καὶ Δ', 105. — Θουκ. Δ', 41. Α', 5 καὶ Ε', 115. Ξενοφ. Ἑλλ. Β', 4. 4, Δ', 4. 15 καὶ 8. 30, Ε', 1. 1, Ἀνάβ., Δ', 8. 22, Ζ', 1. 18 καὶ 3. 31—Διόδ. ΙΒ', 43.

49. Πολύβ. Θ', 16. 6. — Πλουτ. *Ποπλικ.*, Θ', *Κάμιλλος*, ΙΖ' καὶ *Κοριολάνος*. Θ'

50. Κριτῶν ζ', 2—4.

51. Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ, Η', 1—2.

52. Οὕτω κατὰ τὴν συμμαχικὴν στρατείαν Μήδων, Περσῶν, Βαβυλωνίων καὶ Ἀράβων κατὰ τῶν Ἀσσυρίων, ὧν τὸ κράτος.

τέον ἐν τέλει, ὅτι ἡ διαρπαγὴ ἡσκήθη ἐν καιρῷ πολέμου καὶ ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις διὰ τοῦ μάλ-
λον ἀνοικείου τρόπου ὑπὸ κατ' ἐξοχὴν πεπολιτισμέ-
νων κρατῶν.⁵³

ζ') Ἡ ἀνθρωποθυσία, ἣς τὸ ἄκουσμα καὶ μόνον προκαλεῖ βδελυγμίαν τὴν σήμερον παρὰ παντὶ πεπο-
λιτισμένῳ ἔθνει, ἦν θεμιτὴ ἐν τῇ ἀρχαιότητι παρὰ
τοῖς Ἰνδοῖς,⁵⁴ τοῖς Πέρσαις,⁵⁵ τοῖς Φοίνιξι,⁵⁶ τοῖς
Καρχηδονίοις,⁵⁷ τοῖς Μασσαγέταις,⁵⁸ τοῖς Σκύθαις,⁵⁹
τοῖς Ξανθινανοῖς,⁶⁰ τοῖς Γερμανοῖς⁶¹ καὶ τοῖς Γα-
λάταις,⁶² τέλος δὲ καὶ παρ' αὐτοῖς τοῖς Αἰγυπτίοις,⁶³
σποραδικῶς δὲ καὶ παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις⁶⁴ καὶ τοῖς

κατέλυσαν, ὁ Βελεσις, πολεμιστὴς ἱερεὺς, καὶ τῶν Βαβυλωνίων
στρατηγός. φωραθεὶς ἐπὶ ἀποπείρᾳ κρυφίου σφετερισμοῦ χρυ-
σοῦ ἐκ τῶν ἀνακτόρων τοῦ Σαρδαναπάλου, εἰσῆχθη εἰς δίκην
καὶ κατεδικάσθη εἰς θάνατον ὑπὸ τῶν συστρατῆγων αὐτοῦ (Διό-
δωρος, Β', 28).

53. Φέρει πειν, ἐν ἔτει 1814, διεξαγομένου τοῦ μεταξὺ Ἀγ-
γλίας καὶ Ἡνωμένων Πολιτειῶν πολέμου, ἡ Οὐασινγκτὼν προσ-
βληθεῖσα ὑπὸ τοῦ βρετανικοῦ στρατηγοῦ Ρόση, ἡγουμένου τε-
τρακισχιλίων ἀνδρῶν, ἐκυριεύθη καὶ ἐλεηλατήθη, ἐνεπρήσθη δὲ
μέρος τῶν δημοσίων οἰκοδομημάτων (Α. Πολυζωΐδου—Γ. Κρέ-
μου προμν. ἔργ., τόμ. Δ', σελ. 323).

54. Κ. Λομπρ. προμν. ἔργ., μετάφρ. καὶ τόμ., σελ. 48.

55. Τοῦ αὐτοῦ προμν. ἔργ., μετάφρ. καὶ τόμ., σελ. 49.

56. Τοῦ αὐτοῦ προμν. ἔργ., μετάφρ. τόμ. καὶ σελ.

57. Α. Πολυζωΐδου—Γ. Κρέμου· προμν. ἔργ., τόμ. Α', σελ.
332.—Comte de Ségur, Hist. anc., Paris I, p. 239—240.

58. Κάισ. Λομπρ. προμν. μετάφρ., τόμ. καὶ σελ.

59. Κάισ. Λομπρ. προμν. ἔργ., μετάφρ., τόμ. καὶ σελ.

60. Κάισ. Λομπρ. προμν. ἔργ., μετάφρ., τόμ. καὶ σελ.

61. Α. Πολυζωΐδου — Γ. Κρέμου, προμν. ἔργ., τόμ. Β'.
σελ. 362.

62. Στράβ., Δ', 4. 5.

63. Κ. Λομπρ. προμν. ἔργ., μετάφρ., τόμ. καὶ σελ.

64. Ὅρα τὴν θυσίαν τοῦ Ἰσαὰκ ὑπὸ Ἀβραὰμ τοῦ πατρὸς
αὐτοῦ (Γέν., ΚΒ') καὶ τὴν τῆς θυγατρὸς τοῦ Ἰεφθάε ὑπὸ τοῦ πα-
τρὸς αὐτῆς (Κριταί, ΙΑ', 29—40).

Ἕλλησιν ἔτι⁶⁵ καὶ Ρωμαίοις,⁶⁶ συνελόντι δ' εἰπεῖν παρ' ἅπασιν, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥτιον, τοῖς παλαιοῖς ἔθνεσιν, ὥς ἐν διεξοδικῇ καὶ ὅλως ἰδιαιτέρᾳ ἐπισκοπῇσει ταύτης θὰ ἴδωμεν.

η') Ἡ ἰδιωτικὴ ἐκδίκησις, ἡ ἀποτελοῦσα τανῦν ἴδιον ποινικὸν ἀδίκημα, τὸ τῆς αὐτοδικίας προβλεπόμενον καὶ τιμωρούμενον ὑπὸ τῶν νόμων ἀπάντων τῶν πεπολιτισμένων κρατῶν, ἦν θεμιτὴ καὶ ἐπιβεβλημένη μάλιστα ἐν τῇ ἀρχηγόνῳ Ἑλλάδι,⁶⁷ παρὰ

65. Ὅρα τὴν ὑπὸ τοῦ Ἀγαμέμνονος θυσίαν τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ Ἰφιγενείας, πρὸς ἐξίλασμόν τῆς κατὰ τούτου καὶ τῶν Ἀχαιῶν ἐν γένει ἐξωργισμένης Ἀρτέμιδος ἦτις, διὰ νηνεμίας, κατεκράτει τὸν στόλον αὐτῶν ἐν Αὐλίδι, ἐμποδίζουσα τὸν τελευταῖον νὰ ἐξακολουθήσῃ τὸν εἰς Τροίαν πλοῦν αὐτοῦ (Μιχ. Κωνσταντινίδου *Ἑλλ. Μυθολογία*, ἐν Ἀθήναις, σελ. 193 — Α. Ρ. Ῥαγκαβῆ, λέξ. *Ἀρχαιολ.*, σελ. 6 καὶ 437. — Λεξ. Ἑγκ. Μπάρτι καὶ Χίρστ, τόμ. Δ', σελ. 417 — Σ. Π. Λάμπρου *Ἱστορ. τῆς Ἑλλάδος*, τόμ. Α', ἐν Ἀθ. 1886, σελ. 60). ὅρα ἐπίσης τὴν ὑπὸ τοῦ Μενελάου θυσίαν δύο παιδίων ἐν Αἰγύπτῳ, πρὸς μεταβολὴν τοῦ ἀντιξοῦ ἀνέμου (Κ. Λομπρ. προμν. ἔργ. μετάφρ. καὶ τόμ., σελ. 48). ὁμοίως ὅρα τὸν ὑπὸ τοῦ Θεμιστοκλέους φόνον αἰχμαλώτων τινῶν, πρὸς ἐξευμένισιν τῶν θεῶν, πρὸ τῆς στρατείας αὐτοῦ κατὰ τῶν Περσῶν (Πλουτ. *Θεμιστ.*, ΙΓ').

66. Ἐπὶ τῆς ὑπατείας τοῦ Αἰμιλίου Παύλου καὶ τοῦ Τερεντίου Οὐάρρωνος, δύο Γαλάται καὶ δύο Ἕλληνες ἐτάφησαν ζῶντες ἐντὸς δεξαμενῆς, κατεσκευασμένης ἀποκλειστικῶς διὰ τὰς τοιαύτας θυσίας· ἐπίσης ὁ Αὐγουστός καὶ ὁ Ἡλιογάβαλος ἐθυσίασαν ἀνθρώπους, ὁ μὲν πρὸς τὴν ψυχὴν τοῦ Καίσαρος, ὁ δὲ πρὸς Συριακὴν θεότητα, ἣς τὴν λατρείαν εἶχεν εἰσαγάγει εἰς Ῥώμην (Κ. Λομπρ. προμν. ἔργ. μετάφρ., τόμ. καὶ σελ.).

67. Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησιν ἡ ἐκδίκησις ἐγκαινίζεται ὑπ' αὐτῶν τῶν θεῶν καὶ τῶν προῖστορικῶν ἡρώων. Οὕτως ὁ ἐν Ἀθήναις Ἄρειος Πάγος ἐδίκασε καὶ ἡθώωσε κατ' ἀρχαίαν παράδοσιν, τὸν Ἀρην, φονεύσαντα Ἀλιρόδιον, τὸν διαφθορέα τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ, υἱὸν τοῦ Ποσειδῶνος (Α. du Boys, *Histoire du droit criminel des peuples anciens*, Paris 1844, p. 131. — Α. Ρ. Ῥαγκαβῆ, λέξ. *Ἀρχαιολ.*, ἐν Ἀθήναις 1888, σελ. 115). ἐπίσης, καθ' ἑτέραν παράδοσιν, ἐδίκασε καὶ ἡθώωσε τὸν υἱὸν τοῦ Ἀγαμέμνονος Ὀρέστην (Αἰσχύλου *Εὐμενίδες*. —

δὲ τοῖς ἀρχαίοις Γερμανοῖς εἰς θεσμόν συναφῇ πρὸς τὴν ὀντότητα τῶν ἀτόμων καὶ τὴν τιμὴν τῶν πατριῶν αὐτῶν ἀνήγετο⁶⁸ ἐπίσης μεγάλην σημασίαν ἐκέκτητο αὕτη τὸ πάλαι παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις, ἐρειδομένη ἐπὶ τῆς περὶ ἀντιπεπονθότος θεωρίας,⁶⁹ ἐτέρωθεν δὲ ὑφίστατο ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις ἔτι παρὰ τοῖς Κορσικανοῖς,⁷⁰ τοῖς Βεδουΐνοις Ἀρα-

A. du Boys, op. et p. cit.), ἐκδικήσαντα τὸν φόνον τοῦ πατρὸς αὐτοῦ. Αἱ προσκεθεῖσαι δύο ἐκ παραδόσεως δίκαι ἐν Ἀθήναις (Ὅρα περὶ αὐτῶν ἐν ἐκτάσει Κ. Παπαμιχαλοπ. «Ὁ Ἀρειος Πάγος ἐν ταῖς ἀρχαίαις Ἀθήναις, ἐν Ἀθήναις 1881) δεικνύουσιν ἐναργῶς καὶ παραστατικώτατα τὸ ἔκπαισι θεμιτὸν τῆς ἐκδίκησεως παρ' Ἑλλήσιν, οἵτινες ἐθεώρουν αὐτὴν ὡς ἱερὸν καθήκον, καὶ δὴ τῶν τέκνων ὑπὲρ τῶν γονέων. Οὐ μόνον δὲ ὑπὲρ τῶν συγγενῶν, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τῶν ἐπιστηθίων καὶ ἀκραιφνῶν φίλων ἴσχυεν ἡ ἐκδίκησις παρὰ τοῖς παναρχαίοις Ἑλλήσι· π. χ. ὁ Ἀχιλλεὺς ἐκδικεῖ τὸν ὑπὸ τοῦ Ἑκτορος φόνον τοῦ Πατρόκλου (Ὅρα περὶ τοῦ φόνου τοῦτον Ὀμ. Ἰλ. Π. 815—865) φονεύων τὸν πρῶτον (Ὀμ. Ἰλ. Χ, 245 καὶ ἐπ.) ἀποβαλλων, χάριν τῆς ἐκδίκησεως ταύτης, τὴν κατὰ τοῦ Ἀγαμέμνονος καὶ τῶν λοιπῶν Ἀχαιῶν γνωστὴν μῆνιν αὐτοῦ (Ὀμ. Ἰλ. Τ' Μήνιδος ἀπόρρησις), ἧς ἡ αἰτία ἐκτίθεται λεπτομερῶς ἐν τῷ βιβλίῳ Α' τῆς Ἰλιάδος.

68. *Suscipere tam amicitias, quam inimicitias, seu patris, seu propinqui, necesse est* (Ἀναγκαῖον ν' ἀναδεχώμεθα τὸς φιλίας καὶ τὰ ἐχθρὰ, εἴτε τοῦ πατρὸς, εἴτε τοῦ συγγενεῖς (Taciti Germania, XXI). πρβλ.: Wilda Strafrecht, σελ. 157. Βραδύτερον ὁμως ἡ τοῦ αἵματος ἐκδίκησις (Blutrache) ἀπασοβεῖτο παρ' αὐτοῖς διὰ τοῦ λεγομένου ἐξιλαστηρίου χρημάτων (Tac. op. et loc. cit. πρβλ. Fr. von Liszt op. et loc. cit.; R. Garraud op. et loc. cit. Καὶ τὸ μὲν ἐπὶ φόνον καταβαλλόμενον τοιοῦτο χρῆμα ἐκαλεῖτο Wehrgeld, τὸ δὲ κατὰ τὸς διαφόρους περιστάσεις σωματ. τραυμάτων ἐκτινόμενον ἐκαλεῖτο Busse (Fr. von Liszt op. et loc. cit.; R. Garraud op. et loc. cit.; ὁρ. ἐπίσης Γ. Ἡλιοπ. Συστ. ἑλλ. π. δ., τόμ. Α', 64. Π. Γιωτοπ. Ἡ ἐξέλ. τ. π.δ. ἐν Ἰταλίᾳ σ. 6.

69. Ὁφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ, ὀδόντα ἀντὶ ὀδόντος, κτλ. (Ἐξόδος ΚΑ', 24, 25).

70. Αεξ. Ἐγκ. Μπάρτ καὶ Χίρστ. τόμ. Γ', σελ. 700 — Dict. de la conv. et de la lect., Paris MDCCCLXIII, sec. éd. tom. seiz.

ψι,⁷¹ τοῖς Ἀβυσσινοῖς⁷² καὶ ἐν τῇ Βαλκανικῇ Χερσονήσῳ παρ' Ἀλβανοῖς καὶ Λάκωσιν, ἀσκουμένη παρ' ἐμποτετέροις κατὰ τρόπον ὅλως ἰδιόρρυθμον.⁷³

θ') Ἡ κλοπή, ἡ προβλεπομένη καὶ τιμωρομένη ὑπὸ πασῶν τῶν καθ' ἡμᾶς νομοθεσιῶν, ἦν θεμιτὴ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Λακεδαιμονίοις, παρ' οἷς ὁ ἐπ' αὐτοφύρῳ συλλαμβανόμενος κλέπτης ἐτιμωρεῖτο οὐχὶ διὰ τὴν τελεσθεῖσαν προᾶξιν, ἀλλὰ διὰ τὴν παρ' αὐτοῦ ἐπιδειχθεῖσαν ἑλλείψιν δεξιότητος, πρὸς ἀποκρυψιν αὐτῆς.⁷⁴ Ὁμοίως ἦν αὕτη θεμιτὴ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Γερμανοῖς, οἵτινες μάλιστα ἐπέβαλλον εἰς τοὺς νέους ὅπως ἀσκῶνται, ἀφαιροῦντες λάθρα τὰ ὑπάρχοντα τῶν ὁμόρων, ἵνα μὴ ἐν ἀργίᾳ διαμένωσι⁷⁵ καὶ τοῖς ἀρχαίοις Σκώτοις, οἵτινες, μέχρι πρὸ τριῶν αἰώνων ἔτι, ὡς ἐνδοξον κατόρθωμα τὸ κλέπτειν ὑ-
ἐν τῇ λέξει «vendetta». P. Larousse, op. cit, ἐν τῇ λέξει «vendetta».

71. Οὗτοι δὲν ἐπιθύμουν νὰ τιμωρῇται ὁ φονεὺς ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος, ἀλλὰ προτιμῶν αὐτοὶ νὰ κινῶσι πόλεμον κατὰ τοῦτου καὶ τῆς οἰκογενείας αὐτοῦ καὶ νὰ πληττώσιν οὓς αὐτοὶ ἠρέσκοντο, καὶ αὐτὸν τὸν ἀρχηγὸν τῆς οἰκογενείας καὶ ἂν ἐτύχανεν ἔτι ἀθῶος τοῦ ἐγκλήματος (Καίσι. Λομπρ. προμν. ἔργ., μετὰφρ. καὶ τόμ. σελ 66)

72. Καὶ οὗτοι παρέδιδον τὸν φονέα εἰς τὸν ἐγγύτατον τῶν συγγενῶν τοῦ φονευθέντος, δικαιούμενον νὰ τιμωρήσῃ τοῦτον κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτῷ (Κ. Λομπρ. προμν. ἔργ., μετὰφρ., τόμ. καὶ σελ.).

73. *Ορ. Π. Ἀλβανῶν. Hyac. Hecquard «Histoire et description de la Haute Albanie; J. G. von Hahn «Albanesische Studien», Jena 1854.—Περὶ Λακώνων ὄρ. Μπάρτ—Χίρστ, τ. Γ', σ. 700 κ. ἐπ.

74. Πλουτ. *Δυκοῦργος*, ΙΖ'—Λέγεται ὅτι παῖς τις ἔκλεψε ποτὲ μικρὰν ἀλώπεκα καὶ ἔκρυπτε ταύτην ὑπὸ τὸ ἐνδύμα αὐτοῦ· καίτοι δ' ἐσπάραιτεν αὕτη διὰ τῶν ὀνύχων καὶ τῶν ὀδόντων τὴν γαστέρα αὐτοῦ, ὁ παῖς, ἵνα μὴ γένηται ἀντιληπτός, ὑπέμενε τοὺς πόνοους, μέχρις οὗ ἐτελεύτησεν ἐξ αὐτῶν (Πλουτ. *Δυκοῦργος*, ΙΗ').—Τοῦναντίον ἐκολάζετο ἡ κλοπὴ αὐστηρῶς ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Ἀθηναίων, ὡς παρακατιόντες θὰ ἴδωμεν.

75. Κ. Λομπρ. προμν. ἔργ. μετὰφρ. καὶ τόμ. σελ. 58.

λάβανον.⁷⁶ Τέλος, παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Αἰγυπτίοις, ἡ κλοπή εἶχεν ἀναχθῆ εἰς περιωπὴν ἐπισήμως ἀνεγνωρισμένου ἐπαγγέλματος.⁷⁷ Ὑφίστατο δὲ ἡ εἰρημένη πρᾶξις καὶ ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς ἐποχῇ ὡς κυριώδεις ἐπάγγελμα, ἢ μᾶλλον ὡς μοναδικὸς πόρος ζωῆς, παρ' ὠρισμέναις πατριάς τῶν Βεδουίνων Ἀράβων⁷⁸ καὶ παρὰ τῇ ἰνδικῇ τοῦ Ζάκα Χάιλ φυλῇ.⁷⁹

ι') Ἡ οἰκιακὴ πειθαρχία (disciplina domestica), ἣτις θὰ ἐθεωρεῖτο τὴν σήμερον παρὰ παντὶ πεπολιτισμένῳ καὶ φιλελευθέρῳ ἔθνει ὡς κατ' ἐξοχὴν βάρβαρος καὶ ἀνελεύθερος θεσμός, ἀπετέλει οὐσιῶδες καὶ ἀναπόσπαστον μέρος τοῦ πολιτικοῦ τῆς ἀρχαίας Ῥώμης ὀργανισμοῦ· συνφ. δὰ ταύτῃ ὁ πατήρ εἶχε δικαίωμα ζωῆς καὶ θανάτου ἐπὶ τῶν τέκνων αὐτοῦ [patria potestas (πατρικὴ ἐξουσία)],⁸⁰ ὁ δεσπότης ἐπὶ τοῦ δοῦλου αὐτοῦ (ὑπὸ τύπον ἐπεκτάσεως τῆς αὐ-

76. K. Λομπρ. προμν. ἔργ. μετάφρ. καὶ τόμ. σελ. 66.

77. Οὕτω, κατὰ τὸν αἰγυπτιακὸν νόμον, πᾶς βουλόμενος νὰ μετέρχηται τὴν πρᾶξιν ταύτην, ὅφειλε νὰ καταγραφῇ παρὰ τῷ ἄρχοντι, τῷ κρίνοντι τοὺς κλέπτας καὶ ν' ἀναφέρῃ παραχρῆμα, τὸ κλαπὲν εἰς ἐκεῖνον κατὰ τρόπον προφανῇ ὁμοίως δὲ οἱ ἀπολέσαντες ἔδει νὰ ποιῶνται πρὸς αὐτὸν ἀπογραφὴν ἐκάστου τῶν ἀπολεσθέντων, προσθέτοντες τὸν τόπον, τὴν ἡμέραν καὶ τὴν ὥραν καθ' ἣν ἀπώλεσαν αὐτὰ· κατὰ τὸν τρόπον δὲ τοῦτον, ἀπάντων προχείρως ἀνευρισκομένων, ἔπρεπεν ὁ ἀπολέσας νὰ παρέχῃ τῷ κλέπτῃ τὸ τέταρτον τῆς ἀξίας τοῦ κλαπέντος, ὅπως ἀνακτιῇται αὐτὸ (Διόδ. Α', 80)· ἰδοὺ δὲ καὶ ἡ αἰτιολογία τοῦ παραδόξου τούτου νόμου· «ἀδυνάτου γὰρ ὄντος τοῦ πάντας ἀποστῆσαι τῆς κλοπῆς, εἴρε πόρον ὁ νομοθέτης, δι' οὗ πᾶν τὸ ἀπωλόμενον σωθῇσεται, μικρῶν δεδομένων λύτρων» (αὐτόθι, Α', 80).

78. K. Λομπρ. προμν. ἔργ. καὶ τόμ., μετάφρ. ὡς ἄνω, σελ. 59.

79. K. Λομπρ, προμν. ἔργ., μετάφρ., τόμ. καὶ σελ.

80. Th. Mommsen, le droit pénal romain, trad. de l' allem. par Duquesne, tom. I, Paris 1907, p. 18 — 19. — V. Duruy,

τῆς πατρικῆς ἐξουσίας),⁸¹ ὁ π ά τ ρ ω ν ἐπὶ τοῦ πελάτου αὐτοῦ (δυνάμει ὡσαύτως τῆς εἰρημένης πατρικῆς ἐξουσίας ὑπὸ τύπον ἐπεκτάσεως αὐτῆς)⁸² καὶ ὁ μέγιστος ἄρχιερεὺς (pontifex maximus) ἐπὶ τῶν ἐστιάδων παρθένων (vestales) (patria potestas) διὰ τῆς κατ' ἀναλογίαν ἐφαρμογῆς)⁸³ τέλος δὲ ὁ σύζυγος εἶχεν ἀπόλυτον δικαίωμα ζωῆς καὶ θανάτου ἐπὶ τῆς συζύγου [manus (συζυγικὴ ἐξουσία)].⁸⁴

Τοῦναντίον, παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησι καὶ δὴ τοῖς Ἀθηναίοις, ἡ πατρικὴ καὶ συζυγικὴ ἐξου-

Histoire des Romains, tom. I. Paris 1888. p. 134 etc.—Fustel de Coulanges «La cité antique», septième éd., Paris 1878. p. 96—101.—A. du Boys. op. cit., p. 240—343.—Καὶ ὡς ἱστορικὰ παραδείγματα πατρικῆς ἐξουσίας παρὰ Ῥωμαίοις ἀναφέρονται, ὅτι ὁ Σπούριος Κάσσιος, τοῖς ὑπατεύσας καὶ τοῖς τὸν στέφανον τῆς νίκης περιβληθεὶς, διαταγῇ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ἀνὴρ ἡλικίᾳ ἑμαστιγώθη καὶ ἐν αὐτῷ τῷ πατρικῷ οἴκῳ ἐθανανώθη, διότι προσέτεινε τὸν καταμερισμὸν τῆς ἐθνικῆς γῆς ὑπὲρ τῶν ἀπόρων, ὁ δὲ Φούλβιος τὸν υἱὸν αὐτοῦ, συγκλητικὸν ὄντα, ἀπέκτεινε, ὡς αὐτομολήσαντα πρὸς τὴν πατρίαν τοῦ Κατρίνα, διότι παρὰ Ῥωμαίοις ἡ πατρικὴ ἐξουσία ἐλύετο μόνον διὰ τοῦ θανάτου τοῦ πατρὸς, εἰς οἰανδήποτε ἡλικίαν καὶ ἂν ἐξικνεῖτο καὶ ὅσονδήποτε μέγα ἀξίωμα καὶ ἂν κατελάμβανεν ὁ υἱὸς· μόνον δὲ τὰ νεογνά ἐπροστατεύοντο ὑπὸ τοῦ νόμου, τοῦ πατρὸς μὴ δυναμένου νὰ θανατώσῃ αὐτά, ἐκτὸς ἂν ἦσαν ἄγενῆ καὶ ἄμορφα, τηρουμένων καὶ παρὰ Ῥωμαίοις, ὥσπερ ἐν Σπάρτῃ, ὠρισμένων ἐπὶ τῆς περιπτώσεως ταύτης διατυπώσεων (περὶ τούτων ἀπάντων ὄρα Α. Κρασσά Προμν. ἔργ. καὶ ἐκδ. § 207 καὶ τὰς πηγὰς εἰς αὐτὰ ἀναφέρεται).

81. Th. Mommsen—J. Duquesne, op. et tom. cit., p. 18. V. Duruy, op., tom. et p. cit., p. 309.

82. V. Duruy, op., tom. et p. cit. — Fustel de Coulanges, op. cit., p. 309.

83. Th. Mommsen—J. Duquesne, op. et tom. cit., p. 19.

84. Th. Mommsen—J. Duquesne, op., tom. et p. cit. Fustel de Coulanges, op. et ed. cit., p. 102 —V. Duruy, op. tom. et p. cit.—A. du Boys, op. cit., p. 243—245.

σία, καίπερ ὑφιστάμεναι, ἐλειτούργουν ὑπὸ ἀσυγκρίτως ἡπιωτέραν καὶ λογικωτέραν μορφήν,⁸⁵ παρὰ

85. Οὕτω, κατὰ τὸν ἀττικὸν νόμον, ὁ νεαρὸς Ἀθηναῖος, εἰκοσαετῆς γιγνόμενος, ἐνεγράφετο εἰς τὴν φατρίαν, ἀφ' ἧς δὲ στιγμῆς ἐποιεῖτο τὸ πρῶτον βῆμα αὐτοῦ πρὸς τὸ ἄστυ, ἐχειραφετεῖτο, καὶ ἀπὴλλασσετο πάσης ἐξαρτήσεως ἀπὸ τῆς φυσικῆς αὐτοῦ οἰκογενείας. Ἡδύνατο δὲ τότε νὰ νυμφευθῇ, καὶ νὰ καταστῇ καὶ οὗτος ἀρχηγὸς οἰκογενείας ἐκ περιτροπῆς (A. du Boys, op. cit., p. 242—243). ἐπίσης, κατὰ τὸν αὐτὸν νόμον, ὁ σύζυγος ἦτο προστάτης καὶ οὐχὶ κύριος τῆς συζύγου, δυναμένης, μεταξὺ ἄλλων, νὰ καταγγέλλῃ τὸν σύζυγον ἐνώπιον τῶν δικαστηρίων, παρ' οἷς ἐτύγγανεν ἴσης δικαιοσύνης καὶ πλήρους ἀμεροληψίας (Id., op. cit., p. 243—245). δὲν εἶχε δὲ ὁ σύζυγος ἐπ' αὐτῆς ἀπόλυτον δικαίωμα ζωῆς καὶ θανάτου, ὥσπερ παρὰ Ῥωμαίοις, ἀλλὰ μόνον, ὅταν συνελάμβανεν αὐτὴν ἐπ' αὐτοφώρῳ μοιχευομένην, ἡδύνατο, κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην καὶ οὐχὶ βραδύτερον, νὰ φονεύῃ ταύτην καὶ τὸν συνεργὸν αὐτῆς. Οὕτως ἀνάγνωθι· α' «ἐάν τις μοιχὸν λάβῃ, ὅ,τι ἂν βούληται χρῆσθαι» [Νόμος Δράκοντος (Πλουτάρχ. Σόλων κγ')] καὶ β' «ἐάν τις μοιχὸν λάβῃ ἐν ἔργῳ ἄρθρα ἐν ἄρθροις ἔχοντα, ὅ,τι ἂν βούληται χρῆσθαι» [Νόμος Σόλωνος (Λυσ. ὑπὲρ τ. Ἑρατοσθ. φόν. 30—34 6. 26, ἐνθα ἀναγιγνώσκομεν· «οὐκ ἐγὼ σε ἀποκτενῶ, ἀλλ' ὁ τῆς πόλεως νόμος»)]. Διὰ τοῦ νόμου τούτου αὐτοῦ ὁ Σόλων ἐπεδωκόρῳσεν ὅπωςδὴ ποτε τὸν προμνημονευθέντα νόμον τοῦ Δράκοντος, ὑποχρεώσας τὸν περιυβρισθέντα νὰ ποιῇται χρῆσιν τοῦ δικαιώματος τῆς αὐτοδικίας, μόνον ὅταν συνελάμβανεν ἐπ' αὐτοφώρῳ τὸν μοιχὸν τελοῦντα τὴν πράξιν, ὅπερ ἦτο πάννυ δυσχερές. Ἡ γυνή, ἡ ἐπ' αὐτοφώρῳ συλλαμβανομένη ὡς μοιχαλὶς, ὑπεβάλλετο εἰς τὴν ποινὴν τῆς ἀτιμίας, ἀπαγορευομένου εἰς αὐτὴν νὰ στολίζηται καὶ νὰ εἰσέρχεται εἰς μέρη, ὅπου παρίσταντο αἱ ἄλλαι τίμαι γυναῖκες καὶ πᾶς ὁ ἀπαντῶν αὐτῇ ἐκεῖ ἡδύνατο νὰ σχίρῃ τὴν ἐσθῆτα αὐτῆς, νὰ ῥίπτῃ τὸν στολισμόν της καὶ νὰ δέρῃ ἐπὶ ταύτην, προσέχων μόνον μὴ τυχὸν ἤθελε φονεύσει ἢ ἀκρωτηριάσει αὐτὴν (Διοσχίν. κ. Τιμάρχ. 36.—Δημοσθ. κ. Νεαίρ. 1367, 1373). τέλος ὁ σύζυγος ὥφειλε νὰ διαζευχθῇ πάσαντα, ἐπὶ ποινῇ ἀτιμίας, τὴν μοιχευθεῖσαν σύζυγον αὐτοῦ (Δημοσθ. κ. Νεαίρ. ἐνθ' ἀνωτ.). Ὅρα συνηγορίαν φόνου μοιχῶν ἀτιμωρηθεῖν ἐν Λυσ. ὑπὲρ τ. Ἑρατοσθ. φόν., 47—49 καὶ ἐν Ξενοφ. Ἰέρ. Γ'. 3—5. Ἐπίσης περὶ μοιχείας παρ' Ἑλλήσι καὶ Ῥωμαίοις ὄρα : Diction. des antiq. grec. et rom., t. I, Paris 1877, p. 85 καὶ πρὸ παντὸς ὄρα ἐν

δὲ τοῖς Αἰγυπτίοις καὶ τοῖς Ἰουδαίοις, ὁ νόμος, εἰ καὶ οὐδένα τύπον πατρικῆς ἐξουσίας προσομοίον τῷ προμνημονευθέντι ἀπηνεῖ ῥωμαϊκῷ, οὐδὲ πόρρωθεν ἀνεγνώριζε, καθιέρου οὐχ ἦττον, ὥσπερ καὶ ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς ἔτι χρόνοις παρὰ Σίνας, καταπληκτικὴν ἀνισότητά σχέσεων μεταξὺ γονέων καὶ τέκνων — ἀνισότητά ἐρειδομένην ἐπὶ ὑπερτέρων ἠθικῶν ἀρχῶν — δεικνύμενος ἄγαν μὲν ἐπιδεικνύμενος ἐν τῇ καθόλου πολιτείᾳ τῶν πρώτων πρὸς τὰ δευτέρω,⁸⁶ ὑπερμέτρως δ' αὖστηρὸς ἐν τῇ τῶν δευτέρων πρὸς τοὺς

ἐκτάσει περὶ μοιχείας ἐν τῷ ἀρχ. ἀπ. δικαίῳ : Lips. op. cit., 429 καὶ ἐπ. μετὰ τῶν ἐν αὐτῷ παραπομπῶν. — Ἐν Γόρτυνι τῆς Κρήτης ὁ πατήρ ἦν ὁ οἰκοδεσπότης, ὅστις ἤσκει μὲν ἐξουσίαν ἐπὶ τῶν τέκνων, τῆς περιουσίας καὶ τῆς διανομῆς αὐτῆς, ἀλλ' οὐχὶ ὡς ἐν Ῥώμῃ, ἐνθα ἡ πατρικὴ καὶ συζυγικὴ ἐξουσία, ἡσχοῦντο κτηνωδῶς, ὡς προεῖρηται. Ἡ γυνὴ ἦτο ἐν Κρήτῃ συντροφὸς τοῦ ἀνδρὸς καὶ οὐχὶ δούλη ὑποχείριος αὐτοῦ, διστήρει δὲ τὴν ἐπὶ τῆς ἀτομικῆς αὐτῆς περιουσίας κυριότητα, τοῦ ἀνδρὸς ἔχοντος τὴν διαχείρισιν αὐτῆς, οὐχὶ ὅμως καὶ δικαίωμα ὑποθηκεύσεως. Ἐπίσης ὁ υἱὸς ἠδύνατο νὰ ἔχῃ ἀτομικὴν περιουσίαν, εἴτε ἐξ ἰδίου καμάτου, εἴτε ἐκ κληρονομίας· ἐν ὅσῳ ὅμως ἦν ἀνήλικος εἶχε τὴν διαχείρισιν καὶ ταύτης ὁ πατήρ. Περὶ ποινῆς τῆς μοιχαλίδος οὐδὲν ἀναφέρει ὁ νόμος τῆς Γόρτυνος καὶ τοῦτο ὀφείλεται ἴσως εἰς τὰ παρὰ Λαριεῦσι κρατοῦντα, καθ' ἃ εἰς τὴν γυναικα ἐδίδετο ἀπόλυτος ἐλευθερία εἰς τὰς σχέσεις αὐτῆς, χάριν τῆς παιδοποιίας, ὡς παρακατιόντες θὰ ἴδωμεν. Τοῦτο ὅμως ἦτο ἀσυμβίβαστον πρὸς τὴν τιμωρίαν τοῦ μοιχοῦ, πωλουμένου δημοσίᾳ καὶ ἀποκλειομένου τῶν κοινῶν. (Α. Μομφερρ. *προμν. ἐργ.*, σελ. 14, 18, 20). Τὴν σήμερον ἡ μοιχεία εἶναι παρ' ἡμῖν πλημμέλημα, τιμωρουμένη μόνον κατ' αἵτησιν καὶ καταμήνυσιν τοῦ ὑβρισθέντος (ἄρθρ. ἡμ. ποιν. νόμ. 286). —

86. Παρὰ τοῖς Αἰγυπτίοις οἱ παιδοκτόνοι γονεῖς κατεδικάζοντο νὰ βαστάζωσι τὸν νεκρὸν εἰς τὰς ἀγκάλας αὐτῶν ἀδιακόπως ἐπὶ τρία ἡμερονύκτια, διότι ἐδωροῦντο ἅδικον ν' ἀποστερῶσι τῆς ζωῆς τοὺς δόντας ταύτην εἰς τὰ τέκνα, ἐνῶ ἐξ ἐναντίας ἐκράτησε παρὰ τῷ νομοθέτῃ ἡ δόξα, ὅτι διὰ τῆς ἐκ τῆς ἀνωτέρας ἠθικῆς βασάνου ἐπιτιμωμένης λύπης καὶ μετανοίας ἠδύναντο κάλλιον ν' ἀποσοβῶνται τοιαῦται πράξεις ἐν τῷ μέλλοντι (Διόδ.

πρώτους.⁸⁷ ὅσον ἀφορᾷ δὲ εἰς τὰ δικαιώματα τοῦ ἀνδρὸς ἐπὶ τῆς γυναικός, ταῦτα φαίνεται ὅτι ἦσαν ἠπίως καὶ φιλανθρωπῶς ἐρρυθμισμένα παρὰ τοῖς δυοῖν τούτοις ἔθνεσιν.⁸⁸ ἐν τέλει παρατηροῦμεν, ὅτι

Α', 77).— Περὶ Ἰουδαίων προκειμένου, παρατηροῦμεν ὅτι ὁ μωσαϊκὸς νόμος οὐδὲν περὶ τῶν παιδοκτόνων γονέων ἐπάγεται ἴσως ἐθανατοῦντο καὶ οὗτοι ὡς κοινοὶ φονεῖς, συνωδᾷ τῷ ἔδαφίῳ 12 τοῦ κεφαλαίου ΚΑ' τῆς Ἑξόδου, καθ' ὃ «Ἐάν τις πατάξῃ τινὰ καὶ ἀποθάνῃ, θανάτῳ θανατούσθω».— Παρὰ τοῖς Σίναις τέλος «εἰ πατήρ, ἢ μήτηρ, ἢ πάππος ἢ μάμμη πρὸς πατρός τιμωρεῖ ἐπὶ ἀνυπακοῇ τέκνα ἢ ἐγγόνους, κατὰ τρόπον μὴ ὄντα ἐν χρήσει, καὶ διὰ τοιαύτης αὐστηρότητος ὥστε νὰ ἐπέλθῃ φόνος, τιμωρεῖται δι' ἑκατὸν ῥαβδισμῶν, εἰ δὲ ὑπῆρξεν ἡ πρόθεσις τοῦ φόνου, ἢ τιμωρία αὐτῶν ἔσται ἐξήκοντα ῥαβδισμοὶ καὶ ἐνιαύσιος ἐξορία» («Ta—Tsing—Leu—Leé» ou «Les lois fondamentales du code pénal de la Chine», traduction en français par F Renouart de Sainte—Croix, Paris 1812, tome second, p 142).

87. Εἰς τοὺς πατροκτόνους καὶ μητροκτόνους ἰδιάζουσα ἐπεβάλλετο ἐν Αἰγύπτῳ θανατικὴ ποινὴ ὣς, τῶν δακτυλίων μερῶν τοῦ σώματος αὐτῶν κατετεμνομένων, κατεκαίνοντο εἴτα οἱ εἰρημένοι, ζῶντες, ἐπ' ἀκανθῶν· διότι ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ τὸ μέγιστον τῶν παρ' ἀνθρώποις ἐγκλημάτων ἐλογίζετο ἡ τῆς ζωῆς ἀφαίρεσις ἐξ ἐκείνων, εἰς οὓς οἱ δράσται τὴν ἑαυτῶν ὀφείλουσι (Διόδ. Α', 77).— Παρ' Ἰουδαίοις οὐ μόνον «ὃς τύπει πατέρα ἢ μητέρα αὐτοῦ, θανάτῳ θανατούσθω» (Ἑξοδος, ΚΑ', 15), ἀλλὰ καὶ «ὃ κακολογῶν πατέρα ἢ μητέρα αὐτοῦ τελευτήσῃ θανάτῳ» (Ἑξοδος, ΚΑ', 16).— Παρὰ Σίναις δὲ «ὃ τύπτων τὸν πατέρα ἢ τὴν μητέρα αὐτοῦ, τὸν πρὸς πατρός ἀπάπον καὶ μάμμη, ὡς καὶ πᾶσα γυνὴ τύπτουσα τὸν πατέρα, τὴν μητέρα ἢ τὸν πρὸς πατρός ἀπάπον καὶ μάμμη σιζύγου αὐτῆς τιμωρεῖται διὰ καρατομήσεως· φονεύων δέ τις τῶν ἀνωτέρω ἐν τῶν τελευταίων προσώπων, θανατοῦται διὰ βραδείας καὶ ὀδυνηρᾶς βασάνου» («Ta Tsing Leu» «Lée ou les lois fondamentales du code pénal de la Chine», traduction en français par F. Remouard de Sainte Croix, Paris, 1812, tome second, p. 141).

88. Ὅτις, ἐν οὐδενὶ κειμένῳ, πραγματευομένῳ περὶ τῆς νομοθεσίας τῶν ἀρχαίων Αἰγυπτίων, βλέπομεν παρεχόμενον εἰς τὸν σύζυγον, ἐπ' οἰφδῆποτε λόγῳ καὶ ἐν οἰαδῆποτε περιπτώσει, τὸ

παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἀθηναίοις⁸⁹ αἱ σχέσεις πολί-
του καὶ μετοίκου, αἱ γεννώμεναι δυνάμει τῆς
ὑπὸ τοῦ πρώτου παρεχομένη τῷ δευτέρῳ προστα-
σίας, καὶ ἀποτελέσασαι θεσμόν παρεμφερῆ πρὸς τὸν
προμνημονευθέντα παρὰ Ῥωμαίοις, τὸν διέποντα τὰς

δικαίωμα θανατώσεως τῆς συζύγου αὐτοῦ· ἐπίσης, ὅσον ἀφορᾷ
εἰς τοὺς Ἰουδαίους. οὐδαμοῦ τοῦ μωσαϊκοῦ νόμου καὶ τῶν Γρα-
φῶν ἐν γένει ἀπαντᾷ τοιοῦτον τοῦ συζύγου δικαίωμα.

89. Παρ' αὐτοῖς αἱ ἐκ μέρους τῶν τέκνων πρὸς τοὺς γονεῖς,
οὐ μόνον βιαιοπραγαί, ἀλλὰ καὶ ὕβρεις καὶ ἄρνησις πρὸς δια-
τροφήν αὐτῶν, ὅτε τὰ τέκνα ἠυπόρουν καὶ ὁ μὴ ἐνταφιασμός τῶν
γονέων ὑπὲρ τῶν τέκνων καὶ ἡ ἐν γένει εἰς τοὺς πρώτους, θνήσκον-
τας, μὴ ἀπόδοσις τῶν νενομισμένων τιμῶν ὑπὸ τῶν τελευταίων,
περιελαμβάνοντο ὑπὸ τὸν νομικὸν ὅρον «κάκωσις» (ὑπὸ τὸν
αὐτὸν ὅρον περιελαμβάνοντο καὶ ἡ κακομεταχείρισις τῶν γυναικῶν
ὑπὸ τῶν ἐαυτῶν ἀνδρῶν, ἡ καταπάτησις τῶν δικαιωμάτων γυναι-
κὸς ἢ κόρης ἐπικλήρου ὑπὸ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς ἢ τῶν ἐπιτρόπων
τῶν ὀφειλόντων νὰ νυμφεύσῳσιν αὐτὴν κατὰ τοὺς νόμους καὶ
τέλος ἢ πρὸς ὀφρανοὺς ἐκ μέρους τῶν ἐπιτρόπων βλάβη, διὰ κα-
κῆς καὶ μὴ ἐντίμου διαχειρίσεως τῆς περιουσίας αὐτῶν). Οἱ ἐπὶ
κακῶσει κατηγορούμενοι ἠδύναντο νὰ εἰσαγγελθῶσιν εἰς τὸν δῆ-
μον, ἵνα δικασθῶσιν ὑπ' αὐτοῦ, ἢ κατ' ἐντολὴν αὐτοῦ, ἡ δὲ τῶν
γονέων *κάκωσις*, ἀποδειχθεῖσα, ἐπέφερεν *αἰτίαν*. (Ὁρ. Νόμ.
Σόλ. π. Διογ. Λαέρτ. Α', 55.—Λυσ. κ. Ἀγοράτ. 91.—Ἀνδοκ.
Μυστ. 36.—Ἀριστοφ. Ὀρν. 757, 1356. Σουῖδ. ἐν λ. Πελασγι-
κὸς νόμος· πρὸ βλ. Ἀριστοτ. Ἀθην. Πολ. 55, 3.—Ξενοφ. Ἀπομν.
Β', 2, 13). Δὲν ἐχρησίμευε δὲ ὡς ἀπολογία εἰς τὰ τέκνα ὅτι
προσηνέχθησαν κακῶς εἰς ταῦτα οἱ γονεῖς. Ἄν ὅμως τὰ τέκνα
ἦσαν νόθα δὲν ἠδύναντο νὰ καταδιωχθῶσιν ἐπὶ κακῶσει, μὴ ὄντα
ὑπόχρεα, κατὰ τὴν σολώνειον νομοθεσίαν, εἰς τὸ γηροκομεῖν ἐν
τῇ περιπτώσει ταύτῃ τὸν πατέρα (ἄρα μόνον τὴν μητέρα, ἀνεξα-
γήτως τοῦ ἡθικοῦ ποιοῦ αὐτῆς). Ἐθέσπισε δὲ τοῦτο ὁ Σόλων,
ἅτε φρονῶν, ὅτι ὁ κατὰ τὸν γάμον τὰ καλὰ παραβλέπων ἦθη,
ἔλαβε προφανῶς γυναῖκα πρὸς ἡδονὴν καὶ οὐχὶ πρὸς ἀπόκτησιν
τέκνων καὶ ἐπομένως ἐστερεῖτο τοῦ δικαιώματος ν' ἀπαιτῇ τι
παρὰ τῶν τέκνων του, ἀφοῦ καὶ αὐτὴν τὴν γέννησιν ὡς θνητὸς
εἰς ταῦτα ἐπέβαλε (Πλουτάρχου Σόλων. ΚΒ'). Ἐπίσης κατὰ τοὺς
νόμους τοῦ Σόλωνος, ὁ υἱὸς δὲν ἦτο ὑπόχρεος νὰ γηροκομῇ τὸν
πατέρα, τὸν μὴ διδάξαντα αὐτὸν τέχνην τινα (Πλουτάρχ. ἐνθ'

μεταξὺ πατρωνος καὶ πελάτου σχέσεις, ἦσαν ὀργανωμέναι ὁμοίως κατὰ τρόπον τελείως ἀνταποκρινόμενον πρὸς τὴν προότητα τῶν ἀθηναϊκῶν ἡθῶν.⁹⁰

ια') Ἡ εἰς δουλείαν ὑπαγωγή τοῦ ὀφειλέ-

ἀνωτέρω) καὶ ἐπομένως καὶ ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ, δὲν ἡδύνατο νὰ καταδιωχθῇ ἐπὶ κακώσῃ. Αἱ περὶ *κακώσεως* δίκαι διεξήγοντο ἐνώπιον τοῦ ἀρχοντος ἐπωνύμου (Δημοσθ. κ. Μακαρτ. 1069. Πολυδ. Η', 89). Περὶ *κακώσεως* ὅρα ἐν ἐκτάσει: Lips. op. cit. σελ. 59, 79, 343—4 καὶ 351 μετὰ τῶν ἐν αὐτῷ παραπομπῶν ἐπίσης ὅρα: *Fragm. Aristot.* 381, 1541b. 8, 15 — Καὶ σήμερον ἡ *κἀκωσις* γονέων, προβλεπομένη παρ' ἡμῖν ὑπὸ τῶν περὶ τραυμάτων καὶ βλαβῶν ἀρθρῶν τοῦ ἡμ. ποιν. νόμου, ἀποτελεῖ ἰδιαιτέραν ἐπιβαρυντικὴν περίπτωσιν (ἀρθρ. 313).

Ἐνταῦθα ὀφείλωμεν νὰ ἐξάρωμεν τὸν ἥπιον καὶ ἐποικοδομητικὸν χαρακτήρα τῆς ποινῆς ἐν τῷ ἀττικῷ δικαίῳ, ὅστις καθίσταται πρόδηλος ἐκ τοῦ ὅτι καὶ ἐπὶ τῇ αὐτῇ κατ' ἐξοχὴν ἀσεβοῦς πράξεως, δὲν ἐπεβάλλετο εἰς τὸν ἐγκληματοῦντα ἡ ἐσχάτη τῶν ποινῶν καὶ δὴ μετὰ φρικτῶν βασάνων, ὥσπερ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Αἰγυπτίοις ἐν τῷ θέματι τούτῳ (δρ. προηγ. σημ. 87), ἀλλ' ὁ ἡθικὸς ἢ πολιτικὸς καὶ μόνον τοῦ ἐκτρεπομένου θάνατος, ὥς θὰ ἡδυνάμεθα νὰ χαρακτηρίσωμεν τὴν αἰτίαν, ἥς τὰς περιπτώσεις ὁ Αἰσχίνης λεπτομερῶς ἀπαριθμεῖ (Κ. Τιμάρχ. 44, 46) καὶ τοῦτο διότι «καὶ ἐνταῦθα ἀναλαμβάνει τὸ καλλιφρονῆς φῶς τῆς ἐλληνικῆς φιλοσοφίας καὶ προβαίνει εἰς διάγνωσιν τοῦ ἀληθοῦς σκοποῦ τῆς ποινῆς. τοῦτέστι τῆς θεραπείας τοῦ ἀδικούντος ἀπὸ τῆς νόσου τῆς ἀδικίας», κατὰ τὴν πάνυ γλαφυρὰν καὶ εὖστοχον ἐκφράσιν τοῦ διακεκριμένου φιλολόγου καὶ νομομαθοῦς κ. Ν. Φαραντάτου ἐν τῇ ἐξόχῳ μελέτῃ αὐτοῦ τῇ ὑπὸ τὸν τίτλον «*Ἡ τελεία διαμόρφωσις τοῦ σκοποῦ τῆς ποινῆς καὶ τῆς προσηκούσης ἐκτίσεως αὐτῆς ἐν τῷ ἀρχ. Ἑλλ. Ποιν. δικαίῳ*» σελ. 87, μελέτῃ προσενεγκούσῃ ἰδιαιτέραν ὑπηρεσίαν εἰς τὴν ἐπιστήμην, διὰ τῆς πρωτοτύπου καὶ ὀριστικῆς τοῦ ζητήματος τοῦ του ἀναπτύξεως.

90 «*Μέτοικος* ἐστίν, ὁπόταν τις, ἀπὸ ξένης ἐλθὼν, ἐνοικῇ τῇ πόλει, τέλος τελῶν εἰς ἀποτεταγμένας τινὰς χρείας τῆς πόλεως. Ἔως μὲν οὖν ποσῶν ἡμερῶν παρεπίδημος καλεῖται καὶ ἀτελής ἐστίν, ἐὰν δὲ ὑπερβῇ τὸν ὁρισμένον χρόνον, *μέτοικος* ᾗθη γίνεται καὶ οὐκέτι ἀτελής.» [*Ἀριστοφ. Βυζ. λ. ἐξ εἰς fr: 38 N.*]

του, τοῦ καθυστεροῦντος τὸ πρὸς τὸν δανειστὴν χρέος αὐτοῦ, τοῦ τελευταίου δυναμένου νὰ πωλήσῃ δίκην ἀνδραπόδου αὐτόν, ὡς καὶ τοῦ μὴ προσερχομένου εἰς ἐκτέλεσιν τῆς στρατιωτικῆς αὐτοῦ ὑπηρεσίας, καὶ τέλος ὁ κατατεμαχισμὸς τοῦ πρόειρημένου ὀφειλέτου, τοῦ μὴ ἐκτίνοντος τὴν ὀφειλὴν αὐτοῦ, εἰς μέρη ἰσάριθμα πρὸς τοῖς δανειστάς, εἰ προύκειντο πλείονες, ἅπερ θὰ διήγειρον σήμερον αὐτόχρομα τῇτ φρίκην παντὸς πεπολιτισμένου ὄντος, ἰσχυρον παρὰ Ῥωμαίοις, τύποι φυσικώτατοι καὶ νομιμώτατοι λογιζόμενοι, ἀναγεγραμμένοι ἐν πάσῃ ἐπισημότητι ἐν τῇ περιφανεῖ Δωδεκαδέλτῳ (Duodecim Tabulae).⁹¹

2ον. Πράξεις θεωρούμεναι τὴν σήμερον ἐγκληματικάι ὑπὸ παντὸς ἔθνους προηγμένον καὶ ἐρειδόμενον ἐπὶ ἠθικῶν βάσεων, δὲν ἐλογίζοντο ἄλλοτε

Ἔορα ἐπίσης περὶ μετοίκων ἐν ἐκτάσει Lips. op cit σελ. 65, 378. 408, 791—2 μετὰ τῶν ἐν αὐτῷ παραπομπῶν προβλ. Γιλβ. N, Γ: Πολίτ. προμν. ἔργ. καὶ τόμ. σελ. 218.—Περὶ μετοίκων θὰ ὁμιλήσωμεν παρακατιόντες, ἐνδιατρίβοντες εἰς τινὰς λεπτομερείας, ἀναφερομένας εἰς τὰ τῶν σχέσεων αὐτῶν πρὸς τὴν πολιτείαν.

91. N. Δημαρᾶ, *Ἱστορία καὶ εἰσηγήσεις τοῦ ρωμ. δικαίου*, ἔκδ. Γ', ἐν Ἀθήναις 1896, § 252, Fustel de Coulanges, op. et éd. cit., p. 75—Rudoef Sohm, *Institutionen, Geschichte und System des romischen Rechts*, siebente erweiterte Auflage, Leipzig 1898 § 11.—N. Σαριπόλου προμν. ἔργ. καὶ τόμ. § συζ'. — Παρεμφερὴς θεσμὸς πρὸς τὸν πρωτοφανῶς ἀπάνθρωπον τοῦτον ῥωμαϊκὸν ὑφίστατο παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἀθηναίοις, χρησιμεύσας πιθανῶς ὡς πυρὴν τοῦ ῥωμαϊκοῦ [δεδομένου ὅτι ἡ ῥωμαϊκὴ νομοθεσία τῆς Δωδεκαδέλτου ἐλήφθη κατὰ μέγα μέρος ἐκ τῆς αἰτικῆς νομοθεσίας, σὺν τῇ διαφορᾷ ὅτι διετυπώθη ἀκριβῶς κατὰ τὸν ἰταμὸν καὶ ἀτεγκτον χαρακτῆρα τοῦ ῥωμαϊκοῦ λαοῦ (N. Σαριπόλου προμν. ἔργ., τόμ. καὶ παράγρ.)] Συνφθὰ τῷ εἰρημένῳ αἰτικῷ θεσμῷ παρείχοντο «δάνεια ἐπὶ σώμασι», τ. ἑ. ὁ δανειστὴς ἐλάμβανεν ὡς ὑποθήκην τὸ σῶμα τοῦ ὀφειλέτου, *δυνάμενος νὰ καταστήσῃ αὐτὸν δοῦλον, ἐν*

τοιαῦται, ὅφ' ὥρισμέναις προϋποθέσεσι τελούμεναι· φέρ' εἰπεῖν.

α') Παρὰ τοῖς Λακεδαιμονίοις ἐπετρέποντο, χάριν τῆς τεκνοποιίας, σχέσεις, ἀποτελοῦσαι ὕβριν πρὸς τὴν ἱερότητα τοῦ γάμου καὶ τὴν ἠθικὴν ὑπόστασιν τῆς οἰκογενείας· καίριον δὲ πλήγμα κατὰ τῶν κοινωνικῶν ἠθῶν, σχέσεις ἐμφανίζουσαι μίαν τῶν ἐπαισχυντοτέρων τῆς μοιχείας μορφῶν⁹². Ὑπὸ τὸ αὐτὸ

περιπτώσει μὴ ἐκτίσεως τῆς ὀφειλῆς αὐτοῦ. Τοῦτο κατήργησεν ὁ Σόλων διὰ τοῦ νόμου τοῦ κληθέντος «*σεισάχθεια*» ἢτοι «*ἀπόσεις*» τοῦ ἄχθους, ἀκυρώσας ἀπάσας τὰς ὑπὸ τοὺς ὅρους τοῦτους γενομένας συναλλαγὰς καὶ εἰς ἅπαντας τοὺς ἐκ τοιαύτης αἰτίας εἰς δουλείαν περιελθόντας τὴν ἐλευθερίαν ἀποδούς (Πλούταρχου Σόλων. Ις'. — Κ. Παπαρηγοπούλου — Π. Καρολίδου· *Ἱστορ. τοῦ Ἑλλ. ἔθνους* ἐν Ἀθήναις 1925, Τόμ. Α'. σελ. 250 κ. ἐπ. — Σ. Π. Λάμπρου, *προσπ. ἐργ. καὶ τόμ.*, σελ. 187 καὶ ἐπ.). — Ἐν Αἰγύπτῳ ὁ βασιλεὺς Ἀσυχίς [κατὰ Διόδωρον (Α', 94. 3) *Σάσυχίς, ὁ Ἄσες* — *Κά* — οὗ τῶν Αἰγυπτίων, (ἔγκ. Δρανδ., ἀρθ. *Αἰγυπτίος* καὶ Ἀσυχίς)] εἶχε θεσπίσει νόμον, καθ' ὃν, ὁ βουλόμενος νὰ δανεισθῇ χρήματα, παρείχε τῷ πιστωτῇ ὡς ἐνέχυρον τὸ λείψανον τοῦ πατρὸς αὐτοῦ μετὰ τῆς θήκης, ἐνθα τοῦτο περιείχετο· ἐν περιπτώσει δὲ μὴ ἐκτίσεως τῆς ὀφειλῆς, πρὸς τῇ ἀπωλείᾳ τοῦ τιμαλφοῦς τούτου ἐνεχύρου, ἀπέβαλλον, αὐτός τε καὶ οἱ ἀπόγονοι αὐτοῦ, τὸ δικαίωμα νὰ ταφῶσι, θνήσκοντες, ἐντὸς τοῦ πατρῷου μνημείου (Ἡρόδ. Β'. 136).

92. Οὕτως ἐπετρέπετο εἰς γηραιὸν σύζυγον νεαρᾶς γυναικός, ἂν ἔτρεφεν αὐτὴ ἐκτίμωσιν καὶ ἀγάπην πρὸς νέον τινὰ καλὸν κάγαθόν, νὰ φέρῃ τὸν τελευταῖον πρὸς αὐτὴν καὶ τεκνοποιούσης ταύτης μετ' ἐκείνου, νὰ οἰκαιοποιῇται ὁ πυρῆλιξ σύζυγος τὸ τέχνην ἐτέρωθεν ἐπετρέπετο καὶ εἰς χρηστοθήτη ἄνδρα, εἰ ἐθαύμαζε γυναῖκα τινὰ σώφρονα καὶ εὐτεκνον, νὰ πείθῃ τὸν σύζυγον αὐτῆς, ὅπως παραχωρῇ αὐτῷ ταύτην, ἵνα γεννηθῶσιν ἐξ αὐτῆς παῖδες ὡς εἰς καλλίκαρπον χώραν φυτευθέντες, ἀνδρῶν ἀγαθῶν ἀδελφοὶ καὶ συγγενεῖς (!!!) [*Ὅρα περὶ τούτων Πλούταρχ. *Δυκοῦργ.*, ΙΕ'.*]. — Κατὰ τὸν Πλούταρχον (Σόλων, Κ') ἐπετρέπετο, φαίνεται, ἡ μοιχεία καὶ παρ' Ἀθηναίοις ἐν τινι περιπτώσει. Οὕτως, ὅταν ἐπικληρὸς τις ἀπαιτεῖτο εἰς γάμον ὑπὸ τοῦ ἐγγυτέρου συγγενοῦς αὐτῆς, ἦν δὲ οὗτος ἀνίκανος, ἡδύνατο νὰ συνάψῃ ἀτιμωρητὴ σχέσεις μετ' ἐκείνου τῶν συγγενῶν τοῦ τοιούτου.

περίπου πνεῦμα ὑφίστατο ἡ μοιχεία καὶ παρὰ τοῖς Ἑνετοῖς,⁹³ ὑπὸ τύπον δὲ τιμῆς πρὸς τοὺς ξενιζομένους ἐξηκολούθει ὑφισταμένη ἐν Εὐρώπῃ, ὑπερμεσοῦντος τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, παρὰ τοῖς Λάπωνι.⁹⁴ ἑτέρωθεν, ὑπὸ θρησκευτικὸν τύπον, ὑπῆρχεν ἡ πορνεία παρ' αὐτοῖς τοῖς ἀρχαίοις Αἰγυπτίοις,⁹⁵ ὡς καὶ παρὰ τοῖς Βαβυλωνίοις,⁹⁶ τοῖς ἀρχαίοις Ἀρμε-

αὐτῆς συζύγου, ὅστις θὰ ἐτύγγανε τῆς ἀρεσκείας αὐτῆς ἐν τούτοις ὁ πρὸ τοῦ Πλουτάρχου βύσας Ἀθηναῖος Ξενοφῶν, λέγων ὅτι οἱ νόμοι τῆς Σπάρτης ἐπέτρεπον τὴν μοιχείαν, προστίθουσιν, ὅτι τὸ παρὰ τοῖς Λακεδαιμονίοις ἰσχύον σύστημα, ἀντιστρατεύεται πρὸς τοὺς νόμους τοὺς ἰσχύοντας παρ' ἅπασιν τοῖς ἄλλοις λαοῖς (Ξενοφ. Λακεδ. Πολιτ. Α', 10), ἄρα καὶ παρὰ τῷ ἀθηναϊκῷ, παρ' ᾧ ἄλλως τὰ ἥθη ἦσαν λίαν αὐστηρά· ἴσως, ὡς ὁρθῶς παρετήρησαν τινὲς [Wachsmuth, Hellen. Altertum, § 103, 120], πρόκειται ἐν τῷ χωρίῳ τούτῳ τοῦ Πλουτάρχου σύγχυσις μεταξὺ ἀθηναϊκῶν καὶ σπασιατικῶν θεσμῶν. — Πρβλ. σημ. 85, ἐν σχέσει πρὸς τὰ ἐν Γόρτυνι τῆς Κρήτης περὶ μοιχαλίδων τὸ πάλαι κρατοῦντα.

93. Παρὰ τούτοις ἡ εἰς τὸν οἶκον πατρικίου εἰσερχομένη διὰ τοῦ γάμου γυνὴ ἦν ἐπιπλόν, εἰς ἅπαντα τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας ἀνῆκον, τὸ δ' ἔθιμον τῆς χώρας ἐπέτρεπεν αὐτῇ προσέτι τὴν πρόσληψιν ἐραστοῦ, οὐδὲν ἄλλο παρὰ τούτης ἀξιοῦν, ἢ ν' ἀποκτῇ τέκνα καὶ νὰ ἔχῃ ἰσχὺν καὶ ἐπιρροήν (P. Larousse, op. cit., tome cinquième, Paris 1869, p. 523).

94. Οὕτως εὐθίστο ἐκεῖ, ὅπως ὁ σύζυγος προσφέρει τὴν ἰδίαν γυναῖκα πρὸς ἀσέλγειαν τῷ ξένῳ αὐτοῦ, ἡ δὲ πρὸς τοῦτο ἄρνησις τοῦ τελευταίου ὡς ἡ μᾶλλον ἀνοίκειος συμπεριφορὰ ἐλογίζετο (P. Larousse, op., tom. et p. cit.)

95. Οὕτω κατὰ τὸν Στράβωνα, «ἐν Θήβαις τῆς Αἰγύπτου, τῷ Διί, ὃν μάλιστα τιμῶσιν, εὐειδεστάτη καὶ γένους λαμπροτάτου παρθένος ἱερᾶται, ἃς καλοῦσιν οἱ Ἕλληνες παλλάδας· αὕτη δὲ καὶ παλλακεὺς καὶ σύνεστιν οἷς βούλεται, μέχρις ἂν ἡ φυσικὴ γένηται κάθαρσις τοῦ σώματος· μετὰ δὲ τὴν κάθαρσιν δίδοται πρὸς ἄνδρα· πρὶν δὲ δοθῆναι, πένθος αὐτῆς ἄγεται μετὰ τὸν τῆς παλλακείας καιρόν». (Στράβ. ΙΖ', 1. 46).

96. Παρ' αὐτοῖς, εἰς τὴν λατρείαν τῆς θεᾶς Μυλῆτις ἢ Βήλτιος, ἀνῆκε τὸ αἰσχιστον ἐκεῖνο καθ' Ἡρόδοτον εἶδος τῆς πορνείας· Οὕτω πᾶσα ἐγχωρία γυνὴ ὄφειλεν, ἀπαξ ἐν τῷ βίῳ αὐτῆς,

νίοις,⁹⁷ καὶ τοῖς Λυδοῖς,⁹⁸ ἐκ δὲ τῶν Ἑλλήνων παρὰ τοῖς Κυπρίοις⁹⁹ καὶ παρὰ τοῖς Ἑβραίοις δ' ἔτι εἶχεν ἢ πρᾶξις αὕτη ὑπὸ τοιοῦτον τύπον εἰσαχθῆ.¹⁰⁰

β') Παρ' Ἰνδοῖς ἡ παιδοκτονία ἦν θεμιτὴ ὡς θρησκευτικὸν ἔθιμον,¹⁰¹ παρὰ Σίναις δὲ καὶ Ἰάπωνιν ἐτύγγανε μέσον τεχνητῆς ἐλαττώσεως τοῦ πληθυσμοῦ¹⁰² παρὰ Λακεδαιμονίοις δὲ τὰ βρέφη τὰ

καθημένη ἐν τῷ ναῷ τῆς Μυλίτις, νὰ συμμινύηται πρὸς τινα ξένον, ὅστις ἤθελε τυχὸν ἐκλέξει αὐτήν, ῥίπτων ἀργύριον καὶ λέγων «ἐπικαλῶ σοι τὴν θεὰν Μύλιτον». Ἡ δὲ κατέθετε τὸ διδόμενον ἀργύριον εἰς τὸ θησαυροφυλάκιον τοῦ ναοῦ καὶ συμμινυομένη αὐτῷ ἔξω τοῦ ἱεροῦ, ἀπηλλάσσετο διὰ παντὸς τῶν τοιοῦτων καθηκόντων, ἀπερχομένη οἴκαδε καὶ οὐδαμῶς πλέον ἐνδίδουσα τοῦντεῦθεν εἰς τὴν εἰρημένην πρᾶξιν, ὅσονδ' ἴποτε μέγα τί καὶ ἂν τῇ προσεφέρετο. Καὶ αἱ μὲν εὐεידεῖς ἀπηλλάσσοντο ταχέως, αἱ δὲ δυσειδεῖς παρέμενον ἐπὶ πολὺ, ἀδυνατοῦσαι νὰ ἐκκληρώσωσι τὸν νόμον· πολλοὶ μάλιστα παρέμενον καὶ μέχρι τριῶν καὶ τεσσάρων ἐτῶν (Ἡρόδ. Α', 199· βλ. ἐπίσης Π. Καρολ. Παγκ. Ἰστ., τόμ. Β', σελ. 207).

97. Κ. Δομπρόζο *προμν. ἔργ., μετὰφρ. καὶ τόμ.*, σελ. 38.

98. Κ. Δομπρόζο *προμν. ἔργ., μετὰφρ. καὶ τόμ.*, σελ. 35 καὶ 38.

99. Ἡρόδ. Α', 199.

100. Κ. Δομπρόζο, *προμν. ἔργ., μετὰφρ. καὶ τόμ.* σελ. 68· ἀναμφιβόλως τοῦτο συνέβαινεν, ὅσας ὁ Ἰουδαϊκὸς λαὸς, ἐπιλανθανόμενος τοῦ ἀληθοῦς Θεοῦ, ἐξέκλινε πρὸς τὴν λατρείαν τῶν εἰδώλων καὶ δὴ τῆς βδελυρᾶς καὶ ἀχολάστου Ἀστάρτης, περὶ ἧς ὄρα· *Κριτῶν* Β', 13.—Α' ἢ Γ' *Βασιλειῶν*, ΙΑ', 5 καὶ 33 καὶ Β' ἢ Δ' *Βασιλειῶν*, ΚΓ', 13.

101. Κ. Δομπρόζο, *προμν. ἔργ., μετὰφρ. καὶ τόμ.*, σελ. 43.

102. Κ. Δομπρόζο, *προμν. ἔργ., μετὰφρ. καὶ τόμ.*, σελ. 43—44· οὐχ ἥτιον ὑπῆρξαν καὶ οἱ ὑπεραμυνθέντες τῶν Σινῶν ὡς πρὸς τὴν προσαφθεῖσαν αὐτοῖς μομφὴν τῆς παιδοκτονίας, θεωρήσαντες αὐτὴν παρασταθεῖσαν ἐπὶ τὸ ὑπερβολικώτερον, καὶ πᾶν ἄλλο ἢ ἀνεκτὴν ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ. παραδ' ἄχθέντες δὲ μόνον τὰς σποραδικὰς περιπτώσεις αὐτῆς ἐν τῷ ἀχανεῖ κράτει ὡς μονομερῆ γεγονότα, συνιστάμενας εἰς τὴν ὑπὸ οἰκογενειῶν, εἰς ἐσχάτην ἐνδειαν καὶ ἀθλιότητα περιελθουσῶν. ἐγκαταλείψιν τῶν τέκνων αὐτῶν ἀναφέρουσι δὲ οὗτοι φιλανθρωποτάτους θεσμοὺς τοῦ κράτους ὑπὲρ τῆς περιθάλψεως τῶν ἐγκαταλελειμμένων παιδιῶν· ὑπὸ

γεννώμενα ἀσθενικὰ καὶ ἄμορφα ἐρρίπτοντο εἰς τοὺς ἀποθέτας.¹⁰³ τέλος, παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, Ἄραψιν, ἐπετρέπετο εἰδικῶς ὁ φόνος τῶν νεογεννῆτων ὀηλέων, ὡς προφυλακτικὸν μέσον κατὰ τοῦ λιμοῦ.¹⁰⁴

γ) Παρὰ τοῖς παλαιοῖς Σουλτάνοις τῆς Τουρκίας ἔργον ὑψίστης πολιτικῆς συνέσεως ἐκρίνετο, καὶ εἰς ἀληθὲς κυβερνητικὸν ἀξίωμα εἶχεν ἀναχθῆ ὁ ὑπὸ τούτων, ἅμα τῇ ἀναρρήσει, φόνος τῶν ἀδελφῶν αὐτῶν, πρὸς ἀνενόχλητον ἐπὶ τοῦ θρόνου διαμονήν, καθιερωθεὶς καὶ διὰ νόμου ὑπὸ Μωάμεθ τοῦ δευτέρου.¹⁰⁵

τὸ πνεῦμα τοῦτο ὄρα : P Laronsse, op. cit. tome quatrième, p. 128. — La Grande Encyclopédie, tom. 20 ième, Paris, p. 177. ὑπὸ τὸ αὐτὸ περίπου εὐμενὲς πνεῦμα ἀποφαίνεται περὶ τοῦ εἰρημένου σινικοῦ ἔθιμον ὁ F. Renouard de Sainte—Croix, ἐπαγόμενος τάδε· « Ἡ παιδοκτονία ἐθεωρήθη ἐν παντὶ καιρῷ ἐγγλημα δαψιλῶς παρὰ τοῖς Σίναϊς ἀπαντῶν τὸ ἐγκλημα τοῦτο, ἂν ὑφίσταται εἰσέτι τὴν σήμερον παρ' αὐτοῖς, δὲν διαπράττεται πλέον σχεδὸν ἢ ὑπὸ τῶν ἐν ἀπογνώσει πενήτων ἢ ἐν τῇ περιπτώσει καθ' ἣν τὸ παιδίον γεννᾶται ἐλαττωματικὸν τὴν διάπλασιν, ὅπερ λογίζεται παρὰ τοῖς Σίναϊς ὡς δυνάμενον νὰ καταστήσῃ τὸν βίον ἄχθος ἀφόρητον. Ἐὰ ἡδυάμεθα νὰ θέσωμεν τοὺς Σίνας, ὡς πρὸς τὸ βάρβαρον τοῦτο ἔθιμον, ἐν ἴσῃ μοίρᾳ πρὸς τὴν σκληρότητα τῶν πατέρων παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις ἐν παρομοίῳ περιπτώσει· μεταγγιζόμενα ἐκ τοῦ λαοῦ εἰς τὴν Κυβέρνησιν τὰ ἀναμφισβήτητα καὶ πολλαπλὰ ἐλαττώματα τοῦ τελευταίου, δύνανται δικαίως νὰ παραβληθῶσι πρὸς τὴν διαφθοράν καὶ τὰς ἀτελείας, αἵτινες ὑφίστανται παρὰ τοῖς εὐρωπαϊκοῖς λαοῖς· θὰ ἦτο μάλιστα δυνατὸν ἴσως, ὅπως, μεθ' ὅριμον ἐξέτασιν, ἢ εὐτυχία τοῦ λαοῦ μὴ παραμελῆται οὕτε ἐν τῇ μὲν τῶν συστημάτων, οὕτε ἐν τῇ δὲ (Ta-Tsing-Leu Lee ou les lois fondamentales du code pénal de la Chine, trad. en fr. par F. Renouard de Sainte Croix, Paris 1812 tom prem., préface, p. XV).

103. Πλουτ. *Δουλοῦργος*. 15'.

104. Συχνάκις μάλιστα ὁρῶνται ὁ τάφος τοῦ νεογεννήτου βρέφους παρὰ τὴν κλίνην τῆς ἀορι τεκούσης αὐτὸ μητρὸς (La Grande Encyclopédie, tom. et p. cit.).

105. Α. Πολυζωίδου—Γ. Κρέμου προμν. ἔργ., τόμ. Β',

3ον. Πράξεις θεωρούμεναι τὴν σήμερον στυγερά ἐγκλήματα, οὐ μόνον δὲν ἐλογίζοντο ἄλλοτε τοιαῦται παρ' ὠρισμένοις ἔθνεσιν, ἀλλὰ καὶ τοῦναντίον ὡς ἱερὸν ὑπελαμβάνοντο καθῆκον, εἰ ἐπεζητεῖτο δι' αὐτῶν ἢ ἐκ τῆς ζωῆς ἀπαλλαγή παρηλίκων ἢ ἀνιάτως πασχόντων, πολλῷ δὲ μᾶλλον ὅταν οἱ τοιοῦτοι ἐτύγγανον γονεῖς, ἢ στενοὶ συγγενεῖς, ἢ καὶ θεράποντες τοῦ ἡράστου· φέρ' εἰπεῖν·

α') Παρὰ Σκύθαις ὁ ὑπὸ τῶν υἱῶν φόνο· τῶν γεγηρακότων πατέρων εὐσεβὴς πρᾶξις ἐθεωρεῖτο, διότι οὕτως ἀπῆλλασσον τούτους τῶν ἐκ τοῦ γήρατος νόσων καὶ λοιπῶν παρομαρτούντων αὐτῷ δεινῶν.¹⁰⁶

β') Οἱ Μασσαγέται ἐφόνευον ἐπίσης τοὺς γέροντας αὐτῶν, ὡς καὶ οἱ Ὑπερβόρειοι.¹⁰⁷

γ') Ταῦτ' ἴσχυε καὶ παρ' ἀρχεγόνοις τισὶ τῆς Σαρδηνίας λαοῖς.¹⁰⁸

δ') Ἐν Σουηδία ἐσφύζοντο μέχρι τοῦ 1600 μ.Χ. μεγάλα ῥόπαλα, «atta-clubbon» καλούμενα, δι' ὧν οἱ γέροντες καὶ οἱ ἀνιάτως νοσοῦντες ἐφονεύοντο ὑπ' αὐτῶν τῶν συγγενῶν αὐτῶν.¹⁰⁹

ε') Τέλος αὐτοὶ οἱ Ῥωμαῖοι ἐξέθετον τοὺς ἀσθενεῖς αὐτῶν δούλους εἰς νῆσον τινὰ τοῦ Τιβέρεως.¹¹⁰

σελ. 698.—Σ. Βυζαντίου *Κωνσταντινουπόλις*, Ἀθήνησι 1862, τόμ. Β', σελ. 396—397 καὶ 400—401. Κατ' ἄλλους ἐν τούτοις, ὁ τοιοῦτος περὶ ἀδελφοκτονίας νόμος εἶχε θεσπισθῇ καὶ κατὰ πρῶτον ἐφαρμοσθῇ ὑπὸ Σελήμ τοῦ Α' (Ἰσα Ε. Driault, *Ἱστ. τοῦ Ἀνατ. ζητήματος*, κατὰ μετάφρ. Χ. Ἀννίνου, ἐν Ἀθήναις 1900, σελ. 51).

106. P. Larousse, op. cit. tome cinquième, Paris 1869, p. 523.

105. Κ. Λομπρόζο προμν. ἔργ., μετάφρ. καὶ τόμ. σελ. 46.

108. » » » » » » » »

109. » » » » » » » »

110. » » » » » » » » πό-

Ὅλως τούναντίον ἄμετρον ἐδείκνυον πρὸς τοὺς ἀνιόντας αὐτῶν καὶ γέροντας ἐν γένει σεβασμὸν οἱ ἐν πᾶσιν ἐξιδανικευμένοι ἀρχαῖοι Ἀθηναῖοι,¹¹¹ οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ τραχεῖς Λακεδαιμόνιοι,¹¹² ἐκ δὲ τῶν ἀρχαίων ἀσιατικῶν λαῶν οἱ Τρῶες καὶ οἱ Δάρδανοι.¹¹³

4ον. Πράξεις αἰτινες μόνον ὡς ἐσχάτη θηριωδία ἢ παραφροσύνη δύνανται σήμερον νὰ χαρακτηρισθῶσιν, ὡς πολεμικὸν ἔθιμον ἢ ὡς ἔνδειξις πολεμικῇ ἢ ἀτομικῆς γενναιότητος καὶ θριάμβου ἄλλοτε ἐλογίζοντο, ἕτεροι δὲ ὡς ἱερὸν καθήκον ὑπελαμβάνοντο· π. χ.

α') Ἐν καιρῷ πολέμου οἱ Γαλάται ἐκρέμων ἐκ τῶν αὐχένων τῶν ἵππων αὐτῶν τὰς κεφαλὰς τῶν συλλαμβανομένων πολεμίων, κομίζοντες δὲ ταύτας μεθ' ἑαυτῶν εἰς τὰ ἴδια, ἐνεπήγνυον εἰς πασσάλους, πρὸς θέαν ἐν τοῖς προπυλαίοις· τὰς δὲ κεφαλὰς τῶν ἐνδόξων ταριχεύοντες, ἐπεδείκνυον εἰς τοὺς ξένους, ἀποστέργοντες τὴν ἀπολύτρωσιν τῶν τοιούτων καὶ ἂν ἔτι προσεφέρετο ἰσοβαρὴς πρὸς ἐκείνους χρυσός.¹¹⁴

β') Πᾶς Σκύθης ἐν πολέμῳ, ἐκ τοῦ πρώτου ἐχθροῦ ὃν ἐφόνευεν, ὥφειλε νὰ πῖη μέρος τοῦ αἵματος, τὰς δὲ κεφαλὰς πάντων τῶν ἐν τῇ μάχῃ παρ' αὐτοῦ θανατούμενων εἰς τὸν βασιλέα προσέφερε, διότι, ὁ μὴ κομίζων αὐτῷ τοιαύτην, δὲν συμμετεῖχε τῶν λαφύρων. Ἐξέδεον δὲ τὰς κεφαλὰς καὶ κατεργαζόμενοι τὸ δέρμα προσέδεον τοῦτο εἰς τοὺς χαλινούς τῶν ἵππων αὐτῶν. Ἐκ δὲ τῶν κεφαλῶν τῶν θανασίμων αὐτῶν ἐχθρῶν καὶ τῶν συγγενῶν αὐτῶν ἔτι—εἰ, περιερχόμενοι εἰς μεγά-

σφ διαφόρος ἦτο ἡ τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν Κρητῶν πρὸς τοὺς δούλους συμπεριφορὰ! (Ὅρ. σημ. 16 καὶ 17).

111. Ὅρ. σημ. 89

112. Πλουτ. Λοκ., ΙΓ', ΚΖ' κ. Θεμ. ΙΖ'. — Δημοσθ. π. Λεπτ. 489.

113. Virg. Aen. II, 707.

114. Στραβ. Δ', 4, 5 καὶ Διόδ. Ε', 31, 32.

λην πρὸς τοὺς τελευταίους ἔχθραν, πρὸ τοῦ βασιλέως αὐτοὺς ἀπέκτεινον κατεσκευάζον ποιήρια, ἅπερ οἱ εὐποροὶ ἐχρύσουν ἐσωτερικῶς. 115

γ') Ἐπίσημ., παρὰ τοῖς εἰρημένοι Σκύθαις, οἱ βασιλεῖς κατὰ τρόπον ὤμον καὶ ἄγριον ἐθάπτοντο. Οὕτω, μόλις ἀπέθνησκέ τις τούτων, ἐταρίχευον τὸν νεκρὸν αὐτοῦ, καὶ περιχέοντες αὐτὸν διὰ κηροῦ, περιέφερον ἀνὰ πάσας τὰς ἐπικρατεστέρας φυλάς ἅπαντες δέ, εἰς ὅσους προσήγειτο ὁ νεκρὸς, ὥφειλον νὰ καίρῃσι τὴν κόμην αὐτῶν, καὶ νὰ ἐμπήξωσι βέλος εἰς τὴν εὐώνυμον αὐτῶν χεῖρα. Μετὰ δὲ τοῦ λειψάνου τοῦ βασιλέως ἐθάπτον ζῶντας μίαν τῶν γυναικῶν αὐτοῦ, τὸν μάγειρον, τὸν οἰνοχόον, τὸν ἱπποκόμον καὶ ἑτέρους τοῦ βασιλέως θεράποντας. Τέλος δέ, μετὰ πάροδον ἐνιαυτοῦ, ἐπνιγον πεντήκοντα τῶν θεραπόντων αὐτοῦ καὶ ἰσαριθμούς ἵππους, ἐκβάλλοντες δὲ τὰ ἐντόσθια τῶν πνιγομένων ἀνθρώπων καὶ ἵππων, ἐπλήρουν ἅπαντας ἀχύρων καὶ τοποθετοῦντες τὰ πτώματα τῶν πρώτων ἐπὶ τῶν δευτέρων, καθήλουν οὕτως, πέριξ τοῦ βασιλικοῦ τάφου, ἵππους καὶ ἱππεῖς. 116

δ') Παρ' Ἰνδοῖς ὑπῆρχε, κατὰ τοὺς νεωτέρους ἔτι χρόνους, ὑπὸ τύπον ὑποχρεωτικόν, τὸ ἀποτρόπαιον ἔθιμον τῆς καύσεως τῶν χηρῶν. 117

ε') Παρ' Ἰάπωνιν ὑφίσταται καὶ νῦν ἔτι προαιρετικῶς τὸ ἔθιμον τῆς αὐτοκτονίας τῶν τὰ πρῶτα φερόντων, ἅμα τῇ τελευτῇ τοῦ Μικάδου (Αὐτοκράτορος),

115. Ἡρόδ. Δ', 64, 65.

116. Ἡρόδ. Δ', 71, 72.

117. Ν. Σαριπόλου *προμν. ἔργ. καὶ τόμ., § ρμά* — Α. Πολυζωΐδου — Γ. Κρέμου, *προμν. ἔργ., τόμ. Α', σελ. 125*. Ὅρα ὁμοίως περὶ τοῦ ζητήματος τούτου τὴν ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 4 τοῦ ἔτους 1914 φύλλῳ τοῦ ἐν Ἀθήναις περιοδικοῦ «Βιολογικὸς Ἐρανιστῆς» τοῦ Σ. Μηλιαράκη καὶ σελ. 243 *περισπούδαστ. ν. ἐν μεταφράσει μελέτην τοῦ Ern. Krause ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ ἀντικαταστάσις διὰ ζῶων τῶν ἀνθρωπίνων θυμάτων»*.

ὑπὸ πνεῦμα πίστεω· καὶ ἀφοσιώσεως πρὸς αὐτόν.¹¹⁸

ὅν Πράξεις κολαζόμεναι ἄλλοτε αὐστηρῶς, οὐδὰμῶς τὴν σήμερον τιμωροῦνται· τοιαῦται ἦσαν·

α') Ἡ αὐτοχειρία παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἀθηναίοις,¹¹⁹ Λακεδαιμονίοις,¹²⁰ Κυπρίοις¹²¹ καὶ Ῥωμαίοις,¹²² ἦν, καίπερ μὴ προβλεπομένην ὑπὸ τῶν κοσμικῶν ποινικῶν τῆς σήμερον νόμων, ἡ Ἐκκλησία ἀρχῇθεν, ὡς γνωστόν, κατεδίκασε.¹²³

118. Καὶ περὶ τοῦ ἐν Ἰαπωνίᾳ ἐθίμου τούτου διὰ μέσου τῶν αἰώνων ὅρα τὴν ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 4 τοῦ ἔτους 1914 φύλλῳ τοῦ ἐν Ἀθήναις περιοδικοῦ «Βιολογικὸς Ἑρανιστής» τοῦ Σ. Μηλιαράκη καὶ σελ. 244 περισπούδαστον μελέτην τοῦ Ern. Krause ἐν ἑλληνικῇ μεταφράσει ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ ἀντικατάστασις διὰ ζῶων τῶν ἀνθρωπίνων θυμάτων». Προστίδμεν ὅτι, ἀποθανόντος ἐσχάτως ἐκεῖ τοῦ Μικαῶδου Μοντισοχίτου, ὁ περικλεὲς στρατηγὸς Νοτζίη, ὁ πορθητὴς τοῦ Πόρου Ἀρθούρου ἐν τῷ ὡσσοῖαπωνικῷ πολέμῳ, ἠτυοκτόνησε μετὰ τῆς συζύγου αὐτοῦ, ἅμα τῇ τούτου τελευτῇ, θεωρῶν ἀδύνατον νὰ ἐπιζήσῃ τῷ μονάρχῃ, ὑπὸ τὸ σκήπτρον τοῦ ὁποίου εἶχε καταγάγει τοὺς θριάμβους αὐτοῦ.

119. Κατὰ τὸν ἀττικὸν νόμον ὁ αὐτόχειρ ἐτιμωρεῖτο, ἀποκοπτομένης τῆς ἐπενεγκούσης τὸν θάνατον χειρὸς καὶ θάπτομένου τοῦ λοιποῦ σώματος, ταύτης δὲ τιθεμένης ἰδιαιτέρως ὑπὸ τὴν γῆν. Οὕτως ἀνάγνωθι· «Ἐάν τις αὐτὸν διαχρήσῃται, τὴν χεῖρα τὴν τοῦτο πράξασαν χωρὶς τοῦ σώματος θάπτειν» (Αἰσχίν. κ. Κτησίφ. § 244). Ὅρα περὶ τοῦ θέματος τούτου ἐν ἐκτάσει: A. du Boys op. cit., p. 189.—Κωνστ. Μ. Ράλλη «Ποινικὸν Δίκαιον τῆς Ὀρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, ἐν Ἀθήναις 1907, σελ. 196.

120. Οὕτως ἐν Σπάρτῃ κατεδικάσθη εἰς τὴν ἀνευ πομπῆς κήδευσιν ὁ πρὸς αὐτοχειρίαν εἰς τὸ ἐχθρικὸν στρατόπεδον ἀπελθὼν κατὰ τὴν ἐν Πλαταιαῖς μάχην Σπαρτιάτης Ἀριστιόδημος (Κ. Ράλλη *προμν. ἔργον*, σελ. 196—197).

121. Καὶ κατὰ τὸν κύπριον νόμον τὰ σώματα τῶν αὐτοχειρῶν παρέμενον ἄταφα (Κ. Μ. Ράλλη, *προμν. ἔργ.*, σελ. 197).

122. Οὕτω, κατὰ διάταξιν Ταρχυνίου τοῦ πρεσβυτέρου, οἱ αὐτόχειρες ἐσταυροῦντο ἢ ἐρρίπτοντο εἰς βορὰν τῶν ἀγρίων θηρίων (Κωνστ. Μ. Ράλλη *προμν. ἔργ.*, σελ. 197).

123. Οὕτως ἀπηγόρευσεν αὕτη ἐκπαλαί τὴν ἐκκλησιαστικὴν

β') Ἡ ἀγαμία παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἰνδοῖς,¹²⁴ παρὰ τοῖς Λακεδαιμονίοις¹²⁵ καὶ Ἀθη-

κήδουσιν τῶν αὐτοχείρων. Τῆς τοιαύτης ἀπαγορεύσεως αἰτία εἶναι τὸ μέγεθος τοῦ ἁμαρτήματος, ὅπερ διαπράττει ὁ ἀποστερῶν ἑαυτὸν τὸν τῆς ζωῆς, τοῦ θείου τούτου δώρου καὶ καταδικάζων ἑαυτὸν εἰς τὸν δι' αὐτοχειρίας θάνατον καὶ ὅπερ, οὔτε ὀργή, οὔτε πένια, οὔτε θλίψις, οὔτε διάφενσις ἐλπίδων, οὔτε δειλία, οὔτε οἰαδήποτε ἄλλη ἀποκορτέρησις δύναται νὰ δικαιολογήσῃ· ἐξαιρετικῶς δὲ οὖν ἐπιτρέπει τὴν ἐκκλησιαστικὴν κήδουσιν τῶν ἀποκτεινόντων ἑαυτοὺς ἐν ὄρῳ παραφροσύνης ἢ ἐν γένει καταστάσεως ἀποκλειούσης τὴν χρῆσιν τοῦ λογικοῦ, ἥτις παρ' ἡμῖν, συμφώνως πρὸς τὰς ἀπὸ 27ης Μαρτίου καὶ 23ης Ὀκτωβρίου 1900 ἐγκυκλίους τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἑλλάδος, δέον νὰ βεβαιωθῇ διὰ πιστοποιήσεως δύο τοῦλάχιστον ἐπιστημόνων ἱατρῶν, δόντων ἤδη τὸν δι' ἱατροδικαστικὰς πράξεις νενομισμένον ὄρκον. Ἐτέρωθεν, ὁ ἀποκτεινὼν ἑαυτὸν, περὶ οὗ δὲν δύναται νὰ πιστοποιηθῇ, ἂν ἔπραξε τοῦτο ἐν ὄρῳ παραφροσύνης ἢ οὐ, κηδεύεται, κατὰ τὰ κρατοῦντα, ἐκκλησιαστικῶς. (Περὶ τούτων ἀπάντων καὶ περὶ αὐτοχειρίας ἐν γένει ὅρα ἐν ἐκτάσει Κ. Πάλλη *προσμν. ἔργ.*, σελ. 196—204)

124. Fustel de Coulanges, op. cit. p. 49—50.

125. Οὕτως ἐν Σπάρτῃ, οἱ ὑπερβάντες ὠρισμένην νόμιμον ἡλικίαν, χωρὶς νὰ ἔλθωσιν εἰς γάμον, ὑπέκειντο εἰς δημοσίαν ἀγωγὴν, ὑπὸ τὸ ὄνομα *«γραφὴ ἀγαμίου»*, ἐπισύρουσαν ὡς κυρίαν ποινὴν τὴν *αἰμίαν*, τ. ἔ. τὴν ἀπὸ τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων ἐκπίπτειν. ἑτεροὶ δὲ παρεπόμεναι ποιναὶ ἦσαν· α') ἀπεκλείοντο ὡς τοιοῦτοι τῶν γυμνικῶν ἀγώνων· β') ἦσαν ὑποχρεωμένοι, κατὰ τὸν χειμῶνα, νὰ περιέρχωνται τελείως γυμνοὶ τὴν δημοσίαν πλατεῖαν, ᾗ ὄντες ἤμα, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐγελωτοποιοῦντο, καὶ ἐν τῷ ὁποίῳ προσέει ἀνεγνώριζον, ὅτι δικαίως ἐτιμωροῦντο, ἅτε πρὸς τοὺς νόμους ἀπειθήσαντες· γ') ἐν ὠρισμέναις ἡμέραις αἱ γυναῖκες ἐξηνάγαζον αὐτοὺς νὰ ποιῶνται τὸν κύκλον βομποῦ τινος, κατὰ τὸν ὑποχρεωτικὸν δὲ τοῦτον περιπατοῦν ἑλπύττον αὐτοὺς δ' ἂν ῥάβδων· δ') τέλος, γηράσκοντες, δὲν ἠδύναντο ν' ἀποκτήσωσι τὰς τιμὰς, αἱ οἱ νέοι συνήθως εἰς τοὺς γενηρακότας ἀπένεμον. (Περὶ τούτων ἀπάντων ὅρα: Dictionn. d. antiq. gr. et rom. t. I, 1re partie, Paris 1877, p. 130. Περὶ δυνισμοῦ ἀγάμων ὑπὸ γυναικῶν ἐν Λακεδαίμονι ὅρα ὡσαύτως Ἀθην. Γ' 555· περὶ γραφῆς ἀγαμίου, ὀψιγαμίου καὶ κακογαμίου ὑπὸ Σπαρτιατῶν ὅρα ὁμοίως Ἀριστοτ. Π. Στοβ. Ἀνθολ., 16).

ναίοις, ¹²⁶ ὡς καὶ παρὰ Ῥωμαίοις.¹²⁷

γ) Ἡ εἰς τὴν ξένην μετοίκησις Σπαρτιάτου τινὸς παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Λακεδαιμονίοις.¹²⁸

δ) Ἡ ἀργία παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Αἰγυπτίοις¹²⁹ καὶ Ἀθηναίοις¹³⁰ καὶ ἡ ἐν καιρῷ στάσεως πρὸς

126. Οὕτως ὁ τῆς πόλεως νόμος ἐνετέλλετο τῷ πρώτῳ ἀρχοντι *να ἐπαγρουπνῇ, ὅπως οὐδεμία οἰκογένεια σβεννύηται*· ἡ τιμωρία δ' ἐκεῖ τῶν ἀγάμων συνίστατο εἰς τὸν ἀποκλεισμόν αὐτῶν ἐκ τῶν ὧν οἱ ἐγγαμοὶ καὶ πατέρες τέκνων ἀπέλαυνον προνομίων· Οὕτω δὲν ἠδύναντο *να ἐκλέγωνται στρατηγοί, οὐδὲ ν' ἀγορεύωσιν ὑπὲρ τῶν συμφερόντων τοῦ κράτους*· ὅρ Fustel de Coul. op. cit. ἐν συνδ. πρὸς Dictionn. d. antiq. gr. et rom. t. I, 1re partie, p. 130 ἐν τούτοις ὁ Lipsius (op. cit. σελ. 341 - 2) ἀμφισβητεῖ τὴν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἀθηναίοις ὑπαρξίν *γραφῆς ἀγαμίου*

127. Ἐν σχέσει πρὸς αὐτοὺς βλέπομεν ὅτι ἡ *περὶ νόμων* (de legibus) πραγματεία τοῦ Κικέρωνος, ἐν ᾗ ἀείποτε σχεδόν, ὑπὸ τύπον φιλοσοφικόν, ἐπαναλαμβάνονται οἱ ἀρχαῖοι τῆς Ῥώμης νόμοι, περιέχει νόμον ἀπαγορεύοντα τὴν ἀγαμίαν· ἐπίσης Διονύσιος ὁ Ἀλικαρνασσεύς, ὁ ἀναδιφήσας τὰ ἀρχαῖα τῆς Ῥώμης χρονικά, λέγει ὅτι ἀνέγνω παλαιὸν νόμον, ὑποχρεοῦντα τοὺς νέους *να νυμφεύωνται* (Fust. de Coul. op. cit. p. 51).

128. Αὕτη, κατὰ τὸν Λυκσύργειον νόμον, ταυτόσημος τῇ λιποταξίᾳ λογιζομένη, θανάτῳ ἐκολάζετο (Ἐρν. Κουρτίου *Ἑλλ. ἱστορία*, κατὰ μετάφρ. Σ. Λάμπρου, τόμ. Α', ἐν Ἀθήναις 1898, σελ. 282). Τοῦναντίον εἰς πάντα Ἀθηναῖον πολίτην, εἰς δὲ δὲν ἤρεσκε τὸ πολίτευμα τῆς πατρίδος αὐτοῦ ἢ οἱ νόμοι ἢ ἡ ἐν γένει ἐν αὐτῇ διαμονή, ἐξ οἰουδήποτε λόγου, ἐπετρέπετο *να μετοικῇ εἰς οἰουδήποτε ἄλλον τόπον ἢ θελε* (Πλάτ. Κρίτ., 51). Ἡ σημερινὴ ἡμῶν νομοθεσία ἐπιτρέπει τὴν μετανάστευσιν ὑπὸ ὅρους (ποιν. ν. ἄρθρ. 527 κ. ἐπ.).

129. Οὕτως ὁ βασιλεὺς τούτων Ἀμμισ εἶχε θεσπίσει νόμον, κατ' ὃν πᾶς Αἰγύπτιος ὤφειλε *να γνωρίζῃ εἰς τὸν οἰκεῖον νομάρχην, πόθεν ἐπορίζετο τὰ πρὸς τὸ ζῆν*· ἂν δὲ οὐδὲν ἐπαγγελμα μετήρχετο ἢ δὲν ἐξῇ ἐντίμως, θανάτῳ ἐκολάζετο (Ἡρόδ. Β', 177)· ὅρ. π. Ἀμάσιος ἐν ἐκτ. Π. Καρὸλ *παγκ. ἱστ., τ. Γ' σ. 16 κ. ἐπ.*

130. Παρ' αὐτοῖς οἱ νόμοι τοῦ Δράκοντος ἐτιμώρουν τὴν ἀργίαν, κατὰ τινὰς μὲν διὰ θανάτου, κατ' ἄλλους δὲ, ὅπερ πιθανώτερον, δια τῆς ἀτιμίας (Σ. Π. Λάμπρου *Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος*

οὐδετέραν τῶν μερίδων σύνταξις τινὸς παρὰ τοῖς τελευταίοις.¹³¹

ε') Ἡ κακομιλία καὶ ἡ τοῦ χηρεύσαντος, καὶ τέκνα κεκτημένου ἀνδρὸς δευτερογαμία παρὰ Θουρίοις.¹³²

ἐν Ἀθήναις 1896, τόμ. Α', σελ. 176· προβλ. Κ. Παπαρρ.—Π. Καρὸλ. *προμν. ἔργ.*, σελ. 234· ἐν τούτοις κατὰ Πλούταρχον (Σόλ. ΙΖ') «μία ὀλίγου δεῖν ἅπασιν ὥριστο τοῖς ἀμαρτάνουσι ζημία, θάνατος· ὥστε καὶ τοὺς ἀργίας ἀλόντας ἀποθνήσκειν καὶ τοὺς λάχανα κλέψαντας ἢ ὁπώραν ὁμοίως κολάζεσθαι τοῖς ἱεροσύλοις καὶ ἀνδροφόνους.» Καὶ ὁμοῦς πρώτος δ' Ἀράκων διέκρινε τὸν ἐκ προμελέτης φόνον ἀπὸ τοῦ ἐξ ἀμελείας ἢ ἕνεκα αὐμνῆς ἢ ὕβρεως πραχθέντος, δηλ. διέκρινε τὴν παρὰ τῷ ἐγκληματήσαντι ὑπαρξίν προθέσεως ἢ οὐ, ὅπερ δὲν ἔπραττον οἱ πρὸ αὐτοῦ νομοθέται τῶν Ἀθηνῶν, τιμωροῦντες ἐξίσου καὶ ἀδιακρίτως πάντα φονέα (Κ. Παπαρρ.—Π. Καρὸλ. *προμν. ἔργ.*, σ. 234).—Τὸν ἐγκληματικὸν τῆς ἀργίας χαρακτηριστῆρα διετήρησεν ὁ Σόλων, ἀναθεὶς τῷ Ἀρεΐφ Πάγφ τὴν ἐξακρίβωσιν καὶ τιμωρίαν τῶν ἀργῶν (Πλουτ. Σόλ. Κ')· κατ' ἄλλας ἐν τούτοις πληροφορίας ὁ Σόλων παρέλαβε τὸν περὶ ἀργίας νόμον αὐτοῦ ἐξ Αἰγύπτου (Ἡρόδ. Β', 177).

131. Οὕτω, κατὰ τὴν σολώνειον νομοθεσίαν, ὁ κατὰ τὰς στίσεις εἰς οὐδεμίαν τῶν μερίδων προστιθέμενος *ἄτιμος* ἐκηρύττετο· ἐθέσπισε δὲ ὁ Σόλων κατὰ Πλούταρχον, τοῦτο, διότι ἐθεώρει τὴν τοιαύτην ἐκ τῆς πολιτικῆς κινήσεως ἀποχὴν τοῦ αὐτοῦ ὡς ἐγκληματικὴν πρὸς τὰ κοινὰ ἀδιαφορίαν, ἀξίαν παταγμοῦ (Πλουτ. Σόλ. Κ').

132 Ἀμφοτέρω ταῦτα εἶχον θεσπισθῆ ὑπὸ τοῦ ἐκεῖ σοφοῦ νομοθέτου Χαρώνδα· καὶ τὸν μὲν περὶ «κακομιλίας», τ. ἔ., «κακῆς συναναστροφῆς» νόμον αὐτοῦ, — νόμον ἰδιόρρυθμον, παροραθέντα ὑπὸ τῶν ἄλλων νομοθετῶν — ἐξεδωκεν, δοθέντα ὑπολαβῶν, οὐκ ἐνίοτε οἱ ἀγαθοὶ ἄνδρες διαστρέφονται τὰ ἥθη καὶ καθίστανται κακοί, ἕνεκα τῆς μενὰ τῶν πονηρῶν φιλίας καὶ συνηθείας καὶ ὅτι ἡ φαυλότης ἀφανίζει τὸν βίον τῶν ἀνθρώπων καὶ καθίστησι νοσηρὰς τῶν ἀρίστων τὰς ψυχὰς καθόσον κατάντης ἐστὶν ἢ ἐπὶ τὰ χεῖρω ὁδός, εὐχερὲς δὲ ἢ ἐν αὐτῇ ὁδοιπορία· διὸ καὶ πολλοὶ τῶν μετρίων τὰ ἥθη, ὑφ' ὑπούλων ἡδονῶν δολασθέντες, εἰς χειρὶσιν διαγωγὴν ἐξώκειλαν· ὅθεν ἡβουλήθη ν' ἀναστείλῃ τὴν διαφθορὰν ταύτην καὶ τοῦτου ἕνεκα ἀπηγόρευσε τὴν μετὰ φαύλων φιλίαν καὶ *δίκας κακομιλίας* ἐθέσπισεν, εἰς δὲ τοὺς

ζ' Ἡ ἀχαριστία παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἀθηναίοις¹³³ καὶ Πέρσαις.¹³⁴

τὴν διάταξιν ταύτην ἀθετοῦντας βαρείας κατέγνω ποινάς· περὶ τοῦ νόμου δὲ τούτου μαρτυροῦσι καὶ ποιητῶν στίχοι, ἔχοντες οὕτωςιν

«Ὅστις δ' ὁμιλῶν ἦδεται κακὸς ἄνθρωπος,
οὔ ποτ' ἠρώτησα, γινώσκων ὅτι,
τοιοῦτος ἐστίν, οἷς περ ἦδεται ξυνών».

Κατὰ τῶν δευτερογάμων δὲ πατέρων δ' αὐτός, ὡς εἴρηται, ἐνομοθέτησεν, «ὅπως πᾶς τοιοῦτος ἀποκλείηται τοῦ δικαιώματος τῆς διοικήσεως τῶν κοινῶν»· διότι μέγιστα καὶ φοβερῶτατα στάσεις γίνονται οἴκοι ἐκ μέρους τῶν τέκνων κατὰ τῶν πατέρων, ἔνεκα τῶν μητρυνῶν· διὰ τοῦτο πολλαὶ καὶ παράνομοι τοιαῦται πράξεις· ὡς τραγῳδίαὶ ἀπὸ σκηνῆς διδάσκονται· καὶ περὶ τοῦ νόμου δὲ τούτου μαρτυροῦσι στίχοι ποιητῶν, ἐπαγόμενοι τάδε·

»Τοῦ νομοθέτου, φασίν, Χαρώνδαν ἔν τινι
νομοθεσίᾳ τᾶλλα καὶ ταῦτα λέγειν·
ὁ παισὶν αὐτοῦ μητρυνῶν ἐπεισάγων,
μήτ' εὐδοκίμεισθω, μήτε μετεχέτω λόγον
παρὰ τοῖς πολίταις, ὥς ἐπείσασκτον κακὸν
κατὰ τῶν ἑαυτοῦ πραγμάτων πεπορισμένος·
Εἴτ' ἐπέτυχες γὰρ, φησί, γήμας τὸ πρότερον,
εὐήμερων κατὰπαυσον, εἴτ' οὐκ ἐπέτυχες,
μανικὸν τὸ πείραν δευτέρας λαβεῖν πάλιν».

(Περὶ τούτων ἀπάντων ὄρα· Διόδ. IB', 12 καὶ 14).

133. «Ἐξεῖναι ἀχαριστίας δικάζεσθαι κατὰ τῶν εὐεργέτας μὴ ἀντενποιούντων»· δηλ· ἐδίδετο δικαίωμα ἀγωγῆς κατὰ τῶν ἀχαριστῶν, οἵτινες, εὐεργετούμενοι παρὰ τινος, οὐ μόνον δὲν ἀνταπέδιδον τὴν εὐεργεσίαν, ἀλλὰ καὶ ἐκακοποιοῦν ἐνίοτε τοὺς εὐεργέτας τῶν. Τὴν δίκην ταύτην μνημονεύει ἁπλῶς ὁ Πολυδεύκης (H', 31), ἀλλ' οὐδὲν ὀρισμένον γινώσκομεν περὶ τῆς ἰδιωτικῆς ταύτης ἀγωγῆς. Ἐπίσης ἀναφέρει τὸν νόμον τοῦτον ὁ Λουκιανὸς (Ἀποκηρυτ., 19). Ἀδελφὸν εἰς τίνας περιστάσεις ἐδίδετο ἡ τοιαύτη ἀγωγή καὶ τίνα ἦσαν τὰ νόμιμα ἀποτελέσματα αὐτῆς. Ὁ Εὐνοφῶν περιορίζει τὴν περὶ ἧς πρόκειται ἀγωγήν εἰς μόνην τὴν ἀχαριστίαν τῶν τέκνων πρὸς τοὺς γονεῖς (Ἀπομνημ. B', 2.13).

134. Κατὰ τὰ παρὰ τούτοις κραιπνῶντα, οἱ ἀχάριστοι ἐδεικνυντο ἀσεβεῖς πρὸς τὴν πατρίδα, τοὺς γονεῖς καὶ τοὺς θεοὺς, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς φίλους· ἄλλως τῆς ἀχαριστίας ἐπακολούθημα ἦν κατ' αὐτοὺς ἡ ἀναισχυντία· διὸ ἐθεωρεῖτο αὐ-

Θον Πράξεις οὐδαμῶς τὴν σήμερον τιμωρούμεναι, εἴτε διότι δὲν ὑφίστανται πλέον οἱ θεσμοὶ εἰς οὓς ἀνεφέροντο, εἴτε διότι, ἐκτὸς τῆς δικαιοδοσίας τῶν πολιτικῶν δικαστηρίων κείμεναι, ὑπάγονται νῦν εἰς τὴν ἀρμοδιότητα τῶν πολιτικῶν δικαστηρίων, ἐλογίζοντο κακουργήματα παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἀθηναίοις καὶ ἐκολάζοντο διὰ θανατικῆς ποινῆς ἢ τοῦλάχιστον διὰ τῆς ποινῆς τῆς ἀτιμίας, ἥτις παρεμφερὲς τῷ ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς καιροῖς ἰσχύσαντι πολιτικῷ θανάτῳ ἐλογίζετο· τοιαῦται δ' ἦσαν·

α') Ἡ ὑπὸ τοῦ κήρυκος διασάλπισις τῆς ἐντὸς θεάτρου κηρύξεως τῆς ἐλευθερίας δούλου ἢ τῆς ὑπὸ τῶν φυλετῶν ἢ δημοτῶν στέψεως ἀτόμου τινός. ¹³⁵

β') Ἡ ὑπὸ τοῦ μετοίκου μικρὸν μετὰ τὴν εἰς Ἀθήνας ἀφίξιν αὐτοῦ, παράλειψις τῆς ἐκλογῆς προστάτου, λαμβανομένου ἐκ τῶν Ἀθηναίων πολιτῶν. ¹³⁶

τῇ ἡ κερωνίς πασῶν τῶν αἰσχυρῶν πράξεων (Ξενοφ. Κύρ. Παιδ. Α', 2. 7—8, Κτησίφ. Περσικῶν, Δ΄).

135. Ἡ τοιαύτη πράξις τοῦ κήρυκος ἐτιμωρεῖτο διὰ τῆς ποινῆς τῆς ἀτιμίας (Ἰσαῖος ὑπὲρ Εὐμάθ. ἀπολ. 16. 3.—Αἰσχίν. κατὰ Κτησίφ. 381. ὅρ. Γιλβ.—Πολίτ. προμν. ἔργ. σελ. 207). Ὁ λόγος τῆς ἀπαγορεύσεως τῆς ἐντὸς θεάτρου ἀπελευθερώσεως δούλου ὡφεύλετο εἰς τὸν φόβον τῶν Ἀθηναίων, μὴ, εὐρισκομένων ἐκεῖ πολλῶν ξένων, ἤθελεν ἀπολέσει τὴν ἀξίαν τοῦ ἐνώπιον αὐτῶν ὁ εἰς τοὺς δούλους παραχωρούμενος βαθμὸς τοῦ πολίτου. Οἱ κτώμενοι τὴν ἐλευθερίαν αὐτῶν δούλοι ἐκαλοῦντο ἀπελευθεροί· ὅρα περὶ αὐτῶν : Lips. op. cit., σελ. 622 καὶ ἐπ. μετὰ τῶν ἐν αὐτῷ παραπομπῶν. Ἐκ τῶν ἀντιρρήσεων τοῦ Ἀριστοτέλους κατὰ τῆς δουλείας ἐν Πολ. Α', 2. 7 (ὅρ. σημ. 16) ἐθεωρεῖτο οὗτος «ὡς ὁ ἀρχαῖος σηματοφόρος τῶν ἐπιζητούντων τὴν κατάλυσιν τῆς δουλείας» (Ν. Φαραντίου «Μετάφρ. τοῦ Γ' βιβλ. τῶν Πολιτικ.», σελ. 28, μετὰ τῶν αὐτῷ παραπομπῶν).—Ὁμοίως οἱ μὲν στεφανούμενοι ὑπὸ τῆς βουλῆς ἔδει ν' ἀνακηρύττονται ἐν τῷ βουλευτηρίῳ, οἱ δὲ ὑπὸ τοῦ δήμου στεφανούμενοι, ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ οὐχὶ ἐν τῷ θεάτρῳ ἢ ἀλλαχοῦ, πρὸς ἀποφυγὴν καταδοκιμῆς τοῦ νόμου (Αἰσχίν. κ. Κτησίφ. 377).—

136. Ἡ παράλειψις αὕτη ἐτιμωρεῖτο διὰ τῆς παραπομπῆς τοῦ

γ') Ἡ ὑπό τινος μεταποίησις τῶν θεωρικῶν χρημάτων εἰς στρατιωτικά.¹³⁷

δ') Ἡ ὑπό τινος χορηγία ξένης γυναικὸς ὡς συζύγου εἰς Ἀθηναῖον πολίτην.¹³⁸

ε') Ἡ πρὸς τὸ δημόσιον ὀφειλὴ τοῦ κατέχοντος ἀρχὴν τινά.¹³⁹

ς') Ἡ ὑπό τινος διασπάθησις τῆς ἑαυτοῦ περιουσίας.¹⁴⁰

μετοίκου εἰς δίκην, δυνάμει τῆς ὑπὸ παντὸς τοῦ βουλευομένου ἐγέρσεως τῆς λεγομένης *γραφῆς ἀπροστασίου* κατ' αὐτοῦ· ὁ δὲ ἐν τῇ τοιαύτῃ δίκῃ καταδικαζόμενος μέτοικος ἐπωλεῖτο ὡς δοῦλος (Ἀρποκρ., Ζωναρ., Σουῖδ. κ. ἄ. γραμματικοί· Meier att. p. 315). Περὶ τῆς τοιαύτης υποχρεώσεως τοῦ μετοίκου ὄρα Δυκ. κ. Λεωκρ. 21, p. 152.

137. Θεωρικά χρήματα ἐκαλοῦντο τὰ προσδιωρισμένα διὰ θρησκευτ. τελετῶν, θεατρ. παραστάσεως, ἐορτῶν, ἀγῶνας, δημοσίας πανηγύρεις κτλ., ἃ περὶ πολλοῦ ἐποιοῦντο οἱ Ἀθηναῖοι, καθὼς τρυφηλοὶ ἐν καιρῷ εἰρήνης καὶ φιλοθεάμονες. Ὁ ἔνοχος τῆς τοιαύτης πράξεως ἐτιμωρεῖτο διὰ θανάτου (Οὐλπ. εἰς Α' Ὀλυνθ. σελ. 14—15, τόμ. ζ', ἐκδ. Dobson). Ὅρ. περὶ θεωρ. χρημάτων ἐν ἐκτάσει Πλουτ. Περικλ., θ', ἐν συνδ. πρὸς Οὐλπ. εἰς Α' Ὀλυνθ., σελ. 14 ἐν τέλ. τόμ. ζ', ἐκδ. Dobson. Ὅμοιος ὅρ. περὶ τοῦ νόμου ταύτου Λιβάν. εἰς α' Ὀλυνθ. σ. 9. τ. ε', ἐκδ. Dobson.

138. Καὶ ἡ τοιαύτη πράξις, ὑπὸ τῶν θεσμοθετῶν κρινουμένη, ἐτιμωρεῖτο οὐχὶ διὰ σώματ. θανάτου, ὥς ἡ προμνημονευθεῖσα, ἀλλὰ διὰ πολιτικοῦ, ἥτοι δι' *ἀτιμίας* Ὅρ. Δημοσθ. κ. Νεαῖρ. 1362—1363.

139. Ἡ τοιαύτη πράξις ἐτιμωρεῖτο διὰ θανάτου (Δημοσθ. π. Αεπτ., 564—505)· τὴν σήμερον ἡ περὶ ἧς πρόκειται πράξις εἶναι καθαρῶς ἀστικῆς φύσεως, κατασχομένου τοῦ μισθοῦ τοῦ τοιούτου ὀφειλέτου ἔναντι. τῆς ὀφειλῆς αὐτοῦ.—Ὅρ. ἐκτ. περὶ τῆς πράξεως ταύτης ἐν παλ. Ἀθήναις κ. Lips. op. cit., σ. 73.

140. Ὁ τοιούτος ἐκτιμώμετος *ἄνθρωπος* (Ἄνδοκ. π. Μυστ. 36, Δημοσθ. κ. Μειδ. 543, π. Μεγαλοπολ. 200, Διογ. Λαέρτ. Α', 27). Τὴν σήμερον οἱ ἄσωτοι τίθενται ὑπὸ δικαστικὸν ἀντιλήπτορα, δηλ. ἡ πράξις εἶναι καθαρῶς ἀστικῆς φύσεως, ἐξερχομένη τῆς τιμωροῦ σφαίρας τοῦ δικαίου.

τον Πράξεις θεωρούμεναι μὲν καὶ σήμερον ὡς κα-
κουργήματα, εἴτε καὶ ἑαυτάς, εἴτε ἐπὶ ἐπιβαρυντι-
κῶν περιστάσεων, πλὴν τιμωρούμεναι δι' εἰρκτῆς, ἥ,
κατ' ἀνώτατον ὅρον δι' ἰσοβίων δεσμῶν, θανάτῳ, ἐ-
κολάζοντο παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἀθηναίοις τοιαῦται
δ' ἦσαν

α') Ἡ παραχάραξις.¹⁴¹

β') Ἡ αὐτόφωρος κλοπή,¹⁴² ἥ ἡ διαπρατ-
τομένη ἐντὸς γυμνασίων, λιμένων ἢ δημοσίων βαλα-
νείων¹⁴³ καὶ ἡ ἀναγομένη εἰς τὴν ὑπὸ τινος ἐν γένει
ἀφαίρεσιν πράγματος, μὴ ἀνήκοντος αὐτῷ, ἐκ τῆς
θέσεως ἐνθα ἐκείτο,¹⁴⁴ ὡς καὶ ἡ ἰεροσυλία,¹⁴⁵

141. Δημοσθ. κ. Τιμοκρ. 765. Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Αἰ-
γυπτίοις οἱ πυραχαράνται ἐτιμωροῦντο δι' ἀποκοπῆς ἀμφο-
τέρων τῶν χειρῶν ὡς ὀργάνων τοῦ ἐγκλήματος (Διόδ. Α', 28).
Τὴν σήμερον τιμωρεῖται αὕτη ὑπὸ τοῦ ἡμ. ποιν. νόμου διὰ ποι-
νῆς ἀπὸ φυλακίσεως τοῦλάχιστον δύο ἐτῶν μέχρι προσαίρων
δεσμῶν, ἀναλόγως τῶν συντρεχουσῶν ἐπιβαρυντικῶν περιστάσε-
ων (ἄρθρ. 234 κ. ἐπ.).

142. Αἰσχίν. κ. Τιμάρχ. 44. — Ξενοφ. Ἀπομν. Α', 2 62.

143. Δημοσθ. κ. Τιμοκρ., 736. — Ἀριστοτ. Προβλήμ. τμ. ΚΘ',
14. — Περὶ δικῶν τοιχωρύχων, τυμβωρύχων, βαλαντιοτόμων ἐπὶ
τὸ ὄνομα «δικη λωποδυσίου» ὅρα ἐν ἐκτάσει: Lips. op.cit.,
σελ. 432 μετὰ τῶν οἰκ. παραπ.

144. Αἰλ. Ποικίλ. ἱστορ. Δ', α'. Περὶ κλεπτῶν καὶ λωποδυ-
τῶν ἐν γένει καὶ τιμωρίας αὐτῶν θανάτῳ ὅρ. Lips. op. cit., σ.
78 καὶ 320 μετὰ τῶν ἐν αὐτῷ παραπομπῶν. — Ὅρ. ἐπίσης Διογ.
Λαερτ. εἰς Σολ Α', 57.

145. Meier att. proc. p. 307. Ἀνάγνωθι τὸν λόγον τοῦ
Λυσίου ὑπὲρ Καλλίου, ὑπόθεσιν ἔχοντα τὴν πρᾶξιν ταύτην. Τοὺς
ἱεροσύλους κατέλειπον ἀτάφους οἱ Ἕλληνες, κατὰ κοινὸν νό-
μον (Διόδ., ΙΣ', 25). — Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τοὺς ἀρχαίους Γερμανοὺς,
οὗτοι ἤγον τοὺς ἱεροσύλους εἰς τὴν παραλίαν καὶ ἐκεῖ, μετὰ
προηγουμένην ἀποκοπὴν τῶν ὠτων καὶ εὐνουχισμόν αὐτῶν,
προσέφερον αὐτοὺς θυσίαν εἰς τοὺς θεοὺς, ὧν τὰ τεμένη πα-
ρεβίασαν (L. Fris., προσθ. εἰς Tac. Germ., XII). Τὴν σήμερον
παρ' ἡμῖν ἡ ἱεροσυλία τιμωρεῖται δι' εἰρκτῆς (ὅρ. ἡμ. ποιν.
νόμ. ἄρθρ. 374).

ἀποτελοῦσα τὴν βαρυτάτην τῶν ποικίλων τῆς κλοπῆς μορφῶν.

γ) Ἡ ὑπό τινος ἐπὶ κλησὶς ἐν τῷ δικαστηρίῳ νόμου μὴ ὑπάρχοντος.¹⁴⁶

8ον Πράξεις θεωρούμεναι ἄλλοτε τὰ βαρυτάτα τῶν κακουργημάτων, ὡς πλημμελήματα ἢ καὶ ἀπλῶς ὡς πταίσματα ἔτι τανῦν λογίζονται τοιαῦται δὲ ἦσαν·

α) Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἀθηναίοις· 1) Ἡ ψευδὴς καταμήνυσις ἢ συκοφαντία.¹⁴⁷ 2) Ἡ δωροδοκία δημοσίων ὑπαλλήλων.¹⁴⁸ 3) Ἡ περιύβρισις ἀρχόντων,

146 Δημοσθ. κ. Ἀριστογείτ. Α', 807 περ.—Καὶ σήμερον ἡ περᾶν αὕτη ἀπόπειρα ἀπάτης λογιζομένη τιμωρεῖται μὲν βαρέως, ἀλλ' οὐχὶ διὰ θανάτου, ὡς τὸ πάλαι (ὄρ. ἡμ. ποιν. νόμ. ἀρθρ. 47). Ἡ περίπτωσις ὅμως αὕτη σήμερον δὲν ὑφίσταται κατὰ κανόνα, διότι τὴν σήμερον αἱ δικασταί, ὡς εἰδικὰ πρόσωπα, ὑποχρεοῦνται νὰ γινώσκωσι τοὺς νόμους, ἐνῶ τότε ὁλόκληρος ὁ λαὸς ἐδίδκαζεν, ἐκλεγομένων καθ' ἑκάστην πρωίαν τῶν δικαστῶν Ὅρ. Ἀριστοτ. Ἀθην. Πολιτ., 61 καὶ ἐπ. (Τῆς Ἀθηναίων Πολιτείας τοῦ Ἀριστοτέλους (Μέρος Α') γλαφυρὰν μετάφρασιν ἐποιήσατο ὁ διακεκριμένος φιλόλογος καὶ νομικὸς καὶ κρῆφν Ὑψηγητὴς τοῦ Πανεπ. Ἀθηνῶν κ. Ν. Φαραντῆτος].

147. Ἀνδοκ. π. Μυστ. 20.—Ὁ κατ' Ἀριστογείτονος λόγος τοῦ Δημοσθένους παρέχει πλήρη εἰκόνα τῆς ἐπὶ συκοφαντίας δίκης. Ἐπίσης ὅρα περὶ συκοφαντῶν ἐν ἐκτάσει: Lips., op. cit., σελ. 448 καὶ ἐπ. μετὰ τῶν ἐν αὐτῷ παραπομπῶν.—Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Αἰγυπτίοις ὁ ψευδοκατήγορος ὑπέκνιτο εἰς τὴν ποινὴν ἣν θὰ ὑφίστατο ὁ κατηγορούμενος, ἂν ἠλθήενε τὸ ἔγκλημα (Διόδ. Α', 77). Ἡ περᾶν αὕτη ἐτιμωρεῖτο θανάτῳ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἀθηναίοις (Ἀνδοκ. ἐνθ. ἀνωτ.). Παρ' ἡμῖν εἶναι αὕτη σήμερον πλημμέλημα (ποιν. νομ. ἀρθρ. 334).

148. Ἡ κατὰ τοῦ δίδοντος τὸ δῶρον δίκη ἐκαλεῖτο «δεκάσμου γραφή». ἡ δὲ κατὰ τοῦ λαμβάνοντος αὐτὸ «δωροδοκίας γραφή» (Πολυδ. Η', 42). Αἱ περὶ δεκάσμου δίκαι ὑπήγοντο εἰς τὴν ἀρμοδιότητα τῶν θεσμοθετῶν (Δημοσθ. κ. Ξεφ. Β', 1137), ὁ δὲ ἐνοχὸς ἐπὶ δεκάσμῳ ἀποδεικνύομενος ἐτιμωρεῖτο διὰ θανάτου ἢ δι' ἐκτίσεως διπλασίας τῆς ἥς ἔλαβε ποσότητος, εἰς ἣν ἠδύναντο καὶ οἱ δικασταὶ νὰ προσθεσώσιν ἐπίθετον ποινὴν, τὸ λεγόμενον προστίμημα (Δεινάρχ. κ. Δημοσθ., σ. 60). Ὁ δὲ

ἐν τῇ ἐπιτελέσει τῶν καθηκόντων αὐτῶν.¹⁴⁹ 4) Ἡ ὑπό τινος ἀποκάλυψις τῶν Μυστηρίων εἰς ἄλλον τινὰ (μὴ μεμνημένον δηλαδή).¹⁵⁰ 5) Ἡ ὑπὸ Ἀθηναίου πολίτου ἢ μετοίκου χορηγία ἢ ἀποστολὴ σίτου εἰς μέρη ἔξω τῶν Ἀθηνῶν,¹⁵¹ ἢ τῶν σιτοπωλῶν αἰσχροκέρδεια¹⁵² καὶ ἢ τῶν σιτοφυλάκων, ἢ τοι τῶν ἐποπτευόντων τὴν πώλησιν τοῦ σίτου ὑπαλλήλων, ἀμέλεια περὶ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν καθηκόντων αὐτῶν.¹⁵³ 6) Ἡ προαγωγία καὶ ἡ μοιχεία.¹⁵⁴ 7) Ἡ

δῶρα λαμβάνων δημοσ. ὑπάλληλος ἐτιμωρεῖτο διὰ τῆς ποινῆς τῆς ἀτιμίας, ἐπεκτεινομένης καὶ εἰς τοὺς παῖδας του καὶ ἅπαντα τὰ ἑαυτοῦ (Δημοσθ. κ. Μειδ. 551). Περί δωροδοκίας ὅρα ἐν ἐκτάσει: Lips. op. cit., σελ. 401 κ. ἐπ. μετὰ τῶν οἰκ. παραπ. — Τὴν σήμερον ἡ μὲν δωροδοκία τῶν δημοσ. ὑπαλλήλων (δωροληψία) τιμωρεῖται ὡς πλημμέλημα παρ' ἡμῖν (π. νόμ. ἄρθρ. 456 κ. ἐπ.), ἡ δὲ δόσις δώρων πρὸς τὸν ὑπάλληλον συνεπάγεται τιμωρίαν τοῦ δράστου, εἴτε διὰ χρημ. ποινῆς 50 δραχ., εἴτε διὰ φυλακίσεως, ἔαν τεῖνῃ αὕτη εἰς ἀθέμιτον ὠφέλειαν τοῦ δωροδοκοῦντος ἢ τρίτου (δρ. ἄρθ. ἐνθ' ἄνωτ.).

149. Ἀνδοκ. π. Μυστ., 36. — Δημοσθ. κ. Μειδ 593, π. Μεγαλοπ. 200. — Διογ. Λαέρτ. Α', 2. 7). δρ. ἐν ἐκτ. Lips. op. cit. σ. 650 μετὰ τῶν οἰκ. παραπ. Εἰς τὸν ὕβριστὴν ἐπεβάλλετο ἡ ποινὴ τῆς ἀτιμίας (δρ. τὰς παρατιθ. πηγάς). Τὴν σήμερον ἡ πράξις αὕτη τιμωρεῖται παρ' ἡμῖν ὡς πλημμέλημα (ποιν. νομ. ἄρθρ. 153 κ. ἐπ.), ὅταν δὲ συνοδεύηται ὑπὸ αἰκιῶν, μεταπίπτει εἰς κακούργημα (ἄρθ. 157).

150. Ἀριστοφ. Ὀρν. 1073 κ. Σχολ. Τὴν σήμερον ἡ πρᾶξις αὕτη ἴα ἡδύνατο νὰ καταταχθῇ εἰς τὰς προσβολὰς κατὰ τῆς θρησκείας, αἵτινες τιμωροῦνται παρ' ἡμῖν ὡς πλημμέλημα (π. νόμ. ἄρθ. 152). Ἡ τιμωρία αὐτῆς τὸ πάλαι ἦτο ὁ θάνατος τοῦ ἐνόχου (Ἀριστοφ. ἐνθ' ἄνωτ.).

151. Ἡ τιμωρία τοῦ παραβάτου θάνατος (Δημοσθ. π. Φορμ. 910 — Δυσκ. κ. Δεωκρ., 151)

152. καὶ ταύτης τῆς πράξεως τιμωρία ἦν ὁ θάνατος τοῦ παραβάτου (Δυσκ. κ. σιτοπ. 5—12).

153. Plattner proc. 149. Τοὺς δρυμονκτεῖους τούτους περὶ σίτου νόμους εἶχον ψηφίσει οἱ Ἀθηναῖοι, διότι. τῆς Ἀττικῆς μὴ οὔσης, διὰ τὸ λεπτόγαλον αὐτῆς, ἐπιτηδεύει εἰς γονιμοποίησιν δημητριακῶν καρπῶν, ὃ ἐγγώριος σῖτος δὲν ἐπῆρκει πρὸς διατρο-

εἰς τὰ διδασκαλεῖα εἴσοδος τῶν ὑπερβάντων τὴν τῶν παίδων ἡλικίαν, παρόντων τῶν τελευταίων, ἐκτὸς ἃν ὁ εἰσερχόμενος ἦτο υἱὸς ἢ ἀδελφὸς διδασκάλου ἢ γαμβρὸς αὐτοῦ ἐπὶ θυγατρὶ.¹⁵⁵ 8) Ἡ ἐκρίζωσις δένδρου ἀπὸ ἱεροῦ τινος δάσους¹⁵⁶ καὶ δὴ ἡ ἐξόρυξις ἐλαίας.¹⁵⁷ 9) Ὁ φόνος πτηνοῦ ἀφιερωμένου εἰς τὸν Ἀσκληπιὸν.¹⁵⁸ 10) Ἡ ὑπὸ καλλιτέχνου τινὸς χάραξις τῆς ἑαυτοῦ εἰκόνης ἐν ἐκτύπῳ ἐπὶ ἀσπίδος θεότητος, ἀπεργασθείσης ὑπ' αὐτοῦ.¹⁵⁹

β') Ἡ μετακίνησις τῶν ὀρίων (crimen

φὴν τοῦ πληθυσμοῦ, μεγίστου κατωστέαντος ἐπὶ τῆς ἀκμῆς τῆς δημοκρατίας τῶν ἀρχαίων Ἀθηναίων.

154. Περί μοιχείας ὅρα σιμ. 85 Κατὰ τοὺς ποιν. νόμους τῶν ἀρχ. Αἰγυπτίων οἱ μὲν μετερχόμενοι βιασμὸν κατ' ἐλευθέρων γυναικῶν ἀπεκόπτοντο τὰ αἰδοῖα, οἱ δὲ μοιχοὶ ἐτιμωροῦντο διὰ χιλιῶν ὀβδισμῶν ἐνῶ αἱ μοιχαλίδες ἐτερωθεν ἐκολοβοῦντο τὴν ὄϊνα (Διόδ. Α', 78). Καὶ ἡ προαγωγεία ἐτιμωρεῖτο θανάτῳ παρὰ τοῖς ἀρχ. Ἀθηναίοις (Αἰσχίν. κ. Τιμόσχ. 78). Τὴν σήμερον ἡ προαγωγεία τιμωρεῖται παρ' ἡμῶν ὡς πταίσμα (ποιν.νόμ. ἀρθο. 660).

155. Αἰσχίν. κ. Τιμόσχ. 15, ἔνθα βλέπομεν ὅτι καὶ ταύτης τῆς πράξεως ἡ ποινὴ ἦν ὁ θάνατος τοῦ παραβάτου.

156. A. du Boys op. cit. p. 177.

157. «Εἴ τις ἐξορύξειεν ἐλαίαν μορίαν ἢ κατὰξειεν, ἔκρινεν ἢ ἐξ Ἀρείου Πάγου βουλῇ, καὶ εἴ του καταγνοίη, θανάτῳ τοῦτον ἐξημίουν» (Ἀριστοτ. Ἀθην. Πολ. 68,2) καὶ τοῦτο, διότι ἡ ἐλαία ἦν τὸ ἱερὸν δένδρον τῆς Παλλάδος Ἀθηναίας. Ἀνάγνωθι τὴν ἐν τῷ ἐν Ἀθην. περιοδ. συγγράμ. «Ἀθηναί» ἐτ. 1905 μελέτην τοῦ Γ. Μπάρι, ὑπὸ τὸν τίτλον «Μορία-Σηκός», σελ. 166—178 ἐπίσης ὅρ. ἐν ἐκτάσει: Lips. op. cit., σ. 366 μετὰ τῶν οἰκ. παρ.

158. A. du Boys, op. cit., p. 177.

159. Jd. in loc. cit. Ἐν σχέσει πρὸς τὸ ἔγκλημα τοῦτο, βλέπομεν ὅτι ὁ Φειδίας εἶχε κατηγορηθῆ ἐπὶ τοιαύτῃ βεβηλώσει τῶν ἱερῶν, ὡς θέμενο ἐν ἐκτύπῳ τὴν ἑαυτοῦ εἰκόνα ἐπὶ τῆς ἀσπίδος τῆς Ἀθηναίας, δὲν θὰ διέφευγε δὲ τὴν καταδίκην, εἰ δὲν ἐτελευτα ἐν τῷ δεσμοτηρίῳ τῆς τοιαύτης κατὰ τοῦ Φειδίου κατηγορίας ἐκτενὴ ἐξιστόρησιν ὅρα ἐν Πλουτ. Περικλ., ΛΑ'.

termini moti) παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις,¹⁶⁰ τοῖς Ἰνδοῖς,¹⁶¹ τοῖς Ἰουδαίοις¹⁶² καὶ τοῖς Ἑλλήσιν.¹⁶³

γ') Ὁ ὑπὸ τινος νύκτωρ θερισμὸς ἐν ἀλλοτρίῳ σιτοφόρῳ ἀγρῷ παρὰ τοῖς παλαιοῖς Ῥωμαίοις.¹⁶⁴

δ') «Ἡ εἰς γυναικεῖαν μονὴν ἄνευ ἀδείας εἰσοδος παντὸς λαϊκοῦ» καὶ «ἡ ὑπὸ παντὸς παρενόχλησις γυναικὸς καθ' ὁδόν», συγκεκριμένως δὲ «ὁ ὑπὸ τινος ἀσπασμὸς ἐντίμου γυναικὸς δημοσίᾳ», ἐπίσης δὲ «ἡ ἀναγραφὴ ἢ χάραξις ἢ τοιχοκόλλησις ἀσχημιῶν παντὸς εἵδου, καὶ πρὸ τῆς κατοικίας κοινῶν ἔτι γυναικῶν, ἰδίως δὲ ἂν ἐξημιουῦντο ἐν τε ὕθρην ἐν τιμοῖ γυναικας», ἐπὶ τῆς κυριαρχίας τῶν Πατρῶν.¹⁶⁵

160. Ὁ περὶ τούτου νόμος παρ' αὐτοῖς, οὗτινος σκοπὸς ἦν ἡ προστασία τῆς ἰδιοκτησίας, εἴτε δημοσίας, εἴτε ἰδιωτικῆς, ὥφειλετο εἰς τὸν δεύτερον χρηματίσαντα βασιλέα τῆς Ῥώμης Νουμᾶν Πομπίλιον, εἰσαγαγόντα τὴν λατρείαν Διὸς τοῦ Τερμόνιου ἢ Οὐρίου ἢ τοῦ Θεοῦ Τέρμονος, εἰς δὲ ἦσαν ἀφιερωμένα ἅπαντα τὰ σύνορα, ὅπου προσεφέροντο ἐτησίως ἀναίμακτοι θυσίαι, τὸ μὲν ἵνα διατηρῶνται πάντοτε εἰς τὴν μνήμην αὐτῶν τὰ σύνορα, τὸ δὲ ἵνα θεωρῆται ἡ φύλαξις ἢ καταπάτησις τούτων ὥς τι θρησκευτικὸν καὶ θείον. Ἐπειδὴ δὲ ὅρα ἦσαν οὐ μόνον τὰ τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐπικρατείας πρὸς τὰ ὅμορα κράτη, ἀλλὰ καὶ τὰ τῶν ἀγρῶν ἐκάστου πολίτου πρὸς τὸν τοῦ γείτονος αὐτοῦ, διὰ τοῦτο ἡ λατρεία τοῦ Ὀρίου Θεοῦ οὐ μόνον ἀπεσώβει τὸν μεταξὺ τῆς Ῥώμης καὶ τῶν ἄλλων κρατῶν καὶ λαῶν πόλεμον, ἀλλὰ καὶ διετήρει ἐνταῦθα ὁμόνοαν καὶ εἰρήνην μεταξὺ τῶν τῆς Ῥώμης πολιτῶν (Ὁρ. Πλουτ. Νουμ. ις', ἐν συνδυασμῷ πρὸς Π. Κ. ὕμα προμν. ἔργ. τὸμ. Α', ἐν Βιέννῃ 1830, σελ. 384—385).

161. Fustel de Coulanges, op. cit., p. 71

162. Δεύτερον. ΙΘ', 14 καὶ ΚΖ', 17.

163. Fustel de Coulanges, op. cit. p. 72—73.

164. Ν. Σαριπόλου προμν. ἔργ. καὶ τόμ., § σνθ'.

165. Οὕτως ὁ πάπας Κλήμης δὲν ἀναφέρεται ποῖος, κατὰ τὴν ἀριθμητικὴν σειρὰν, ἐκ τῶνσχόντων τὸ ὄνομα τοῦτο) ἐτιμώσει τὴν μὲν πρώτην τῶν πρόξενων τούτων διὰ θανάτου, τὴν δὲ δευτέραν δι' ἰσοβίων δεσμῶν (Ν. Ε. Μακρῆ. «Ὁ σωφρονισμὸς ἐν τῇ ποινῇ», ἐν Ἀθήναις 1886, σελ. 22) ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν τρί-

ε') Ἡ «σύνταξις, ἀναγραφὴ, δημοσίευσις, τοιχοκόλλησις καὶ διάδοσις ἀτιμωτικῶν, ὑβριστικῶν ἢ σατυρικῶν λιβέλλων» ἢ καὶ «ὁπωσδήποτε ἄλλως ἐν αὐτοῖς ἐνοχλή, καὶ ἂν ἔτι ἐν τοῖς λιβέλλοις τοῦτοις ἐξεφράζετο ἡ ἀλήθεια», ἐπὶ τῆς κυριαρχίας ὡσούτως τῶν Παπῶν.¹⁶⁶

9ον Πράξεις, θεωρούμεναι ἄλλοτε δεινὰ ἐγκλήματα, θανάτῳ τιμωρούμενα, διατελοῦσι νῦν αἱ πλείσται ἐκτὸς τοῦ τιμωροῦ κύκλου τοῦ δικαίου καὶ ὅσαι δὲ αὐτῶν κολάζονται, μόλις ὡς ἀπλούστατα πταίσματα θὰ ἡδύναντο ὑπὸ τὰς παρούσας περιστάσεις νὰ θεωρηθῶσι τοιαῦται δ' ἦσαν.

α') Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἀθηναίοις τὸ φωραθῆναι τὸν ἄρχοντα ἐν καταστάσει μέθης.¹⁶⁷

τὴν πρᾶξιν ἐπὶ τῆς παπικῆς κυριαρχίας, ἀνάγνωθι: Εἰρ. Κ. Ἀσωπίου, *Παλαιὰ καὶ Νέα*, ἐν Ἀθῆναις 1903, Τόμ. Α', σελ. 261. «Ὁ φιλὼν ἐντιμὸν γυναῖκα δημοσίᾳ, ἢ καὶ μόνον ἀποπειραθεὶς νὰ φιλήσῃ αὐτὴν *τιμωρεῖται δι' ἰσθίου γαλέρας ἢ καὶ διὰ θανάτου, κατὰ τὴν βουλὴν τῆς Αὐτοῦ Ἐξοχότητος* — ἢ τοῦ τοῦ Κορδιναλίου Διοικητοῦ — καὶ *δημεύσεως τῆς οὐσίας*» ἐπίσης, ὡς πρὸς τὴν τετάρτην πρᾶξιν, ἀνάγνωθι τοῦ αὐτοῦ προμν. ἔργον καὶ τόμ., σελ. 262. «(ὁ ῥυπαίνωντες ἢ ἀσχημίζοντες τοῖς χουσι, θύρας οἰκίων, ἢ προσκολῶντες κέρατα, ἀσχημονούσας εἰκόνας ἢ ἄλλα τοιαῦτα ἀτιμωτικά καὶ πρὸ οἰκίας κοινῆς γυναικός, ὑπόκεινται εἰς *ἰσθιον γαλέραν*» ἔτι δὲ καὶ *εἰς θάνατον, κατὰ τὴν βουλὴν τῆς Α. Ε.*, ἰδίως δὲ ἂν ἐκ τούτων ἐξημώθη ἐντιμὸς τις γυνή».

166 Οὕτως οἱ δράσται, ἢ καὶ οἰονδήποτε τρόπον, ὥς εἴρηται, ἐν χοι τούτων, *εὐμωροῦντο θανάτῳ, δημεύσει τῶν κτημάτων καὶ αἰωνία ἀιμώσει*, κατὰ τὸ ποιοῦν τῶν ἀνθρώπων, ἢ τοῦλάχιστον *διὰ γαλέρας, κατὰ τὴν βουλὴν τῆς Αὐτοῦ Ἐξοχότητος* (Εἰρ. Κ. Ἀσωπίου, προμν. ἔργ. καὶ τόμ. σελ. 261).

167. «Τῷ ἄρχοντι, ἂν μεθύων ληφθῇ, θάνατος ἢ ζημία» (Νομ. Σόλωνος παρὰ Διογ. Λαέρτ., Α', 57): τὴν σήμερον ὁ δημόσιος λειτουργὸς, φωρῶμενος ἐν τοιαύτῃ καταστάσει, δύναται ν' ἀπολυθῇ τῆς ὑπηρεσίας δι' ἀνάγκησιν διαγωγῆν καὶ δὴ ἐὰν ἡ πρᾶξις αὕτη συχνάκις ἐπαναλαμβάνηται.

β') Παρὰ Ῥωμαίοις ἡ ἐξ ἀμελείας Ἑστιάδος τινὸς παρθένου ἀπόσβεσις τοῦ ἱεροῦ πυρός.¹⁶⁸

γ') Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἰνδοῖς ἡ ἀφόδευσις ἐν τῷ Γάγγῃ¹⁶⁹ καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Αἰγυπτίοις ἡ ἐν τῷ Νεῖλῳ¹⁷⁰ ἐπίσης, παρὰ τοῖς τελευταίοις, ὁ φόνος ζῶου, λατρευομένου ὡς θεοῦ.¹⁷¹

δ') Παρ' Ἑβραίοις ἡ κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ Σαββάτου ἐργασία,¹⁷² ἡ μὴ προσαγωγή εἰς τὴν θύραν τῆς Σκηνῆς τοῦ Μαρτυρίου σφαγίου, προωρισμένου δι' εἰρηνικὴν θυσίαν τῷ Θεῷ,¹⁷³ ἡ βρῶσις ἐνζύμου ἄρτου κατὰ τὰς ἡμέρας τοῦ Πάσχα,¹⁷⁴ ἡ βρῶσις ζῶου μετὰ τοῦ στέατο. καὶ τοῦ αἵματος αὐτοῦ,¹⁷⁵ ἡ μῖξις μετὰ γυναικός, διατελούσης ἐν τῇ περιόδῳ τῆς ἐμμήνου ῥοῆς αὐτῆς¹⁷⁶ καὶ ἡ παράλειψις τῆς

168. Πλουτ. Νουμῆς, Θ'. ἐν συνδ. πρὸς Κ. Κούμ. *προμν. ἔργ.* τόμ. Β'. σελ. 383 καὶ Α. Πολυζωίδι. — Γ. Κρέμ. *προμν. ἔργ.* τόμ. Β'. σελ. 26.

169. P. Larous, op. et tom. cit., p. 524· ὁ Γάγγης ἐλογίζετο παρ' αὐτοῖς ἱερὸς ποταμὸς (Α. Πολυζ. — Γ. Κρέμ. *προμν. ἔργ.*, τόμ. Α'. σελ. 97. — Δεξ. Ἑγκ. Μπάρτ καὶ Χίρσι, τόμ. Γ., σ. 150).

170. Κ. Λομπρ. *προμν. ἔργ. κ. τόμ.*, σελ. 65· ὁ Νεῖλος ἐλατρεύετο ὡς θεὸς ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων, ὑπερὸν δὲ καὶ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Ῥωμαίων (Δεξ. Ἑγκ. Μπάρτ καὶ Χίρσι, τόμ. Ε, σ. 514, ὡν παρὰ τοῖς Αἰγυπτίοις, ὅτι παρ' Ἑλλήνων ὁ Ὠκεανὸς (Διόδ. Α', 16).

171 Κ. Λομπρ. *προμν. ἔργ.*, μετ., τόμ. κ. σελ.

172 Ἑξοδος ΛΑ' 14 — Ἀρ. θυοί, ΙΕ'. 32—36.

173 Ἑξοδος ΚΘ', 28 Λευ. ὑπικὸν ΙΖ', 3—5

174 Ἑξοδος ΙΒ', 15 — Λευ. ὑπικὸν ΚΓ', 5—6. Ἐν τῷ κεφαλαίῳ τούτῳ τοῦ Λευ. ὑπικὸν εὐρηται ὁ λόγος τοῦ χαρακτηρισμοῦ τῆς πράξεως ταύτης ὡς ἐγκλήματος καθοσιώσεως.

175 Λευ. ὑπικὸν Γ', 17, Ζ', 22—27 καὶ ΙΖ', 10—14, ἐνθα εὐρηται καὶ ὁ λόγος τοῦ τοιοῦτου τῆς πράξεως χαρακτηρισμοῦ.

176 Λευ. ὑπικὸν ΙΗ'. 19 καὶ Κ'. 18. — Ὁ τοιοῦτος χαρακτηρισμὸς τῆς πράξεως ταύτης ὠφείλετο εἰς λόγους ὑγιεινῆς,

περιτομῆς παντὸς γεννωμένου ἄρρενος.¹⁷⁷

ε') Ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Γαλλίᾳ ἡ μὴ ἀποκάλυψις τινὸς πρὸ διερχομένης λιτανείας.¹⁷⁸

ς') Κατὰ τὸ λεγόμενον διάταγμα τῆς Παδεοβόνης (ἐν Σαξωνίᾳ ἐν ἔτει 785 μ. Χ.) Καρόλου τοῦ Μεγάλου ἡ κρεωφαγία κατὰ τὴν Μεγάλην Τεσσαρακοστήν.¹⁷⁹

ζ') Παρ' ἀπάσαις σχεδὸν ταῖς Πολιτείαις τῆς ἀρχαιότητος καὶ τοῦ μεσαίωνος, διατελούσαις ὑπὸ τὴν ἐπῆρειαν τῶν θεοκρατικῶν ιδεῶν, ἡ μαγεία καὶ ἡ γοητεία.¹⁸⁰

10ον. Πράξεις λογιζόμεναι ἄλλοτε ἐγκλήματα καθοσιώσεως, εἴτε θείου, εἴτε ἀνθρωπίνου δικαίου, τιμωροῦνται τὴν σήμερον ὡς ἴδια καὶ κοινὰ ἐγκλήματα.

α') Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἀθηναίοις ἡ παραβίασις τῶν περὶ δημοσίας λατρείας νόμων καὶ εἰδός τι ἐγκλήματος, ἀναλόγου τῇ παρ' ἡμῖν ἑτεροδοξίᾳ ἢ αἰρέσει.¹⁸¹

περιβληθείσης μορφὴν θείου νόμου, ἵνα ἡ ἀπαγόρευσις ἢ ἐπὶ μᾶλλον σεβαστή.

177. Γένεσις ΙΖ', 10—14—Λευϊτικόν, ΙΓ', 3. Ὅρα περὶ τῆς περιτομῆς ἐν ἐκτάσει Γ. Κωνσταντίνου «*Δεξιὸν τῶν Ἀγίων Γραφῶν*», ἐν Κων)πόλει 1890, σελ. 781—782.

178. P. Larousse op. cit., tom. 5, Paris 1869, p. 524.

179. Oscar Jäger *Παγκόσμιος Ἱστορία* κατὰ μετάφρ. Ἀθ. Ἀργυροῦ, Ἀθῆναι 1889, τόμ. Β', σελ. 109.

180. Οὕτως ὅρα σχετικῶς παρ' Ἑβραίοις *Ἔξοδος*, ΚΒ' 18 κ. *Λευϊτ.* Κ', 6· παρ' ἀρχαίοις Ἀθηναίοις: A du Boys, op. cit., p. 176 μετὰ τῶν ἐν αὐτῷ παραπ.· παρὰ Ῥωμαίοις: idem, op. cit., p. 255, Paull. v. 23, 1—16, Ν. 3 Κωδ. Θεοδοσ. de mal. (9. 16)· παρ' ἀρχ. Γάλλοις: R Garraud éd., op. et tom. cit., no 68· παρ' ἀρχ. Γερμανοῖς: A. F Berner Lehrb. d. deutsch. Strafr. erste Aufl., Leipzig 1857, § 241.

181. Ἀμφότερα τὰ ἐγκλήματα ταῦτα, θανάτῳ τιμωρούμενα, κατεδιώκοντο δυνάμει τῆς κατ' αὐτῶν χορηγουμένης δημοσίας δίκης, τῆς ὑπὸ τὸ ὄνομα «*γραφὴ ἀσεβείας*», ἣν ἤγειρε

β') Παρὰ Ῥωμαίοις, ἐπὶ αὐτοκρατορίας, ἡ μοιχεία μετὰ περιγινπίσεως τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογενείας¹⁸², αἱ ὑπερβασίαι τῶν ἀρχόντων¹⁸³ καὶ πᾶσα ἐνέργεια

πᾶς ὁ βουλόμενος τῶν Ἀθηναίων πολιτῶν, ὡς ιδιώτης κατήγορος, ἐξαιρέσει τῶν εἰς ἀτιμίαν καταδικασμένων. Καὶ εἰς μὲν τὴν παραβίαν τῶν περὶ δημοσίας λατρείας νόμων περιλαμβανοντο ἡ παραβίασις ἱερῶν τόπων καὶ πᾶσα ἄλλη βλάβη ναῶν, ἡ παραβίασις ἀσύλων, ἡ διατάραξις θυσίων καὶ ἐορτῶν, ἡ κολόβωσις ἀγαλμάτων τῶν θεῶν, ἡ εἰσαγωγή ξένων θεῶν καὶ ἄλλαι παραβίσεις, προβλεπόμεναι ἰδίως ὑπὸ τῶν ἀφορῶντων εἰς τὰ ἱερὰ νόμων τῶν ἀρχ. Ἀθηνῶν, ὡς φέρει εἰπεῖν ἡ κατ' ἰδίαν τελετὴ τῶν Ἐλευσ. Μυστηρίων ἢ εἰς τοὺς μὴ μεμνημένους διακοίνωσις αὐτῶν καὶ ἡ βλάβη τῶν ἱερῶν ἑλαιοῶν (περὶ ὧν ἀπάντων ὅρ. Ἀνδοκ. π. Μυστ., p. 110) — Τοῦ δὲ ἐγκλήματος τοῦ ἀναλόγου τῇ νῦν ἑτεροδοξία ἢ αἰρέσει παραδείγματα, ἔχομεν τὸν Πρωταγόραν, γράψαντα τὸ περίφημον ἐκεῖνο «Περὶ μὲν θεῶν οὐκ ἔχω εἰδέναι, εἴθ' ὡς εἰσὶν, εἴθ' ὡς οὐκ εἰσὶν (Διογ. Λαέρτ. Θ', 51, 52), τὴν καταδίωξιν τοῦ Ἀναξαγόρου, οὐτινος αἱ ἀστρονομικαὶ περὶ ἡλίου καὶ σελήνης θεωρίαι (ὅτι ὁ ἥλιος ἦτο μύδρος διάπυρος, ἡ δὲ σελήνη σῶμα σκοτεινόν, ἔχον ὄρη, κοιλάδας, κα τοῖκον) ἐχαρακτηρίσθησαν ἀντιθροσκεινικαί (ὅρ. Πλουτ. Περικλ. ΔΒ' προβλ. Διον. Λαέρτ. Β', 12), τὴν κατὰ τῆς Ἀσπασίας δίκην, ὧσαύτως ἐπὶ ἀσεβείᾳ (Πλουτ. ἐνθ' ἄνωτ.) καὶ τὴν καταδίωξιν τοῦ Σωκράτους, τοῦ νομίζοντος οὗς ἡ πόλις θεοὺς ἐνόμιζεν, ἕτερα δὲ καινὰ δαιμόνια εἰσάγοντος» (Ξενοφ. Ἀπομν. Α', 1. 1). Περὶ γραφῆς ἀσεβείας ὅρα ἐν ἐκτάσει: Lips. op. cit., σελ. 62 κ. 358 κ. ἐπ. μετὰ τῶν οἰκ. παραπ. — Καὶ παρὰ τοῖς Ἑβραίοις ἡ πράξις αὕτη ἐτιμωρεῖτο διὰ παραδειγματικοῦ θανάτου (Δευτερον., ΙΓ', 1—8). — Πρὸς τὰς εἰρημένας περιπτώσεις ἀντιστοιχεῖ σήμερον παρ' ἡμῖν ἡ λεγομένη διατάραξις τῆς εἰρήνης τῆς ἐκκλησίας (Π. νόμ. ἄρθρ. 194—200): αὕτη τιμωρεῖται ὡς πλημ. μέλημα, ὅταν ὁμως συνοδεύηται ὑπὸ αἰκιῶν κατ' ἐκκλ. ὑπαλλήλων καὶ ὑπηρετῶν, μεταπίπτει εἰς κακούργημα καὶ τιμωρεῖται τότε δι' εἰρκτῆς (ἄρθρ. 200).

182. Dictionn. des antiq. grec. et rom., tom. III, Paris 1904 p 1559

183. Dictionn. des antiq. grec. et rom., III, Paris 1904, p 1558. — Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἀθηναίοις οἱ *διαιτηταί*, ἦτοι οἱ ἑκτακτοὶ δικασταί, οἱ ἀναλογοῦντες πρὸς τοὺς σημερινοὺς αἰρετοὺς κριτὰς, καταμηνυόμενοι τυχόν εἰς τὴν Βουλὴν ἐπὶ παρα

ἀντιβαίνουσα εἰς τὰ καθήκοντα αὐτῶν,¹⁸⁴ ἡ διάδοσις καὶ τοιχοκόλλησις ψευδῶν εἰδήσεων,¹⁸⁵ τὰ δυσφημιστικὰ γράμματα (libelli fammosi),¹⁸⁶ ἡ ἐπὶ δημοκρατίας παραβίασις τῶν ἱερατικῶν καθηκόντων, ὑπὸ τοῦ μεγίστου ἀρχιερέως τιμωρουμένη¹⁸⁷ καὶ ἡ ἐν τῇ ἀρχηγόνῳ ῥωμαϊκῇ ἐποχῇ παράλειψις ὑπὸ τοῦ πατρωνος τῶν πρὸς τὸν πελάτην ὑποχρεώσεων αὐτοῦ.¹⁸⁸ Ἐπίσης ὡς ἐγκλήματα καθοσιώσεως ἐλογίσθησαν ἐπὶ τῆς αὐτοκρατορίας ἡ κιβδηλεία,¹⁸⁹ ἡ ἄνευ ἀδείας στρατολογία¹⁹⁰ καὶ ἡ διατήρησις ἰδιωτικῶν φυλακῶν.¹⁹¹

γ') Κατὰ τὸ προμνημονευθὲν διάταγμα τῆς Παιδεργόνης Καρόλου τοῦ Μεγάλου, ἡ σύλλησις ἡ πυρπόλησις ναοῦ καὶ ὁ φόνος ἐπισκόπου, πρεσβυτέρου ἢ διακόνου.¹⁹²

δ') Ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Γαλλίᾳ, ἡ κιβδηλεία (ὥσπερ παρὰ Ῥωμαίοις, ὡς προείρηται), ἡ παράνομος εἰσπραξις φόρων, ὁ νοσφισμὸς δημοσίων χρημάτων

βάσει τῶν καθηκόντων αὐτῶν, ἐκηρύττοντο αἱμοὶ ἐν περιπτώσει καταδίκης (Δημοσθ. κ. Μειδ., 542· πρβλ. Ἀριστοτ. Ἀθην. Πολιτ., 53. 6)· ἐκληροῦντο δὲ τεσσαράκοντα τέσσαρες ἐξ ἑκάστης φυλῆς καὶ ἔπρεπε νὰ εἶναι τοῦλάχιστον ἐξηκοντούταις (Πολυδ. Η', 126. — Ἡσύχ. ἐν λ — Πρβλ. Ἀριστοτ. Ἀθην. Πολ. 53, 1, 4) Ὁρ. π. διαιτητῶν ἐν ἐκτάσει· Τσιβαν. λ. «διαιτηταί». Τὴν σήμερον παρ' ἡμῖν οἱ δημόσ. ὑπάλληλοι ἐν γένει, οἱ ὅπως δῆποτε παραβαίνοντες τὰ καθήκοντά των, τιμωροῦνται πειθαρχικῶς (ποιν. νομ. ἀρθ. 488).

184. Dictionn. des Antiq. gr et rom., tom. cit., Paris, 1557.

185. » » » » » » » » » » 1558

186. » » » » » » » » » » 1558

187. » » » » » » » » » » 1558

188. » » » » » » » » » » 1558

189. » » » » » » » » » » 1558

190. » » » » » » » » » » 1558

191. » » » » » » » » » » 1558

192. Ὁσκάρ Jäger — Ἀθ. Ἀργυροῦ, προμν. ἐργ. τόμ. καὶ σελ.

(péculat) καὶ ἡ κατάχρησις αὐτῶν (concussion).¹⁹³

11ον. Πράξεις, θεωρούμεναι ἄλλοτε ἐγκλήματα καθοσιώσεως, οὐδ' ὥς ἀπλούσιστα παραπτώματα θὰ ἡδύνατο τὴν σήμερον νὰ λογισθῶσι, καθόσον θὰ προσέκρουεν εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς συνειδήσεως καὶ μόνη ἡ σκέψις περὶ καταδιώξεως αὐτῶν τοιαῦται ἦσαν π. χ.

Κατὰ τὸ προειρημένον διάταγμα τῆς Παδερβόνης, ἡ ἐν τῇ εἰδωλολατρείᾳ ἐμμονὴ τινός, ἡ λάθρα παραμονὴ τινὸς ἀβαπτίστου, βουλομένου νὰ διατηρήσῃ τὴν πρὸς τὰ εἰδῶλα πίστιν, ἡ ὑπὸ τινος παράλειψις τῆς προσκομίσεως τοῦ τέκνου αὐτοῦ πρὸς βάπτισιν κατὰ τὰς πρώτας ἀπὸ τῆς τούτου γεννήσεως ἡμέρας, ἡ προσφορὰ θυσίας εἰς πηγὰς, δένδρα καὶ ἄλση, κλπ. κλπ.¹⁹⁴

12ον. Πράξεις λογιζόμεναι ἄλλοτε ἐγκλήματα καθοσιώσεως ἀπλῶς τὴν ἀηδίαν τὴν σήμερον κινουσί τοιαῦται ἦσαν.

Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἰνδοῖς α') Ἡ συντριβὴ βῶλων χρώματος¹⁹⁵ β') Ἡ κοπὴ χόρτου διὰ τῶν ὀδόντων¹⁹⁶ καὶ γ') Τὸ κατατρῶγειν τινὰ τοὺς ἰδίους ὄνυχας.¹⁹⁷

13ον. Πράξεις θεωρούμεναι ἄλλοτε ἐγκλήματα καθοσιώσεως θὰ προυκάλουν τὸν καγχασμὸν τοῦ

193. Περὶ τούτων ὄρα : R. Garraud ed., op., tom. et no cit.

194. Περὶ τούτων ἀπάντων ὄρα Ὁσκάρ Jäger — Ἀθ. Ἀργυροῦ. *προμν. ἔργ. τόμ. καὶ σελ.*

195. Κ. Λομπρόζο *προμν. ἔργ., μετάφρ. καὶ τόμ., σελ. 64.* Ἀναντιρρήτως ὁ σοφὸς νομοθέτης τῶν Ἰνδῶν Μανού, εἰς ὃν ὀφείλεται ὁ τοιοῦτος χαρακτηρισμὸς τῆς πράξεως ταύτης καὶ τῶν δύο ἀμέσως ἐπομένων, ὠρμήθη ἐκ τῆς σκέψεως νὰ προφυλάξῃ οὕτωσὶ τὸν ἀρχέγονον λαὸν ἀπ' αὐτῶν, προσκρουουσῶν εἰς τὴν καθαριότητα καὶ τὴν ὑγίαν.

196. Κ. Λομπρόζο *προμν. ἔργ., μετάφρ. τόμ. καὶ σελ.*

197. Τοῦ αὐτοῦ » » » » » »

κόσμου, εἰ κατεδιώκοντο τὴν σήμερον· τοιαῦται ἦσαν·

α') Παρὰ Ῥωμαίοις, ἐπὶ τῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων, τὸ ὁμνῆσαι ψευδῶς ἢ ἀρνεῖσθαι ὄρκον εἰς τὸ ὄνομα τοῦ αὐτοκράτορος,¹⁹⁸ παρὰ Βαβυλωνίοις δὲ τὸ μὴ προσκυνεῖν τὴν εἰκόνα τοῦ βασιλέως, ἐξομίουμένου τῇ θεότητι,¹⁹⁹ ὁμοίως παρὰ Πέρσαις τὸ ἐξαιτεῖσθαι τί παρ' ἄλλου, πλὴν τοῦ βασιλέως, οὐδὲ αὐτῶν τῶν θεῶν ἐξαιρουμένων (ἀπαγορευομένης τῆς πρὸς αὐτοὺς προσευχῆς), εἰ ῥητὴ ἐξεδίδετο ἐπὶ τούτῳ διαταγή.²⁰⁰

β') Ἐπίσης, παρὰ Ῥωμαίοις καὶ ἐν τοῖς αὐτοῖς ὡς ἄνω χρόνοις· Τὸ ἐνδύεσθαι καὶ ἐκδύεσθαι ἢ τὸ τιμωρεῖν δοῦλον ἐνώπιον τοῦ ἀνδριάντος τοῦ αὐτοκράτορος²⁰¹ καὶ τὸ εἰσερχεσθαι εἰς ἀφοδευτήριον μετὰ νομίματος ἐν τῷ θυλακίῳ ἢ μετὰ δακτυλίου ἐν τῇ χειρὶ, φέροντος τὸ ὁμοίωμα τοῦ αὐτοκράτορος²⁰².

γ.) Ὡσαύτως παρὰ Ῥωμαίοις καὶ ἐν τῇ αὐτῇ ἐποχῇ, τὸ συμβουλευεσθαι τὸ μέλλον δι' ὅ,τι ἀπέβλεπεν εἰς τὸ κράτος καὶ τὴν αὐτοκρατορικὴν οἰκογένειαν, διὰ μάντεων, οἰωνοσκοπῶν κτλ.²⁰³

δ') Παρὰ Συρακοσίοις, ἐπὶ τῶν χρόνων τῆς τυραννίδος, ὁ ἐνυπνιασμός τοῦ φόνου τοῦ τυράννου.²⁰⁴

198. Dictionnaire des antiquités grecques et romaines, tom. cit. p. 1559—N. Σαριπόλου. *προμν. ἐργ. καὶ τόμ.* § ρμβ'.

199. Δανιήλ Γ', 1 6.

200. Δανιήλ, ζ, 6—9.

201 P. Larousse op. cit., tom. dixième, Paris 1873, p. 405.

202. Id., op., tom. et p. cit.

203. Dictionn. des antiq. gr. et rom., tom. et p. cit.

204. Οὕτως ὁ ἐκεῖ τύραννος Διονύσιος ὁ πρεσβύτερος ἐθανάτωσε τὸν Μαρσύαν, ἐν τῶν δημιουργημάτων αὐτοῦ, ἰδόντα καθ' ὕπνον οὐκ ἔσφαττε τὸν Διονύσιον, διότι, κατὰ τὴν γνώμην καὶ ἀντίληψιν τοῦ εἰρημένου τυράννου, ἐκ σκέψεως καὶ διαλογισμοῦ τῆς ἡμέρας προῆλθε τὸ ἐνύπνιον (Πλουτάρχ. *Δίων.* Θ').

ε') Ἐν Ἀγγλίᾳ, ἐπὶ Ἑρρίκου τοῦ 8ου, δυνάμει νόμου, θεσπισθέντος ἐπὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ, ἡ παρ' οἰκουδὴποτε πρόρρησις τῆς τελευτῆς τοῦ βασιλέως. ²⁰⁵

Τοιαῦται ὑπῆρξαν αἱ ἐν παρωχημένοις καιροῖς παρὰδοξοι περὶ ἐγκλήματος ἢ οὐ ἀντιλήψεις τῆς πλειονότητος τῶν λαῶν, εἰς ἃς ἔβηκε τέρας ὁ νεώτερος πολιτισμός, ὅστις, πυρῆνα τῆς διαμορφώσεως αὐτοῦ λαβὼν τὸν ἀφθίτου μνήμης ἀρχαῖον ἑλληνικὸν καὶ δὴ τὸν ἀττικὸν πολιτισμὸν καὶ τὸν ἀμέσως ἐπόμενον αὐτῷ καὶ πολλὰ ἐξ αὐτοῦ ἀντλήσαντα ῥωμαϊκὸν διὰ τοῦ ἐν τῇ μεγάλῃ Ἑλλάδι (Νοτίῳ Ἰταλίᾳ) καὶ Σικελίᾳ Ἑλληνισμοῦ, καθώρισεν ἐν ἀπάσαις ταῖς ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν καὶ τὰς ἐμπνεύσεις αὐτοῦ λειτουργούσαις πολιτείαις, διὰ παγίων καὶ ἐξιδανικευμένων διατάξεων, ἐρειδομένων ἐπὶ τῆς αὐτῆς, ἡθικῆς τε καὶ νομικῆς βάσεως, τὴν μορφὴν, τὰ στοιχεῖα καὶ τὰς περιπτώσεις τῆς ἀληθῶς ἐγκληματικῆς πράξεως.

ΤΕΛΟΣ

205. Διό, τοῦ βασιλέως τούτου βαρέως ἀσθενήσαντος, οἱ ἱατροί, μὴ τολμώντες νὰ εἴπωσιν ὅτι διέτρεχεν οὗτος κίνδυνον θανάτου, ἀφῆκαν αὐτὸν νὰ τελευτήσῃ ἄνευ ἱατρικῆς συνδρομῆς (Dictionn. de la conv. et de la lect., sec. édition, tome douzième, Paris MDCCC LXIII, p. 262).

ΠΡΟΣΘΗΚΑΙ

1) 'Εν τῇ ἑλληνικῇ βιβλιογραφίᾳ πρόσθετες μεταξὺ *Ξενοφώντος* καὶ *'Αριστοτέλους* «*Πλάτωνος*· α') *Πολιτεία*, εἰς βιβλία 10· β') *Νόμοι*, εἰς βιβλία 12· γ') *Φαίδων*· δ') *Κριτων*· ε') *Πρωτογόρας*· ς') *Γοργίας*».

2) 'Εν σελ. 30 στίχ 6 πρόσθετες α') ὅτι ἡ *ἀρσενοκριτία* ἐτιμωρεῖτο καὶ ὑπὸ τῶν Ἑβραίων διὰ θανάτου (Λευϊτικόν, Κ', 13), ὥς καὶ ἡ *κεχροβασία* (Λευϊτικόν Κ', 15, 16)· β') ὅτι καὶ ἡ *Καρολίνα* (τὸ Ποιν. Διάταγμα Καρόλου τοῦ Ε') ἐπέβαλλεν εἰς τοὺς ἐνόχους τῆς *παρὰ φύσιν ἀσελγείας* τὸν διὰ πυρὸς θάνατον καὶ μόνον ἐπὶ ἐλαφρυντικῶν περιπτώσεων τὸν δι' ἀποκεφαλισμοῦ (Κ. Κωστῇ *προμν. ἐργ.*, τ. Β', § 115 μετὰ τῶν οἰκ. παραπ.).

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ

'Εν σελ. 27, στίχ. 9—10, ἀντὶ «*Ἰάπωνιν*» γράφε «*Ἰάπωνιν*».

'Εν σελ. 27, στίχ. 14, ἀντὶ «*ἐν*» γράφε «*ἐν*».

'Εν σελ. 28, στίχ. 21, ἀντὶ «*ἐσπέραν*» γράφε «*ἐσπέραν*».

'Εν σελ. 28, στίχ. 34, ἀντὶ «*εἰσέτι*» γράφε «*εἰσέτι*».

'Εν σελ. 34, στίχ. 1, ἀντὶ «*εἷς*» γράφε «*εἷς*».

'Εν σελ. 35, στίχ. 7, ἀντὶ «*αὐτοφόρῳ*» γράφε «*αὐτοφόρῳ*».

'Εν σελ. 37, στίχ. 20, ἀντὶ «*συγκληνικόν*» γράφε «*συγκλητικόν*».

'Εν σελ. 42, στίχ. 33, ἀντὶ «*κα!*» γράφε «*καί*».

'Εν σελ. 42, στίχ. 37, ἀντὶ «*οὖν*» γράφε «*οὖν*».

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

007000005540